

Hibrid u "tkivu mastodonta"

Mihaljević, Nikola

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:123:554439>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-30**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE

DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ ARHITEKTURA I URBANIZAM

AKADEMSKA GODINA 2018./2019.

ZIMSKI DIPLOMSKI ROK

STUDENT:

Nikola Mihaljević

NASLOV DIPLOMSKOG RADA:

Hibrid u "tkivu mastodonta"

TEMA ODABRANOG PODRUČJA:

Inkorporacija polivalentnog programa niske gustoće u urbanu matricu Splita 3

LOKACIJA:

Raskrižje Poljičke ceste i Ulice Brune Bušića, Grad Split, Republika Hrvatska

MENTOR:

prof.art. Hrvoje Njirić, dipl.ing.arh.

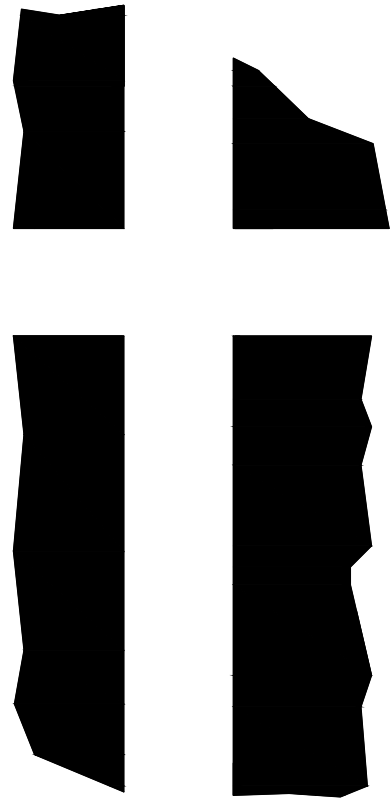
KOMENTORICA:

dr.sc. Ana Šverko, dipl.ing.arh.

KONZULTANT ZA KONSTRUKCIJU:

doc.dr.sc. Hrvoje Smoljanović, dipl.ing.građ.

SADRŽAJ:	BR. STRANICE
Uvod - cilj projekta	3
Inkorporacija polivalentnog programa niske gustoće u urbanu matricu Splita 3	4 - 46
Koncept, obrazloženje ideje	47 - 52
Referentni primjeri	53 - 55
Situacija i tlocrti	56 - 60
Presjeci	61 - 64
Pročelja	65 - 68
Dio presjeka u M 1:50, Detalji	69
Scenariji korištenja	70 - 72
Aksonometrija, konstrukcija	73
Katalog materijala	74 - 76
Katalog biljaka	77 - 78
3D vizualizacije	79 - 86
Literatura	87
Zahvale	88

CILJ PROJEKTA:

Glavni cilj diplomskog rada izrada je pilot projekta koji bi djelovao edukativno na širu javnost te doprinio rješavanju kompleksne situacije na predmetnoj lokaciji utvrđivanjem određenih kontekstualnih specifičnosti i pravila.

Projektiranjem polivalentnog programa niske gustoće koji bi integrirao sve potrebe i želje građana po pitanju sadržaja, pronašlo bi se adekvatno rješenje za trenutno neuređeni i zapušteni prostor velikog potencijala.

Također, naglasak bi bio na pronalasku novog načina projektiranja u "tkivu mastodonta prošlosti" (kontakt-zoni s dijagonalom Splita 3), tj. pronalasku odgovora na neka pitanja koja se nameću sama po sebi u tom kontekstu:

Kako se postaviti u odnosu na Ulicu Ruđera Boškovića?

Kako se postaviti u odnosu na frekventno raskrižje?

Kako se postaviti volumenski / morfološki?

Kako najbolje rasporediti sadržaje po lokaciji?

Treba li objektu crkve "klasični" monumentalni zvonik te ima li on svoj smisao kao takav na ovoj lokaciji?

Kako postići da prostor tržnice nije "grad duhova" u popodnevnom satima?

Kao i brojna druga pitanja.

Prostornim miješanjem tipologija postigli bi se simbiotski odnosi različitih sadržaja.

Na primjer: vjernici bi nakon odlaska iz crkve odmah mogli obaviti kupnju, čime bi uštedjeli vrijeme koje im je inače za to potrebno. Trgovci bi pak ostvarili veću dobit nego što bi to bio slučaj da tu nema crkve. Svi posjetitelji tržnice i stanovnici susjednih četvrti mogli bi provesti vrijeme s obitelji u parku ili na igralištu umjesto u trgovačkim centrima (što je danas česta praksa).

Osim toga, jedna od glavnih ideja je da se svi sadržaji (za koje je to ostvarivo) međusobno nadopunjuju u različitim razdobljima tijekom dana. Tako bi npr. prostor tržnice u popodnevnom satima pomicanjem prodajnih štandova mogao postati igralište. Tržnica je vremenski aktivna od ranog jutra do ranijih popodnevni sati (14h-16h), a igrališta većinom od ranijih popodnevni do večernjih sati. Tako da se ta dva sadržaja ne bi vremenski preklapala.

Također, taj isti prostor mogao bi za vrijeme velikih kršćanskih blagdana postati mjesto održavanja mise na otvorenom jer tada tržnica ne bi radila zbog državnih praznika. Također, tu bi se mogli održavati različiti sajmovi, događaji i sl.

Naglasak rada je i na što boljoj iskoristivosti nekih energetske potencijala lokacije: dobra osunčanost i vjetrovitost, kako bi se doprinijelo održivosti novonastalog "hibridnog organizma".

Kroz komentorski rad, ispitane su tipologije koje su integrirane u projekt, analiziran je uži i širi prostor oko lokacije, urbana matrica i neke njene specifičnosti te napravljen kritički osvrt na provedeni natječaj iz 1991.g.

LOKACIJA I KONTEKST:

PROMETNO - GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE

Predmetna lokacija smještena je na južnoj strani i otprilike na središtu splitskog poluotoka, u jugo-istočnom dijelu gradskog kotara Split 3 te u kontakt zoni s heliotermičkom osi urbanizma Splita 3 (Ulicom Ruđera Boškovića).

S južne strane omeđena je Poljičkom cestom, jednom od tri glavne gradske ulice. Sa zapada, od kotara Blatine-Škrape, razdvaja ju Ulica Brune Bušića, jedna od važnijih gradskih ulica u smjeru sjever - jug.

Na sjevernoj strani obuhvata nalazi na jednom dijelu park s dječjim igralištem, a na drugom Osnovna škola Split 3 s okolnim dvorištem.

Na istoku, u donjem dijelu obuhvata nalaze se stambene zgrade s podzemnim garažama koje orijentacijski prate Ulicu Ruđera Boškovića, a u gornjem pješačka ulica koja prolazi ispred ulaznog trga spomenute škole.

Kroz lokaciju prolazi i sabirno-opskrba cesta koja spaja postojeća nenatkrivena parkirališta, podzemne garaže zgrada i ostale kolne pristupe s Ulicom Brune Bušića na jednoj te Ulicom Matice hrvatske na drugoj strani.

Lokacija se nalazi na 29m - 34m nadmorske visine te ju Karakterizira blagi nagib od sjevera prema jugu od otprilike 2 - 3%.

Na istočnom, "trokutastom" dijelu parcele, nalazi se depresija u terenu s dvostranim pokosom (S i Z) i visinskom razlikom od otprilike 3m, koja se trenutno koristi kao neasfaltirano parkiralište.

Na sjevernom i južnom dijelu parcele, nalaze se asfaltirana naplatna parkirališta, dok je tržnica s manjim komercijalno - ugostiteljskim objektima privremenog karaktera locirana između njih.

Treba spomenuti da se u prostoru tržnice nalazi 12 odraslih stabala pelegrinke, koja su se prilikom izrade projekta nastojala sačuvati koliko god je to bilo moguće. Osam ih je zadržalo svoju prvotnu poziciju, dok su četiri dislocirana u obližnji park.

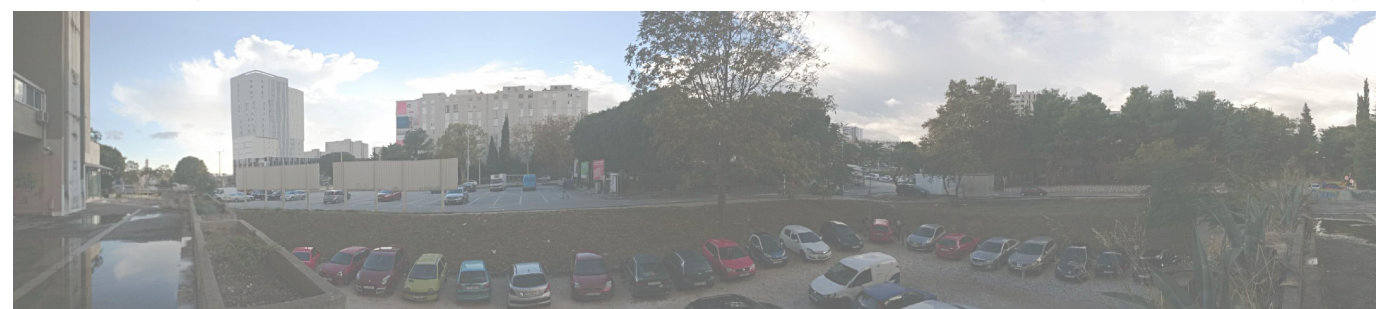
Na ostatku lokacije smješteno je još jedno veliko stablo pajasena te nekoliko manjih stabala različitih vrsta.

Uzdužni presjek kroz lokaciju u smjeru sjever - jug
Izvor: Google Earth Pro

— — — granica obuhvata
— — — dio koji će biti obuhvaćen u urbanističkom dijelu projekta

Panoramska fotografije lokacije

Izvor: Autorska fotografija

Panoramska fotografije lokacije

Izvor: Autorska fotografija

Fotografija sa susjedne zgrade;

Izvor: https://www.youtube.com/watch?v=UNNjv_AhtcQ&t=0s&list=PL7bT1UBT02Eix534pgYbAFOKd7wsXbopo&index=2

KONTAKT ZONA LOKACIJE:
Izvor: Autorske fotografije

Novoizgrađeni objekt, jugo-zapad

Franjevački klerikat, jug

Krstarica, jugo-istok

Stambena višekatnica, zapad

Stambena višekatnica, istok

Stambena višekatnica, sjevero-istok

Stambena višekatnica, sjevero-zapad

Stambena višekatnica, sjever

OŠ Split 3, sjevero-istok

Ortofoto snimak - Dalmacija

Izvor: Google Earth Pro

Ortofoto snimak - Grad Split

Izvor: Google Earth Pro

Ortofoto snimak - Split 3 i susjedne gradske četvrti

Izvor: Google Earth Pro

Ortofoto snimak - Lokacija, površina ≈ 10600m²

Izvor: Google Earth Pro

POVIJESNO - POLITIČKE KARAKTERISTIKE LOKACIJE:

Južnim i zapadnim obodom predmetne lokacije prolazila je rimska centurijacija, čije su se osi križale na prostoru današnjeg raskrižja Ulice Brune Bušića i Poljičke ceste.

Nakon što su slovenski urbanisti Vladimir Braco Mušič, Marjan Bežan i Nives Starc osvojili prvo mjesto na urbanističkom natječaju za izgradnju Splita 3 krajem 60-ih godina 20.st., arhitekt Ante Svarčić radi projekt za gradnju tržnice koja bi snabdijevala prostor tog novo-izgrađenog dijela grada.

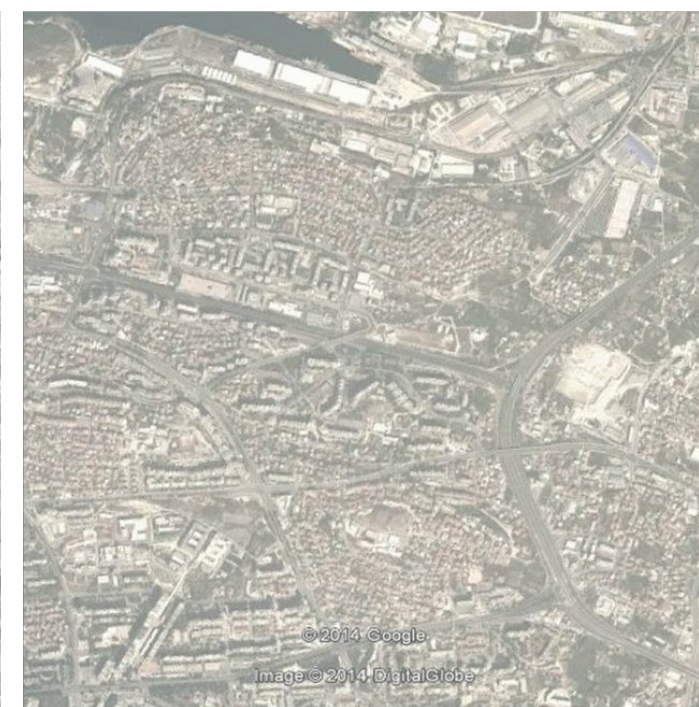
Realizaciju prekida Domovinski rat te se nevezano za prethodni projekt 1991.g. provodi natječaj za gradnju rimokatoličke crkve na kojem prvu nagradu osvajaju arhitekti u suradnji - Robert Plejić i Jerko Rošin. Projekt se nikada nije realizirao zbog nedostatka novca i teškog ratnog stanja.

Od 1991.g. pa sve do danas radi se cijeli niz izmjena i dopuna DPU-a, od kojih zadnja u siječnju 2018.g. "Od 1991. godine i našeg pobjedničkog rada sve se praktički promijenilo; parcela, vlasnički udjeli, gabariti pa nadalje." Komentirao je prof.dr.sc. Robert Plejić za "Dalmatinski portal" početkom 2018.g.

Javnost, struka i političari podijeljeni su te se zalažu za realizaciju različitih sadržaja: tržnica, crkva, park, parkiralište, dječje igralište, vrtić, zdravstveni centar itd.

Lokacija je u više navrata bila predmet "žučnih" rasprava u gradskoj vijećnici i na javnim okupljanjima građana te je stalno "pod povećalom" medija, s dodatnim intenzitetom od 2017.g.

Fotografije lokacije prije gradnje Splita 3:

USPOREDBA: Splitsko polje nekoć i danas - vidljiva rimska centurijacija

Izvor: <https://www.facebook.com/groups/445864145454871/photos/> - facebook grupa "Kotar Split 3"

Lokacija za vrijeme izgradnje Splita 3, 1970.-ih;

Prije izgradnje Splita 3, oko 1968.g.

Izvor: <https://www.facebook.com/groups/445864145454871/photos/> - facebook grupa "Kotar Split 3"

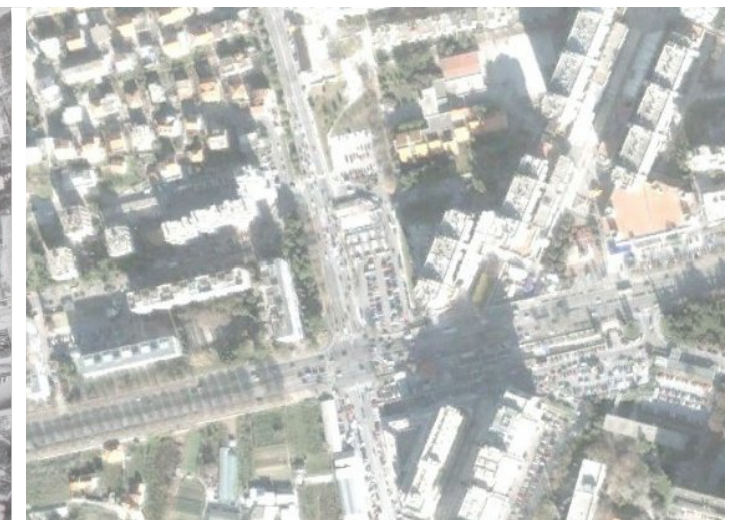

Prije gradnje Splita 3, pogled na zapad ;

Izvor: Razvoj Splita III od 1968. do 2009. godine V. KUKOČ 166-177 18[2010] 1[39] PROSTOR 169. str.

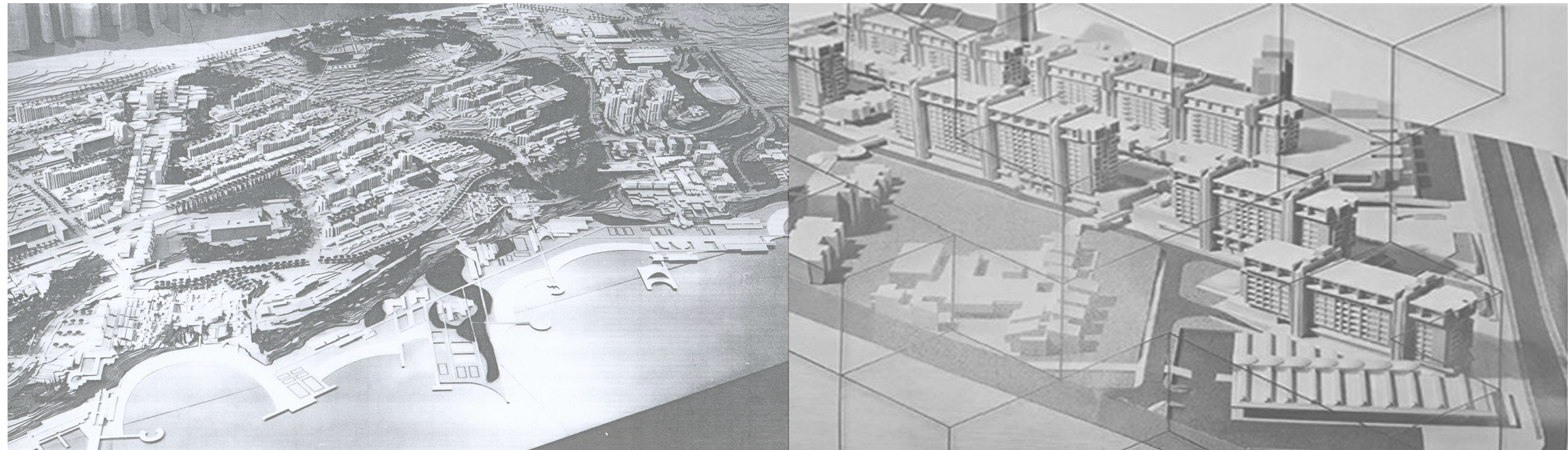

Lokacija: prije i nakon gradnje

Izvor: <https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1163995&page=14>

Split 3 - fotografija makete iz 1970.g.;

Izvor: <https://www.telegram.hr/kultura/prije-50-godina-izgraden-je-split-3-mozda-najbolji-kvart-u-zemlji-sto-nam-znaci-danas/>

Split 3 - fotografija makete s projektom tržnice

Izvor: Dalmatinski portal

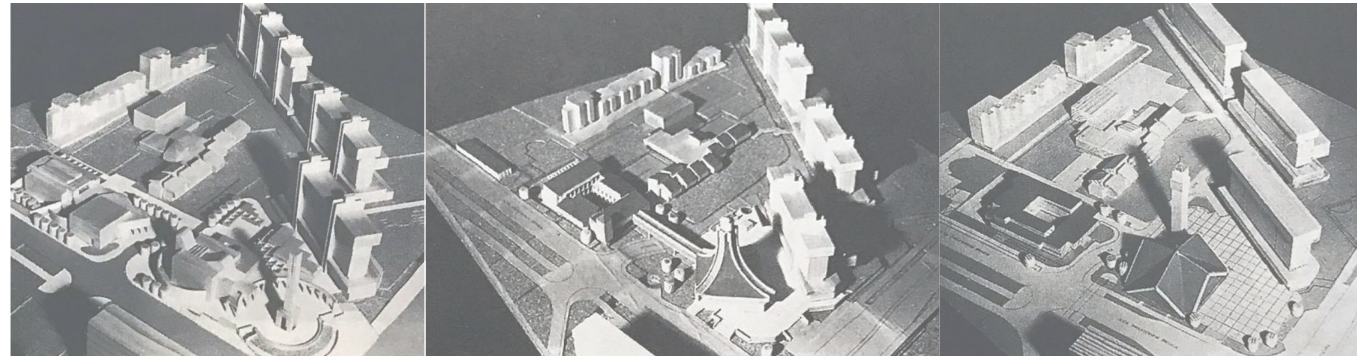

Split 3 - fotografije makete iz 1970.g., Viktor Popović;

Izvor: <https://vizkultura.hr/arhiv-splita-3/>

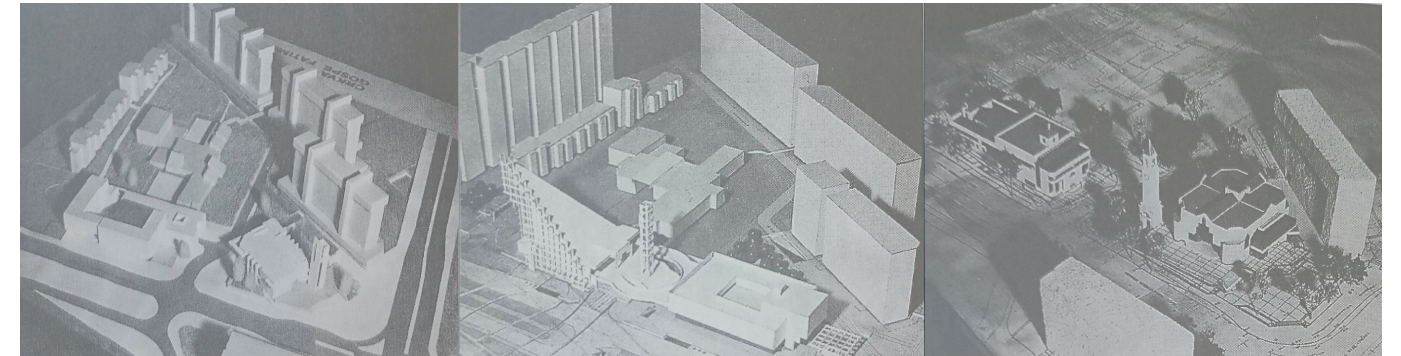
NATJEČAJ 1991.g.

Robert Plejić, Jerko Rošin (1.)

Vladislav Freund

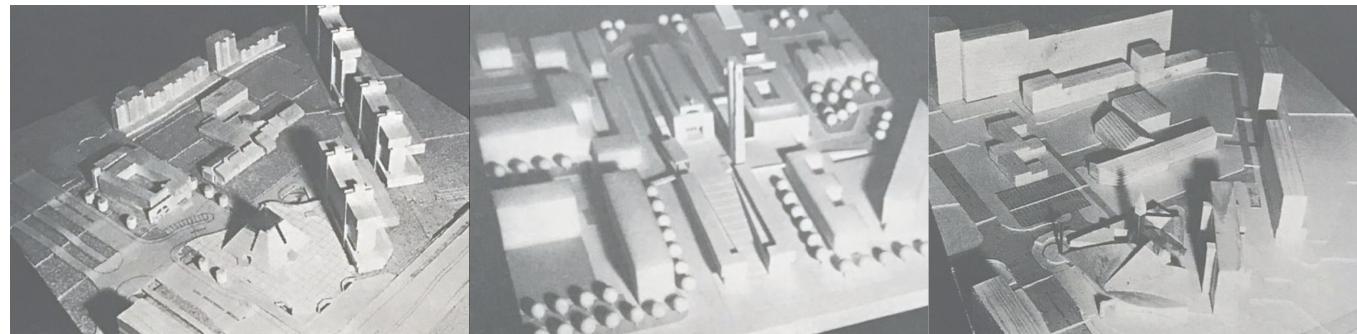
Aninka Freund

Mirjana Beganović - Šećer

Ahmed Piragić

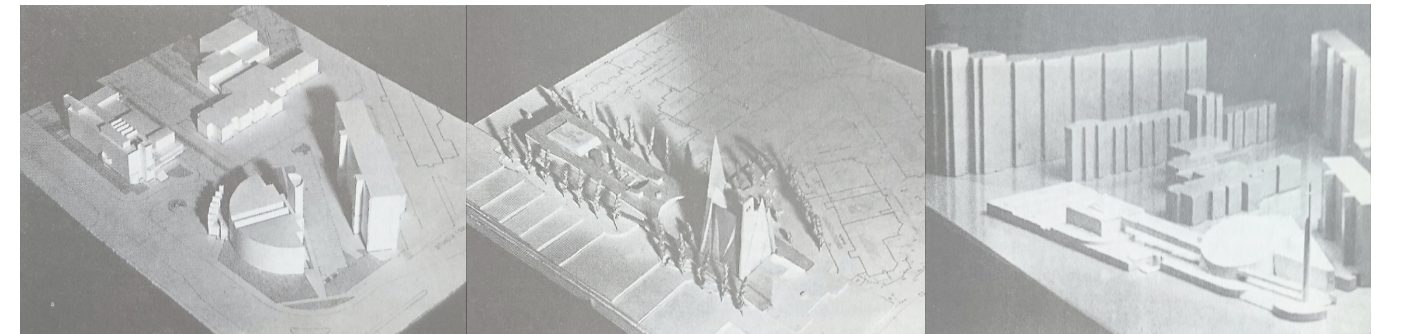
Zoran Danilov

Natko Boban

Marijan Hrzić

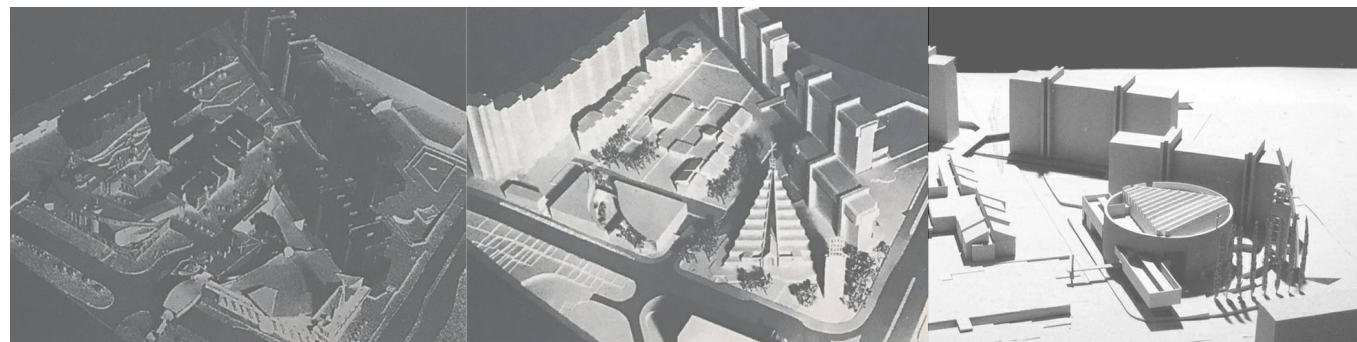
Vlatko Gostijanović

Krešimir Brnetić

Boris Magaš

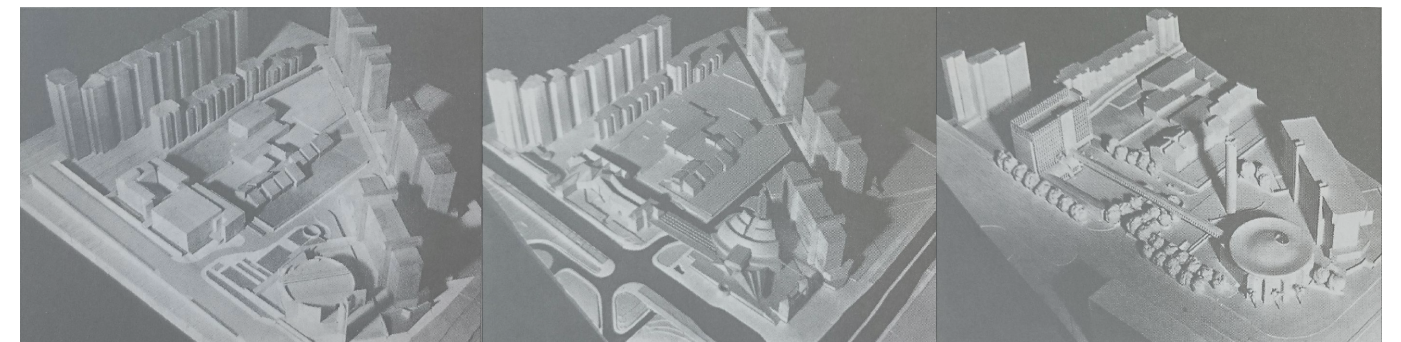
Vladimir Grubešić

Filip Deljak

Vjekoslav Ivanišević(2.)

Ante Kuzmanić(3.)

Aida Ibrahimpašić

Danko Lendić

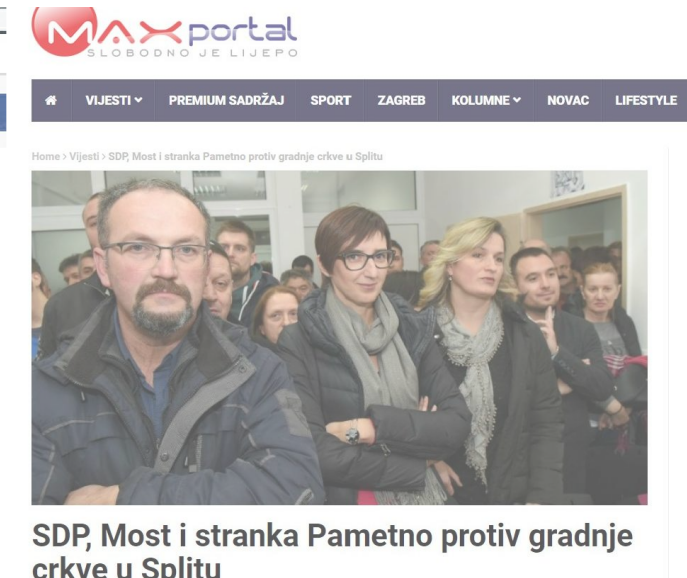
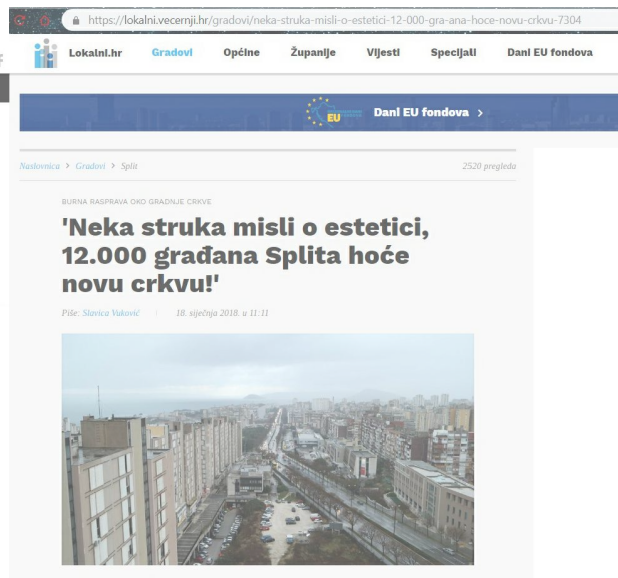
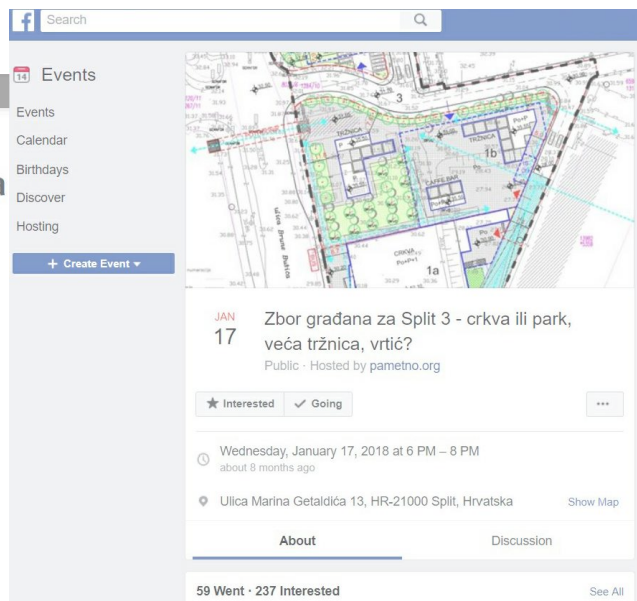
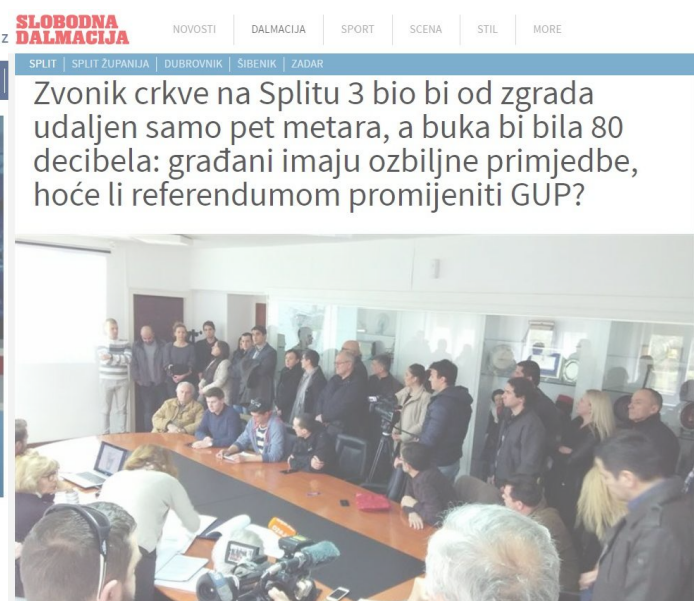
Branislav Trifunović

Izvori fotografija radova: "Arhitektonski natječaji u Splitu 1945-1995.", Darovan Tušek; <http://dalmatinskiportal.hr/vijesti/plejic/28189/>; Izvor: <http://antekuzmanic-arhitekt.hr/>

Gradnja crkve u kotaru Split 3 podijelila građane i političare

Imamo formulu za gotovinski kredit

https://dugirat.com/novosti/105-stranke/25213-zbor-gradana-za-split-3-ckva-ili-park-veca-trznica-vrtic

Naslovnica Novosti Sport Kultura Turizam Općina

Split 3: Zbor građana za crkvu ili park, veću tržnica, vrtić?

Rubrika: Stranke Datum: 17. Siječanj 2018 Čitanja: 226

Zbivanjima na Splitu 3, poručili su danas iz stranke **Pametno**, još jednom svjedočimo tipičnom ponašanju vladajućih i očitog manipulaciji s građanima. U danima kad Splitu visi omča nad glavom zbog spora banaka i grada oko velebitne Spaladium arene i danima kad se loše stanje u Prometu rješava s dva polovna autobusa, najnovija predstava je **izgradnja crkve u kotaru Splitu 3**. Pozicije su već poznate, HDZ i SDP opet su na svom omiljenom terenu na kojem jedni brane tekovine revolucije, a drugi majku Crkvu. Malo se priča o razvoju grada, malo se priča koje su potrebe građana koje grad treba riješiti. Zbog svega navedenog Pametno organizira **Zbor građana u srijedu, 17. siječnja 2018.** u prostorijama Kotara Split 3, na adresi Getaldićeva 13. Pozivaju građane da zajedno pripreme **prijedloge i primjedbe** te ih pošalju u dozvoljenom roku. Jedinu instituciju, navode u Pametno, koja se usudila progovoriti i tražiti promišljanje o ovom prostoru je priopćenje vezano za gradnju crkve na Splitu 3. Pročitajte ga [ovdje](#).

Društvo arhitekata Split što budi nadu da razuma u gradu još ima i treba ga iskoristiti. I **Splitsko-makarska nadbiskupija** je poslala priopćenje vezano za gradnju crkve na Splitu 3. Pročitajte ga [ovdje](#).

PAMETNO POZIVA NA ZBOR GRAĐANA O IZMJENAMA DPU-a I GRADNJI CRKVE NA SPLITU 3

Izvor: Pametno.org

Arhitekt Svarčić: Crkva zaslužuje bolju lokaciju, a interes Splita je da se na križanju Bušičeve i Poljičke ceste izgradi tržnica

Izvor: https://www.dalmacijadanas.hr

15. 01. 2018. 10:00 H U BANOVINI

IZBORITE SE ZA SVOJU ZELENU TRŽNICU, PARKIRALIŠTE, DJEČJE IGRALIŠTE I SUNCE NA PROZORU.

JAVNI UVID I ROK ZA PRIMJEDBE: 11.-18.01.

Izvor: https://lupiga.com

MARIANA BUCAT 13. OŽUJKA 2018.

GRAĐEVINSKA OFENZIVA KATOLIČKE CRKVE: Oslobodi nas, Bože, od napasti i izbavi od zla Split 3!

nacional.hr

Naslovnica Vijesti Sport Showbiz Lifestyle Kolumne Tiskano izdanje DIGITALNO IZDANJE

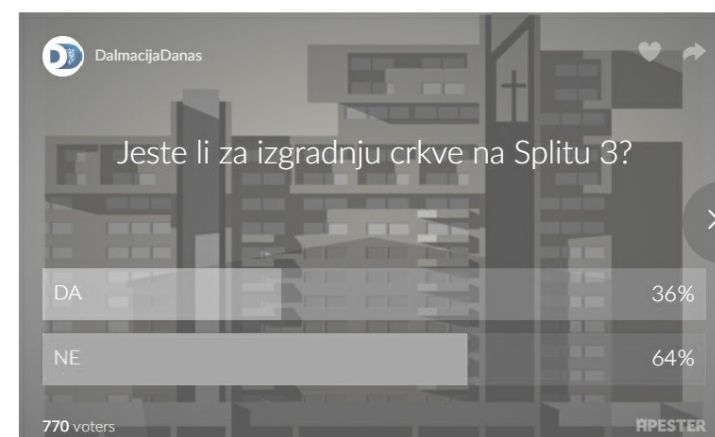
Naslovnica Vijesti Hrvatska SPLIT 3: Žučna polemika o planiranoj gradnji crkve

Vijesti Hrvatska **SPLIT 3** Žučna polemika o planiranoj gradnji crkve

Objavljeno: 17. 01. 2018. 22:53

U svojoj novoj anketi pitamo vas: "Jeste li za izgradnju crkve na Splitu 3?"

tportal.hr

VIJESTI POPULARNO NAJNOVIJE USPOGOODI

ZAUZIMANJE PROSTORA

U Splitu žele graditi crkvu na mjestu parkirališta i tržnice, arhitekti traže referendum

Autorka: **Daniela Peranić** • Zadržaj vrijeme: 23.05.2018 14:00 • Objavljeno: 12.01.2018 u 20:43

SPLITSKI DNEVNIK

VIJESTI SPORT KULTURA VIDEO

GRAD POLITIKA HRVATSKA CRNA KRONIKA

NEDELJA 17. 1. 2018. 17°C

16:42 IZLAZAK ZAVRŠIO KOBNO: MLADIČA PRONAŠLI S RANOM NA GLAVI, UMRO U BOLNICI

Pametno poziva na zbor građana o izmjenama DPU-a i gradnji crkve na Splitu 3

© 16. Siječnja 2018. SPLITSKI DNEVNIK

DNEVNIK.hr VIJESTI SPORT SHOWBIZZ LIFESTYLE PUTOVANJA TECH

HRVATSKA PROBLEM OKO IZGRADNJE

SDP traži referendum za crkvu u Splitu

TRŽNICE:

-Nazivi koji se koriste u Hrvatskoj: tržnica, zelena tržnica, pazar, pazarište, pijaca (žarg. pjaca), plac, sajam, sajmište

-tržiti *nesvrš.* (*prez. -im, pril. sad. -žēći, prid. rad. tržio*) 1. na sitno trgovati 2. prihodovati;
 -tržnica (ž.r.) - prostor ili zgrada gdje se organizirano i kontrolirano prodaju životne namirnice gdje ih najčešće prodaju
 sitni proizvođači [*ići na ~u; kupiti na ~i*]

-pàzār *m* (G *pazàra* reg. 1. kupovina i prodaja, kupoprodaja poljoprivrednih proizvoda, trgovanje, trgovina, promet robe 2. mjesto, obično pod otvorenim nebom, gdje se obavlja trgovina; trg, pijaca, sajam [*ići na ~*]) 3. a. trgovačka roba koja se prodaje b. novac, zarada, utržak od prodane robe 4. *meton.* pazarni, sajmeni dan [*danas je ~*]

-pàzarište *sr reg.* manje mjesto, prostor gdje se održava pazar; trgovište

-pijaca *ž (pijac m) reg. (+ srp.)* tržnica, v. Δ *buvlja ~ žarg. mjesto na kojem se prodaju raznovrsni polovni ili švercom pribavljeni predmeti; sajam buha*
 Pjāca (*Dalmacija, Vinkovci*); *tal. piazza, lat. platea - ulica*

Izvor: Hrvatski enciklopedijski rječnik

-bāzār - riječ potječe iz perzijskih riječi baha-čar (بہاچار) u značenju "mjesto cijena".

-Strani nazivi: market - engleski, mercato - talijanski, mercado - španjolski, itinerant tianguis - Meksiko, markt - njemački, souk - arapski, bazaar - iz perzijskog, palengke - Filipini itd.

PODJELA:

Tržnice se razlikuju oblikovno, tipološki, vremenski i s obzirom na vrste roba kojima se trguje, ovisno o kontekstu - lokaciji, populaciji, kulturi, ambijentu i geografskim uvjetima u kojima su smještene.

PO VRSTAMA ROBA KOJIMA SE TRGUJE:

Tržnice mogu sadržavati čitav niz različitih roba ili mogu biti specijalizirane samo za određenu robu:

- zelena tržnica - tržnica voća i povrća, najbrojniji oblik tržnice
- gourmet tržnica - prodaju se prehrambeni proizvodi i gotova jela, naglasak je na kušanju hrane i pića
- riblja tržnica / ribarnica / reg. peškarija (tal. pesce - riba) - prodaja morskih plodova i organizama
- mesna tržnica - prodaja svježeg mesa i mesnih prerađevina
- seljačka tržnica - povremeno ili stalno prodaju se isključivo vlastiti proizvodi s poljoprivrednih gospodarstava. Uz poljoprivredno-prehrambene proizvode na ovakvim tržnicama uobičajeno se prodaju i suveniri, tradicijski nakit, kruh, kolači itd. Seljačka tržnica sadrži elemente i tržnice i manifestacije te se uz samu prodaju često organiziraju i popratne svečanosti i priredbe. Seljačke tržnice organiziraju se u gotovo svim zemljama EU-a, a najraširenije i najpoznatije su u Njemačkoj, Austriji i Engleskoj.
- tržnica rabljenih stvari - reg. često korišten izraz "buvljak"- prodaja različitih rabljenih predmeta, može se kupiti "sve od igle do lokomotive"
- tržnica rabljenih vozila - trgovanje polovnim vozilima i polovnim dijelovima za ista

-crna tržnica - tržnica ilegalnih predmeta (npr. kopije skupih brendova, oružje i sl.) ili robe nabavljene švercom ili krađom

-communal garden - tržnica (društveni vrtovi) - posjetitelji ove vrste komunalnih vrtova sami mogu ubrati povrće (rjeđe voće) zasađeno u gredicama te ga plaćaju po određenoj cijeni pri izlasku iz vrta

-"mokre" tržnice - u većem dijelu Kine i Azije, mjesta gdje se prodaju mrtve i žive životinje na otvorenom, često s niskim higijenskim standardima

-stočna tržnica - trguje se živim domaćim životinjama

-tržnica antikvitetima - trguje se starim predmetima i stvarima

-cvjetna tržnica - prodaja cvijeća, lukovica, sjemenja, itd.

-tržnica ručno izrađenih predmeta - prodaju se ručno izrađeni predmeti od strane vještih majstora

-okultna tržnica - prodaja okultnih dobara koja se koriste za magijske i religijske rituale

-virtualna tržnica - internet portali poput eBay-a, Ali express-a, Amazona, Njuškala i sl.

PO KOLIČINAMA ROBA KOJIMA SE TRGUJE:

-maloprodajna tržnica - prodaja malih količina robe, uglavnom namijenjeno građanima

-veleprodajna tržnica - prodaja većih količina robe, uglavnom namijenjeno trgovcima (za pribavljanje zaliha robe, ako nemaju vlastitu proizvodnju)

Slika 1: Zelena tržnica - Split, "Pazar"
Izvor: <http://hotspots.net.hr/2014/10/split-city-break-najnoviji-hit-turisticke-ponude-splita/pazar-2/>

Slika 2: Gourmet tržnica - Lisabon, Portugal
Izvor: <https://gourmetviajante.com.br/2017/07/26/lisboa-o-melhor-do-mercado-da-ribeira-time-out/>

Slika 3: Riblja tržnica / ribarnica / peškarija - Split - "Peškarija"
Izvor: <http://www.okusi.eu/putovanja/trznice-svijeta/splitska-peskarija-ribarnica/>

Slika 4: Mesna tržnica u Grčkoj
Izvor: <https://theinterrobang.com/meat-market-in-greece/>

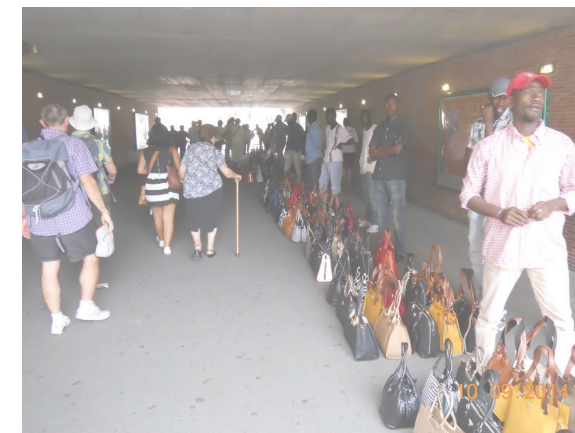
Slika 5: Tržnica rabljenih stvari - Mauerpark, Berlin, Njemačka
Izvor: Autorska fotografija

Slika 6: Seljačka tržnica - Sveta Nedjelja
Izvor: <https://www.savjetodavna.hr/savjeti/21/430/seljacka-trznica-uspostava-organizacija-i-upravljanje/>, Foto: Robert Črep

Slika 7: Tržnica rabljenih vozila - Dračevac, Split
Izvor: <https://slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/239786/cpg/2>

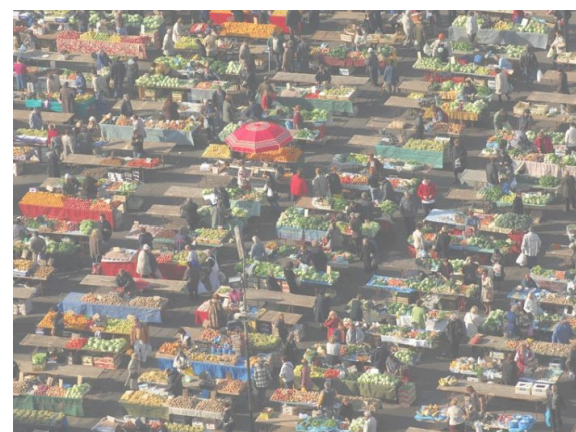
Slika 8: Crna tržnica - Rim, Italija - "Vu' cumprà"
Izvor: Il Giornale: "Roma, capitale dei vu' cumprà"
"vu' cumprà" = vuoi comprare? = želiš li kupiti?

Slika 9: Noćna tržnica - Kina
Izvor: <http://www.okusi.eu/putovanja/trznice-svijeta/nocna-trznica-u-kini/>

Slika 10: Communal garden - Wedding, Berlin, Njemačka
Izvor: Autorska fotografija

Slika 11: Primjer tržnice na otvorenom i centralno organizirane tržnice - tržnica Dolac, Zagreb
Izvor: <http://www.najboljehrvatskoj.info/ideje/trznica-dolac-2097.html>

Slika 12: Primjer zatvorene tržnice - Rotterdam, Nizozemska
Izvor: <https://www.independent.co.uk/travel/48-hours-in/rotterdam-city-break-guide-amsterdam-netherlands-two-day-trip-best-bars-restaurants-a7469486.html>

PROSTORNO:

- na lokalnoj razini - npr. "Pazar" u Splitu;
- na nacionalnoj razini - npr. glavna tržnica rabljenih automobila u nekoj državi;
- na međunarodnoj razini - npr. međunarodni sajam automobila /tehnologije /raznih proizvoda

VREMENSKI:

- trajne - tržnice koje funkcioniraju svakodnevno, bez prekida, osim kada su zatvorene zbog nacionalnih praznika ili elementarnih nepogoda
- periodičke - tržnice koje su otvorene jednom tjedno, jednom mjesečno, jednom godišnje - na godišnjim sajmovima i sl. Primjer tržnice koja je otvorena jednom tjedno je tržnica rabljenih stvari u berlinskom Mauerparku (Njemačka), koja je otvorena svake nedjelje od 9:00 - 18:00 sati. (slika br. 5)
- noćna tržnica - namijenjena stanovništvu koje ne stigne obaviti kupnju tijekom dana, sve su češća pojava u većim gradovima, npr. u Kini postoji u svakom većem gradu, prodaju se i egzotične vrste hrane poput kukaca, pasa i ostalih specijaliteta netipičnih za Europu

TIPOLOŠKI:

Tržnice se razlikuju volumenski i oblikovno, ovisno o lokaciji - trg, ulica, pothodnik, vodeni kanal, otvoreni i zatvoreni prostor i slično.

- otvorena - koriste se samo sjenila i zaštita od sunca iznad prodajnih štandova, dok je prostor u cijelosti nenatkriven, tj. nezaštićen od atmosferilija
- zatvorena - prostor tržnice je u cijelosti nadsvođen krovnom konstrukcijom te je tako zaštićen od atmosferilija, u zemljama koje imaju hladnije zime taj prostor je često i grijan - "kontinentalna" tržnica
- linearna tržnica - trgovine i prodajni štandovi se nižu s lijeve i desne strane
- centralno orijentirana tržnica - trgovine i prodajni štandovi organizirani su "klasterski" - na gomilu, najčešće na trgovima
- putujuća / mobilna tržnica - trgovci putuju iz mjesta u mjesto, najčešće su to manja i ruralna mjesta (npr. obilaze deset sela, tako da svako od tih sela ima periodičku tržnicu koja radi svaki deseti dan); ovakav oblik tržnice čest je u centralnoj i južnoj Americi (itinerant tianguis)
- plutajuća tržnica / tržnica na vodi - trgovina se odvija u brodovima, najčešće su na prostoru Indokine, a najpoznatije su u Tajlandu i Vijetnamu

Slika 13: Mercado San Miguel, Madrid, Španjolska
Izvor: Autorska fotografija

Slika 14: Plutajuća tržnica - Mekong Delta city of Can Tho, Vijetnam
Izvor: <https://english.vietnamnet.vn/fms/travel/157403/a-bustling-floating-market-in-can-tho.html>

Slika 15: Plutajuća tržnica - Indokina
Izvor: Pinterest

Slika 16: Primjer linearne tržnice - Tabriz bazaar, Teheran, Iran
Izvor: <https://blog.persiaport.com/en/top-5-bazaars-in-iran/>

Slika 17: Okultna tržnica, Sonora, Meksiko
Izvor: <http://5arda.blogspot.com/2013/01/sonora-market-okultna-trznica-na-kojoj.html>

Slika 18: "Mokra" tržnica u Kini
Izvor: <https://www.videoblocks.com/video/dexterous-chinese-butcher-in-outdoor-fresh-meat-shop-street-stall-avqjybg>

Slika 19: Cvijetna tržnica, Amsterdam, Nizozemska
Izvor: Autorska fotografija

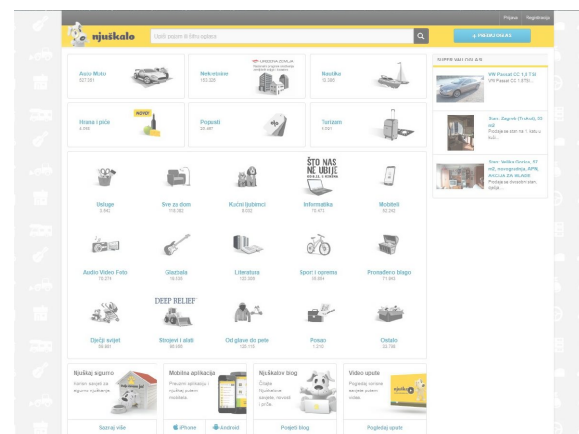
Slika 20: Stočni sajam, Benkovac
Izvor: <https://slobodnadalmacija.hr/novosti/hrvatska/clanak/id/229062/soping-reporteri-spektra-na-najvecem-sajmu-u-drzavi-fali-e-bay-drz-se-benkovca>

Slika 21: Tržnica antikviteta, Bermondsey Square, London, UK
Izvor: http://www.londontown.com/LondonInformation/Attraction/New_Caledonian_Market/a544/

Slika 22: Putujuća tržnica
Izvor: <https://www.pinterest.com/pin/187954984424359422/?ip=true>

Slika 23: Virtualna tržnica - Njuškalo
Izvor: <https://www.njuskalo.hr/>

Slika 24: Trajanova tržnica, Rim, Italija
Izvor: sh.wikipedia.org

POVIJEST:

Za tržnice možemo reći da postoje još od razdoblja prije prvih civilizacija. Ljudi su se čak i tada nalazili kako bi razmjenjivali dobra i tako si priskrbili potrepštine neophodne za život.

Razvojem civilizacija, razvijale su se i tržnice pa tako danas mnoge od njih više nisu samo mjesta razmjene roba, već su obogaćene i brojnim drugim sadržajima koji privlače posjetitelje.

Dakle, u svom tradicionalnom obliku, tržnice postoje koliko god postoji i bilo kakav oblik razmjene dobara među ljudima. Smatra se da prvi "bazaar-i" sežu više od 5000 godina u prošlost.

Pisani izvori ukazuju na to da su posebne zone unutar drevnih gradova bile namijenjene obavljanju trgovine. Jedna od dominantnijih teorija je da su se najranije tržnice prvo pojavile u drevnoj Perziji, odakle su se brzo proširile na ostatak Bliskog istoka i nešto sporije na Europu.

Tipični "pazari" bliskog istoka bili su organizirani linearno, s obostranim štandovima te zaštitom od sunca koja je štitila hranu od prebrzog kvarenja i ljude od nesnosne vrućine.

U doba antike, tržnice su većinom bile smještene u gradskim centrima, okružene manjim ulicama i prolazima na kojima su vješti umjetnici i obrtnici (npr. kovači, kožari, stolari) izrađivali i prodavali svoje proizvode.

U antičkoj Grčkoj, tržnice su se u većini gradova nalazile unutar agora - glavnih mjesta javnog života, koja su kasnije postala uzor za rimske forume.

Oko 550.-350.g.pr.Kr., prodavači na tržnicama organizirali su se u zasebne zone, ovisno o vrstama roba s kojima su trgovali.

Stoe - natkriveni prostori s kolonadom stupova s jedne i objektom s druge strane, bile su ujedno prostor trgovine i natkriveni javni prolazi u sklopu agore.

Na Atenskoj tržnici, vladini namjesnici nadgledali su vaganja, mjerenja i novac, kako bi zaštitili građane od prijevara.

Surovi reljef Grčke otežavao je proizvođačima dopremanje robe na lokalne tržnice pa se tako razvila posebna vrsta trgovaca - posrednika (kapeloi) koji su otkupljivali robu od proizvođača i donosili je u gradove na daljnju prodaju.

U starom Rimu, trgovanje se odvijalo na forumima. Rim je imao dva foruma - Forum Romanum i Trajanov forum. Trajanova tržnica, sagrađena je oko 100.-110.g., bila je veliko prostranstvo sastavljeno od više zgrada s trgovinama na četiri razine. Rimski forum nedvojbeno je bio najraniji primjer trajnih maloprodajnih izloga.

U antici, razmjena dobara uključivala je direktnu prodaju preko trgovaca ili preprodavača te je sistem trampe bio učestao.

U Rimskom carstvu, centralna tržnica služila je prvenstveno lokalnim seljacima. Trgovci su bili prvenstveno domicilni proizvođači, koji su prodavali relativno male suficite proizvedene na vlastitim farmama te obrtnici poput kožara, kovača, lončara, stolara i sl.

Postojalo je nekoliko tipova kupaca. Poljoprivrednici koji su uz pokoji luksuzniji predmet za svoje domove kupovali manje alate i opremu za farme, te gradski stanovnici koji su kupovali osnovne životne potrepštine.

Veliki proizvođači poput velikih zemljoposjednika bili su dovoljno zanimljivi trgovcima da se pozovu direktno na ulaze u njihove farme, čime nestaje potreba proizvođača za odlaskom na lokalne tržnice.

Bogati zemljoposjednici upravljali su vlastitom distribucijom, što je moglo uključivati uvoz i izvoz. Običaji izvoznih tržnica u antici dobro su dokumentirani u drevnim izvorima i arheološkim ispitivanjima.

Treba napomenuti da su tržnice u Europi sve do 12.-og stoljeća bile uglavnom neformalnog i nereguliranog oblika.

Kao što se vidi na primjeru Bliskog istoka, struktura tržnice uvelike je uvjetovana klimatskim uvjetima.

Određene tržnice postale su prostorima od velikog povijesnog i arhitektonskog značaja te zorno predstavljaju društvenu strukturu svog vremena.

Kroz stoljeća, tržnice su postale standardni dio svakodnevnog života. Stoga, ljudi su se gotovo u potpunosti navikli da na tim prostorima nabavljaju sve životne potrepeštine, posebno hranu.

Treba naglasiti da je dinamička struktura po kojoj se tržnice razlikuju značajna jer struktura često ne ovisi samo o klimi, već i o kulturi. To se dobro vidi na primjeru Tabriškog "bazara" u Iranu, koji se prostire na nevjerojatnih 1.5km dužine, što ga čini najdužim nadsvođenim "pazarom" na svijetu. Mnogi su povjesničari primijetili kako se taj "pazar" razlikuje od prosječne zapadnjačke tržnice, koja nije linearna, već je centralnog karaktera.

Još jedan primjer kako tržnica može služiti kao usporedni element prilikom interpretiranja određenih dinamika u društvu su tradicionalne egipatske tržnice. Prema grčkom povjesničaru Herodotu, egipatske tržnice primjer su obrnutih uloga spolova u usporedbi s mnogim drugim mjestima na svijetu. To je zato što su na egipatskim tržnicama dominirale žene - trgovkinje, dok su muškarci ostajali kod kuće šivajući tkanine.

Dinamičnost tržnica nedvojbeno je jedan od najzanimljivijih povijesnih aspekata.

Tržnice nisu samo određena područja na kojima se prodaju i kupuju proizvodi. One su društveno - prostorni elementi koji predstavljaju razvoj gospodarstava i ukazuju na različitost kultura, arhitektura i socijalnih konstrukta.

Dok se u samim počecima razvoja može zamijetiti relativno neorganizirana i neregulirana struktura, s vremenom je važnost tržnica kao područja gospodarske stimulacije povećala njihovu važnost u samom funkcioniranju države. S takvim isticanjem i dobivanjem na važnosti, tržnice se nastavljaju razvijati u polivalentna "bića".

Kako je vrijeme prolazilo, tako se i povećavao broj načina na koje se može klasificirati tržnice. Poznati ekonomist Alfred Marshall, rekao je kako tržnice mogu biti kategorizirane prema točno određenom vremenskom periodu. Po njegovoj klasifikaciji postoje tri podjele:

1. tržnice jako kratkog trajanja, kod kojih je opskrba robom uvijek fiksna. Kvarljiva roba, kao što su meso, voće, riba i povrće spadaju u tu skupinu jer se moraju prodati unutar nekoliko dana, tj. prije nego im istekne valjanost, tako da je sama količina zaliha takve robe relativno neelastična.

2. tržnice kratkog trajanja kod kojih vrijeme trajanja količine zaliha može biti povećano poboljšanjem veličine proizvodnje (dodavanjem radne snage i drugih inputa, ali ne i kapitala). Mnoge nekvarljive robe spadaju u ovu kategoriju.

3. tržnice dugog trajanja, kod kojih se vrijeme trajanja može povećati kapitalnom investicijom.

Do sedamnaestog stoljeća, tržnice su doživjele veliki razvoj od svojih početaka. Uzeti ćemo primjer Engleske. Dolazi do velikog uspona maloprodajnih tržnica. Stalne trgovine s jasno definiranim radnim vremenom počele su polako zamjenjivati tradicionalnu strukturu tržnice na formaliziraniji i institucionalniji način. Provincijski trgovci, postali su aktivni u gotovo svakom trgovačkom gradu u Engleskoj. Oni su prodavali najfrekventniju i najpotrebniju robu, poput današnjih supermarketa. Kako je rastao broj takvih trgovina koje su ustanovile novi standard, još jednom i osamnaesto stoljeće uvodi novi način poslovanja na novim tržnicama.

Značajke novih trgovina, koje nisu postojale u 16. st., utabale su put ka novom dobu. Uvođenje brojila, izložbenih vitrina, stolica, ogledala i prostorija za presvlačenje postaje dio nove dinamike te čini aktivnost trgovanja korisnijom, učinkovitijom i ugodnijom za kupce. Naravno, sve to je u konačnici pridonijelo većim zaradama vlasnika trgovina. Osim navedenih novosti, trgovci su uveli i ideju "pregledavanja" robe, što je omogućilo mušterijama da pregledaju i bolje dožive robu koju kupuju te lakše donesu prave odluke.

Do vremena kada je 19. stoljeće došlo i prošlo, svijet je već počeo graditi "shopping arkade", koje su sadržavale prostore s više prodavača u svojoj novo-razvijenoj i formaliziranoj "shopping" strukturi. Uzimajući originalnu ideju o "pazaru" i dodavanjem tisućljeća istraživanja i razvoja, nekoć skromna tržnica postala je glavni element modernog gospodarstva i marketinga.

Ipak, mnogi tada još nisu mogli ni zamisliti ono što će tek doći s globalizacijom, modernizacijom i rapidnim tehnološkim napretkom.

Danas se pak postavlja pitanje: imaju li uopće tradicionalni oblici trgovine budućnost? Živimo u vremenu u kojem je tzv. online trgovina u munjevitom usponu te se kupnja bilo čega može obaviti preko interneta - iz udobnosti vlastitog naslonjača. Naravno da sve većim razvojem tehnologije dolazi i do pitanja hoće li nestati tradicionalna zanimanja te svi ljudi ostati bez radnih mjesta, a njihove uloge zamijeniti roboti, strojevi, dronovi te brojna druga tehnološka "čuda".

Ipak, koliko god sva ta sila tehnologije i modernizacije olakšavala život modernog čovjeka, ona isto tako recipročno vodi ka najgoroj bolesti čovječanstva - otuđenju.

Riječi poznatog hrvatskog arhitekta Dinka Kovačića na posebno emotivan način dočaravaju ovu pojavu: "Otuđenje. Taj novi fatalni, moralni standard pojavio se baš kao iznenađenje i trebalo mu se suprotstaviti. U svim poštanskim sandučićima jednog nebodera osvanulo je pismo: "Živim na 16. katu, star sam i sam sam, molim vas, dođite me posjetiti." Kakva ozbiljnost vapaja i kakva težina optužbe!"

Kako bi se suprotstavili otuđenju, neophodno je zadržati neke tradicionalne vrijednosti pa će tako prostor tržnice zauvijek imati ulogu lijeka protiv te pojave modernog doba, služeći kao generator ljudskih interakcija i socijalizacije.

PROBLEMATIKA PROSTORA TRŽNICE:

U većini zemalja, obavljanje kupnje na lokalnoj tržnici dio je svakodnevice. S obzirom na njihovu iznimno bitnu ulogu, kao prostora koji stanovništvo snabdijevaju živežnim namirnicama, tržnice su često strogo regulirane od strane lokalnih vlasti. U mnogim mjestima, postale su povijesnim i arhitektonskim atrakcijama te predstavljaju dio kulturne baštine i nacionalnog identiteta.

Prostor tržnice, u većini slučajeva, sam je po sebi fleksibilan i transformabilan jer ne zahtijeva neku posebnu infrastrukturu. Dovoljna je prazna površina na koju se mogu poslagati štandovi za prodaju i suncobrani. Kao takav, posjeduje ogroman potencijal jer ga je moguće programirati da tijekom dana udomljuje različite, međusobno neovisne sadržaje.

Najveći problem tog prostora u manjim zemljama i gradovima kao što su Hrvatska i Split, uvijek je bio nedostatak sadržaja u popodnevnim satima.

Naime, nakon što zadnji prodavači završe svoj radni dan, najčešće u razdoblju između 14 i 16 sati, prostor tržnice postaje "grad duhova" u kojem se može zateći tek pokoji perlač ili čistač kako šmrkom pere prodajnu površinu ili slaže prodajne štandove.

Jedan od glavnih uzroka takvoj situaciji je taj što, osim za razliku od većih svjetskih i europskih gradova, hrvatskim tržnicama gravitira manji broj stanovnika. Također, nema ni adekvatnih gastronomskih i ugostiteljskih objekata te ostalih sadržaja koji bi posjetitelje zadržali na lokaciji. Hrana se kupuje i nosi kući gdje se onda dalje priprema, dok je tržnica samo prostor na kojem se nabavljaju sirovine.

Tržnica San Miguel u Madridu (slika br. 13) primjer je tržnice na kojoj prodavači imaju omogućena mjesta za kušanje hrane. Posjetitelji sjednu nasuprot trgovaca te socijalizirajući se s ljudima iz okoline kušaju hranu i piće. Tako, ne samo da se smanjuje veliki problem otuđenja, već se i trgovcima povećava promet.

Tržnice s prehrambenim proizvodima većinom su smještene u blizini gradskog centra, dok su tržnice rabljenih stvari, vozila i sl. najčešće na gradskim periferijama ili u industrijskim zonama.

Izvori:

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Bazar> ; <https://en.wikipedia.org/wiki/Marketplace> ;
https://www.savjetodavna.hr/adminmax/publikacije/seljacke_trznice_web_novo_opt_24_6.pdf
<https://sportsfinda.com.au/a-history-of-marketplaces-from-bazaars-to-e-commerce-part-1/> ;
<https://sportsfinda.com.au/a-history-of-marketplaces-from-bazaars-to-e-commerce-part-2/> ;
<https://en.wikipedia.org/wiki/Marketplace> ; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Agora> ;
https://sh.wikipedia.org/wiki/Trajanova_tr%C5%BEnica

Napomena: dijelovi napisanog teksta su prilagođeni i prevedeni iz izvora

ANALIZA POVRŠINA SPLITSKIH TRŽNICA:

"PAZARIĆ" - PLOKITE

NATKRIVENI I ZATVORENI DIO TRŽNICE:

mesnice, ribarnica, trgovina, pekarnice, odjeća i obuća, gotova hrana, kafić, mjenjačnica

→ POVRŠINA: $\approx 1790\text{m}^2$

trgovine s odjećom i obućom, ostale trgovine

→ POVRŠINA: $\approx 565\text{m}^2$

OTVORENI DIO TRŽNICE:

prodajni štandovi, štekat kafića

→ POVRŠINA: $\approx 1360\text{m}^2$

→ UKUPNA POVRŠINA: $\approx 3715\text{m}^2$

-Koriste se parkirna mjesta okolnih zgrada i obližnja javna naplatna parkirališta

-U blizini se nalaze osnovna škola, dječje igralište, nekoliko vrtića i jaslice

TRŽNICA - "SPLIT 3"

NATKRIVENI I ZATVORENI DIO TRŽNICE:

prodajni štandovi $\approx 400\text{m}^2$

mesnica, pekarnice, gotova hrana, kiosci, ostali mali objekti, trgovine s odjećom i obućom $\approx 445\text{m}^2$

→ POVRŠINA: $\approx 845\text{m}^2$

OTVORENI DIO TRŽNICE:

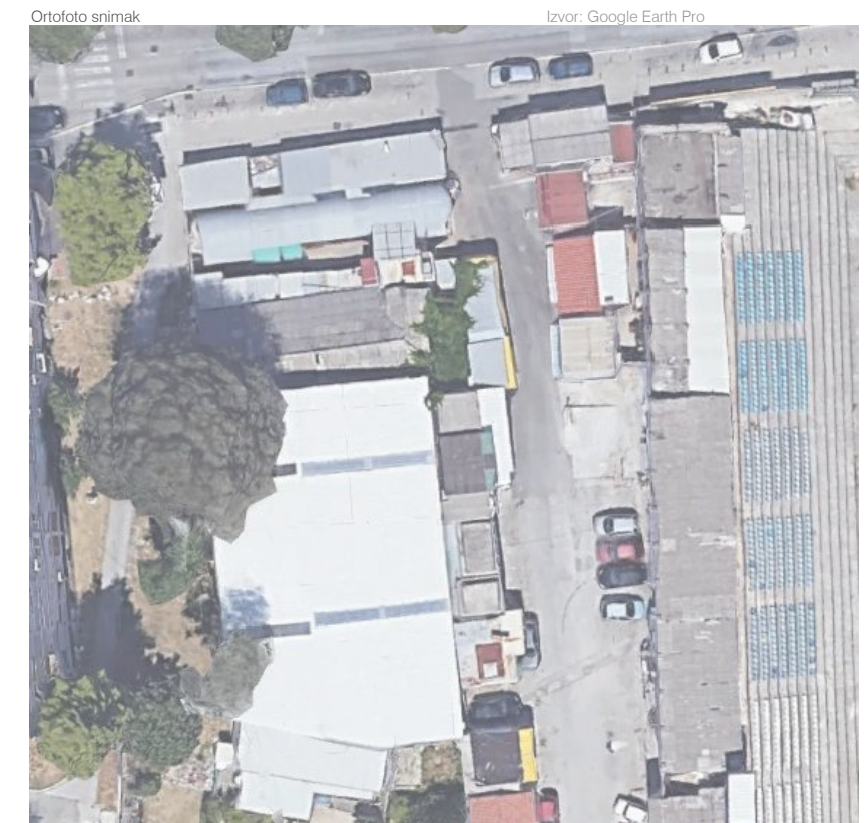
prodajni štandovi

→ POVRŠINA: $\approx 400\text{m}^2$

→ UKUPNA POVRŠINA: $\approx 1245\text{m}^2$

-Parking: obližnja javna naplatna parkirališta i "divlji" parking, ukupno $\approx 215\text{m}^2$

-U blizini se nalaze osnovna škola, dječje igralište, park i Sveučilišna ulica

TRŽNICA - MATOŠEVA

NATKRIVENI I ZATVORENI DIO TRŽNICE:

mesnica, pekarnice, gotova hrana, kiosci, ostali mali objekti, trgovine s odjećom i obućom $\approx 270\text{m}^2$

→ POVRŠINA: $\approx 520\text{m}^2$

OTVORENI DIO TRŽNICE:

prodajni štandovi $\approx 250\text{m}^2$, ostalo $\approx 200\text{m}^2$

→ POVRŠINA: $\approx 450\text{m}^2$

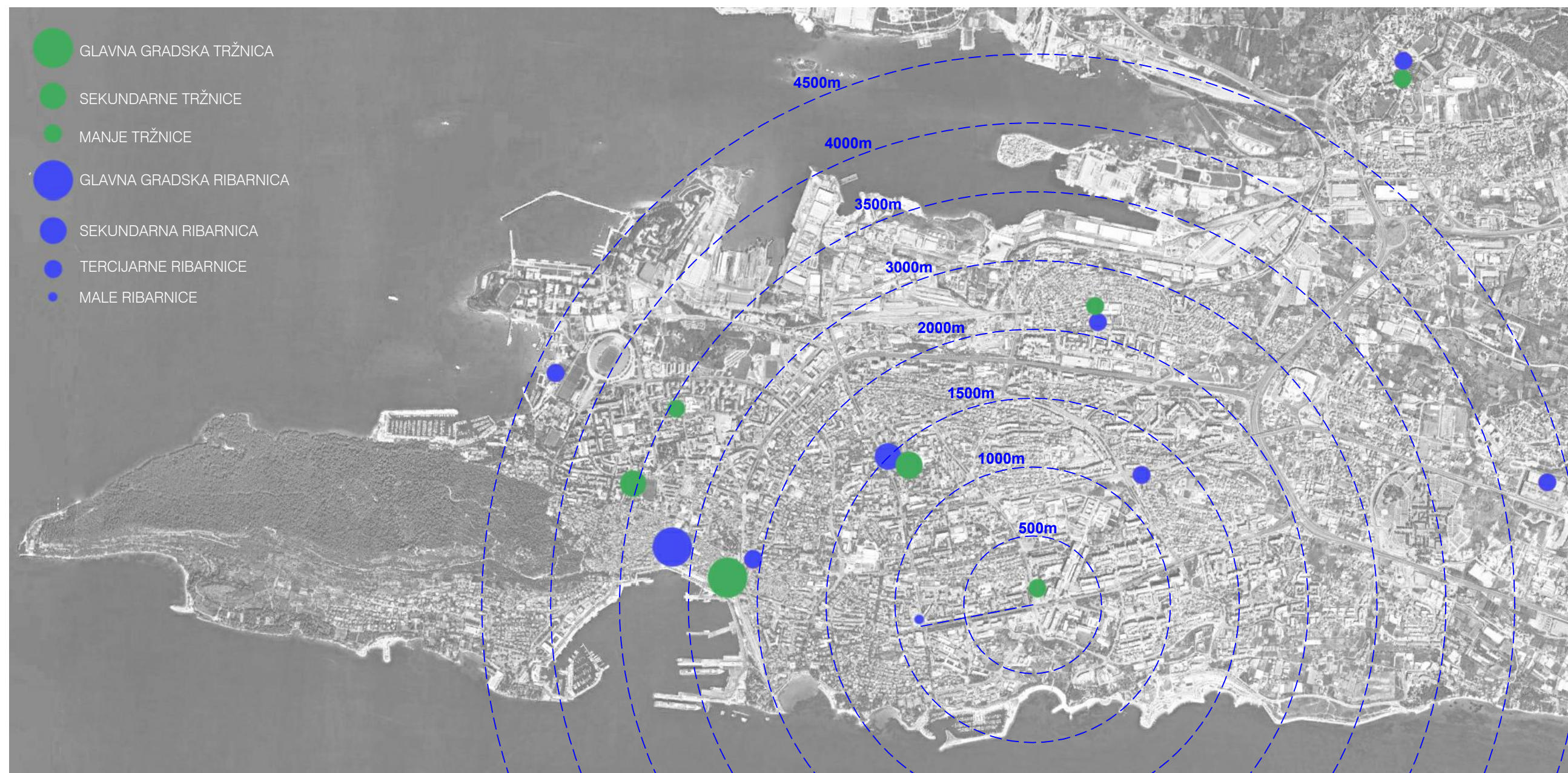
→ UKUPNA POVRŠINA: $\approx 970\text{m}^2$

-Parking: obližnja javna naplatna parkirališta, parkirališta okolnih zgrada i "divlji" parking

-Odmah uz tržnicu nalazi se zatvoreno bočalište (20m x 30m = 500m²) te ragbi igralište, tj. "Stari plac" - staro Hajdukovo igralište.

TRŽNICE I RIBARNICE U SPLITU:

U zoni od jednog kilometra udaljenosti od predmetne lokacije, ne računajući samu lokaciju ne nalazi se niti jedna zelena tržnica te samo jedna mala ribarnica. Na udaljenosti od otprilike 2,2 km i 1,5 km, građanima su dostupne glavna gradska tržnica - "Pazar" i "Pazarić" u kotaru Plokite. Od svih tržnica na karti, samo glavni "Pazar" i "Pazarić" na Plokitama imaju nešto konkretniju ponudu proizvoda. Također, u gradu Splitu postoje samo dvije ribarnice na kojima ribari mogu sami prodavati ulov ("Peškarija" i ribarnica na Plokitama). Sve ostale ribarnice koje su označene na mapi u privatnom su vlasništvu i to većinom tvrtke "Gastro ribarnice Brač".

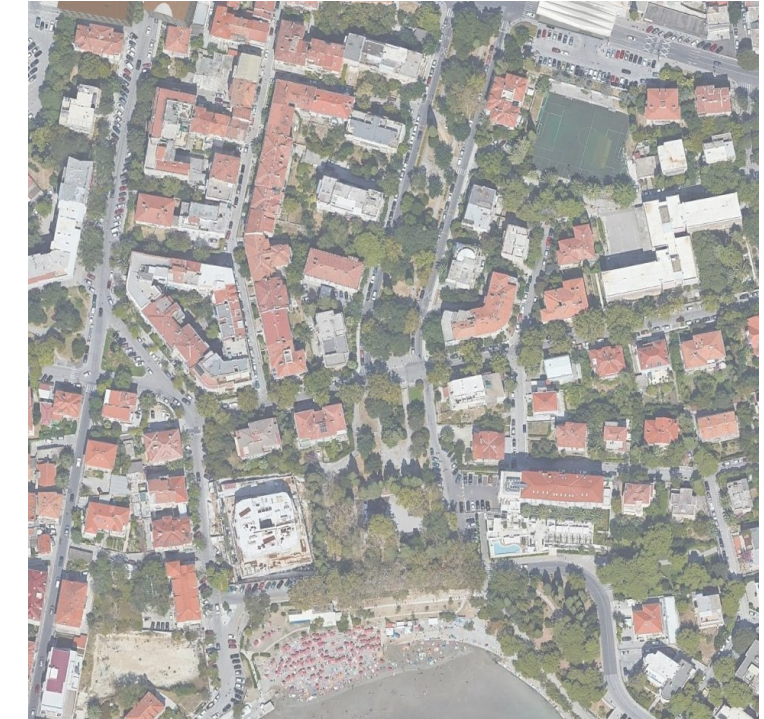
ANALIZA POVRŠINA SPLITSKIH PARKOVA:

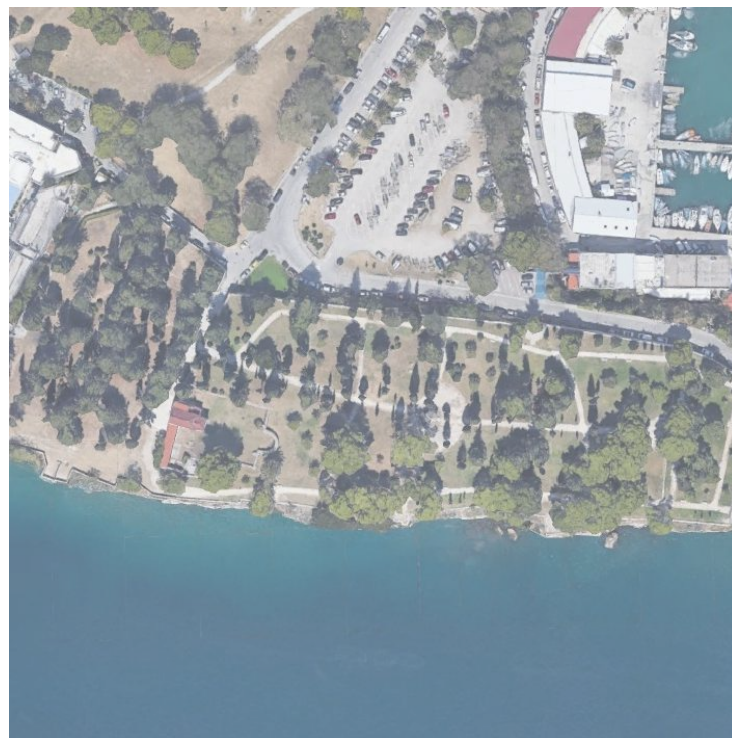
PARK EMANUELA VIDOVIĆA
-površina parka $\approx 10400\text{m}^2$

PARK "DARDIN" (Josipa Jurja Strossmayera)
-površina parka $\approx 6500\text{m}^2$

PARK BAČVICE (Hatzeov perivoj)
-površina parka $\approx 7540\text{m}^2$

PARK "SUSTIPAN"
-površina parka $\approx 21850\text{m}^2$

PARK U GRADSKOJ ČETVRTI "PARK"
-površina parka $\approx 6900\text{m}^2$

PARK "KATALINIĆA BRIG"
-površina parka $\approx 12260\text{m}^2$

CRKVE:

-Naziv "crkva" ima više mogućih porijekla, a neka od najvjerojatnijih su:

-Smatra se da je u etimološkoj vezi s grčkim riječima "kyriakos" - Gospodnji, Božji; "kyriakon" (doma) - Božji dom; "kyriake" - nedjelja; "κύριον za κυριακόν" (kýriko za kyriakón) - kuća Gospodnja; organizirana zajednica kršćanskih vjernika - "ἐκκλησία" (ekklisía), osnovana od Isusa Krista; također zgrada namijenjena kršćanskom bogoslužju

-Dovodi se u vezu i sa staroengleskom riječju "cirice", nastaloj od grčke riječi "kyriake oikia", što znači "kuća Gospodnja" te također, od starovisokonjem, "chirihha" (od "kýriko za kyriakón") - kuća Gospodnja.

-cřkva *ř* (G mn -*kāvā/-ī*) 1. posvećena zgrada s jednim ili više zvona u kojoj kršćani slave službu Božju, mole se i obavljaju vjerske obrede; 2. (Crkva) teol. zajednica vjernika kršćana a. Katolička crkva; rimska, zapadna, latinska [*crkva u hrvata, publ.* Rimokatolička crkva]; b. Pravoslavna crkva; grčka, istočna, ortodoksna; c. Protestantska crkva; reformirana

Izvor: Hrvatski enciklopedijski rječnik

HIJERARHIJSKA PODJELA:

-bazilika > katedrala > konkatedrala > župna crkva > crkva > kapela

Bazilike su posebno privilegirane crkve koje proglašava sam Papa.

Katedrala je glavna crkva biskupije u kojoj stoluje biskup.

Konkatedrala je drugostolna crkva biskupije.

Župna crkva - župa, glavna je crkva u određenom naselju ili dijelu grada. Također, postoje i crkve koje nisu župe, a zbog svoje veličine ne mogu biti ni kapele. To je čest slučaj u mjestima koja su bila bogata u prošlosti jer su mnoge imućne obitelji gradile svoje crkve.

Kapela je termin koji se koristi za manju crkvenu građevinu, većinom ovisnu o nekoj većoj župnoj crkvi. Može biti samostojeći objekt, a često je i dio većeg objekta kao što je crkva, palača, bolnica, škola, zatvor, groblje i sl. Također, može biti privatna (npr. samostanska), polu-javna (koristi se povremeno u slučaju većeg broja hodočasnika) i javna (npr. u bolnici, školi i sl.). Veće crkve često imaju dva ili više oltara, koji se nerijetko nazivaju kapelama (ako su odmaknuti jedan od drugog).

POVIJEST:

Najstarije crkve su ranokršćanske bazilike.

Bazilika - grč. **βασιλική στοά** (basiliké) - kraljeva dvorana.

Prve bazilike bile su rimske građevine. Dijele se na dva osnovna tipa: basilicu forensis i basilicu domus. Prva se nalazila na forumu i bila je vezana uz javni život, najčešće kao sudnica i tržnica, ali i kao mjesto za održavanja religijskih, vojnih i drugih skupova, dok je druga bila velika dvorana u carskim palačama (palača Flavijevaca na Palatinu, Hadrijanova vila), kupalištima i privatnim vilama.

Od IV.st.n.e. kršćani preuzimaju prilagođeni oblik profane bazilike za sakralni prostor. Već od rimskog cara Konstantina I. Velikog, građevina je poprimila svoja glavna obilježja, koja su se tijekom vremena promijenila.

Kršćanske bazilike najčešće se sastoje od atriuma - prilaznog dvorišta sa zdencem u sredini, porticus nartexa - predvorja, kao prostora za katekumene, tri broda odijeljena stupovima i od apside.

Srednji je brod uvijek viši od bočnih te u prostoru nadvišenja ima bočne prozore. Galerije iznad pobočnih brodova bile su mjesto za žene (matronaea).

Transept (poprečni brod) umetnut je između apside i brodova te je objekt poprimio tlocrtni oblik latinskog križa.

Apsida je polukružnog oblika ili četvrtasto izbačena u osi srednjeg broda, od kojeg ju dijeli trijumfalni luk (arcus triumphalis). U prostoru apside smješten je oltar, a ispred prostor s niskom ogradom za kor. Također, uz apsidu se često nalaze dvije manje prostorije na kraju bočnih brodova: jedna je sakristija, a u drugoj se pripremaju žrtveni darovi.

S vremenom se iznad oltara dodaje ciborij - kameni pokrov na stupovima te u srednjem brodu uz pjevalište (schola cantorum) ambon -propovjedaonica.

Od V.st. počinju se graditi samostojeći zvonici.

Ulaz u samu baziliku najčešće je na zapadnoj strani, a oltar i apside na istočnoj. Centralno mjesto unutar građevine također ima oltar, na kojem je Episkop (rana Crkva) držao službu.

Bazilikalni način gradnje prevladavao je u gradnji zapadnjačkih crkava, u Italiji čak do renesanse.

Neke od najpoznatijih starokršćanskih bazilika su: San Paolo fuori le Mura, Santa Maria Maggiore u Rimu, Sant'Apollinare in Classe u Ravenni, Santa Sabina, Sveti Ivan na Lateranu, Eufrazijeva bazilika u Poreču i dr.

Na prostoru Hrvatske pronađeni su ostaci brojnih starokršćanskih bazilika.

Na prostoru antičke Salone pronađeno ih je nekoliko unutar i izvan gradskih zidina (Manastirine, Marusinac, grobne bazilike na Kapljuču, dvojna bazilika).

Eufrazijeva bazilika u Poreču nalazi se na mjestu još starije prethodnice.

Arheološka nalazišta još su u Bilicama kraj Šibenika, Nezakciju, Novalji, Puli, Stobreču, Sutivanu (Brač), Velom Brijunu, Vrsaru i drugim mjestima.

U suvremenoj Katoličkoj crkvi, bazilikama se nazivaju samo liturgijski privilegirane crkve. Dijele se na basilicae maiores (npr. pet patrijarhijskih crkava u Rimu) i basilicae minores (važne crkve u Rimu i ostatku svijeta).

Prihvatanjem kršćanstva, Hrvati počinju podizati crkve osebujnog tipa, razmjerno malih dimenzija, koje predstavljaju spoj uzdužnog i centralnog tipa s kupolom. Neke su jednobrodne, neke dijelom u obliku križa, trolista, šesterolista, čak i osmerolista. Također, postoji i nekoliko primjera trobrodskih bazilika: Biskupija kraj Knina, Biograd na Moru i Solin. Njihova pojavnost i prostorna rješenja na određenim prostorima ranosrednjovjekovne Hrvatske, čine posebitost unutar predromanike. Stoga im je dodijeljen naziv "ranohrvatska" arhitektura.

Od samih početaka kršćanstva uočavaju se razlike istočnog i zapadnog tipa crkvenih građevina. Zapadni tip je preuzeo rimsku baziliku, koja će kroz promjenu stilova i ostati osnovni tip crkve, a istočni tip je do otprilike VI.st. prednost dao centralnoj građevini, koja je s vremenom dobila prigradene prostore (bizantinski tip).

Također, od samih početaka grade se spomen - crkve, uz grobove mučenika i na svetištima te krstionice, po antičkim uzorima, kao centralne građevine. S vremenom se istočnjački centralni tip počinje primjenjivati kod gradnje većih crkava. U VI.st. u bizantskoj arhitekturi (Aja Sofija u Carigradu) postaje dominantnim tipom te u Istočno - pravoslavnoj crkvi nakon raskola 1054.g.

Od ranog srednjeg vijeka pa do pojave romanike u zapadnoeuropskom graditeljstvu i umjetnosti traje razdoblje predromanike. Ona razvija iskustva iz antičkih, starokršćanskih te novonastalih prilika i utjecaja nakon pada Zapadnog rimskog carstva i velike seobe naroda.

Neke od najpoznatijih građevina iz tog perioda su: Palatinska kapela u Aachenu, Santullano u Oviedu, St. Remy u Reimsu, Sv. Donat u Zadru, Sv. Križ u Ninu i dr.

Početak 11.st dolazi do konačne afirmacije novog romaničkog stila, koji se raširio po cijeloj Europi zahvaljujući redu benediktinaca te traje do otprilike 1250.g.

Crkveni objekti zadržavaju tlocrtni oblik latinskog križa. U svim većim središtima grade se crkve - stolnice, trobrodne i troapsidalne, s naglašenom raščlambom prostora. Često se dodaje i kripta ili podzemna crkva.

Neke od najistaknutijih značajki romanike su masivnost zidova, jednostavnost i logičnost konstrukcije i bogatstvo horizontalne raščlanjenosti građevinskog volumena.

Među najznačajnija ostvarenja romaničkog crkvenog graditeljstva spadaju crkve u gradovima: Arlesu, Autunu, Bambergu, Cluniju, Lucci, Modeni, Milanu, Pisi, Poitiersu, Rabu, Wormsu, Vezélaju, Zadru, Splitu, i dr.

U XII.st. u Francuskoj dolazi do razvoja novog stila - gotike. Karakterizira ju novi, smioni sustav gradnje, karakteristični šiljasti lukovi i izduljeni svodovi.

Prevladavaju višebrodne uzdužne crkve s transeptom (poprečni brod), korom te s više kapela, dok u kasnoj gotici prevladava tzv. dvoranska crkva, s jednako visokim brodovima. Karakteristični su snopovi polustupova s križno - rebrastim svodom u brodu te križno - rebrastim ili mrežastim svodom u apsidi. Dakle, broj brodova i apsida se umnogostučuje, a izvana se građevina podupire kontraforima - čvrstim potpornim stupovima i lukovima. Interijer osvjetljavaju veliki prozori s vitrajima.

Stil se brzo proširio kontinentom te u nekim krajevima potrajao sve do XVI.st.

Najznačajnije gotičke crkve su u gradovima: Antwerpenu, Assisiju, Barceloni, Bruggeu, Beauvaisu, Canterburyju, Chartresu, Firenci, Gentu, Kölnu, Lepoglavi, Nürnbergu, Parizu, Reimsu, Sieni, Salisburyju, Strasbourgu, Toledu, Trieru, Trogiru, Wellsu, Ulmu i dr.

Krajem XIV.st. u Italiji se razvija renesansa, koja uzore uzima iz antike: stupovi s kapitelima, polukružni lukovi, kanelirani pilastri i sl.

U crkvenim objektima prevladava centralni prostor u kombinaciji s uzdužnim.

Po prvi puta dolazi do javnog isticanja arhitekata, među kojima su najpoznatiji bili: Andrea Palladio, Filippo Brunelleschi, Juraj Dalmatinac, Jacopo Sansovino, J. Boullant, Juan de Herrera, Leon Battista Alberti, Lucijan Vranjanin, Michelangelo, Philibert Delorme, Pierre Lescot i mnogi drugi.

Najpoznatiji primjer renesansne crkvene arhitekture, zasigurno je Bazilika sv. Petra u Rimu.

Krajem XVI.st. renesansa prelazi u barok koji traje kroz XVII. i XVIII.st.

Barok zadržava i doraduje jedinstvenost i uzdužnost crkvenog prostora, pri čemu interijer ima eliptičan oblik, a kvadratična apsida završava segmentom kruga ili polukrugom. Također, interijer je bogato urešen oltarima, dok su zidne plohe raščlanjene pilastrima. Cilj je isticanje raskoša i bogatstva europskog plemstva, a posebno Katoličke crkve, u kojoj je to razdoblje protureformacije.

Ujedinjuju se arhitektura, kiparstvo i slikarstvo. Građevna masa se otvara, buja i postaje nemirnija, naglašava se plastičnost. U kiparstvu se bogato koristi dekoracija, a slikarstvo je bujno, iluzionističko.

Glavni barokni arhitekti bili su: Gian Lorenzo Bernini, Giacomo da Vignola, Francesco Borromini, Jules Hardouin-Mansart, Charles-François Lebrun, José Benito de Churriguera, Johann Bernhard Fischer von Erlach, Jakob Prandtauer, Inigo Jones, Christopher Wren, Balthasar Neumann i dr.

U Hrvatskoj, ovaj stil je najprisutniji u gradovima: Dubrovniku, Varaždinu i Zagrebu.

U završnoj fazi baroka nastaje stil pod nazivom rokoko, koji je još raskošniji.

U razdoblju od sredine XVIII.st. do prve trećine XIX.st. (otprilike 1760. - 1830.g.) traje razdoblje klasicizma, koji primjenom točnih mjera teži idealu antičke jasnoće. Karakterizira ga upotreba stupova na pročeljima.

Kroz razdoblje XIX.st. prevladava gradnja crkvenih objekata u povijesnim stilovima, tj. u neostilovima: neoromanika, neogotika, neorenesansa, neobarok i dr. Dakle, naglašeni historicizam.

Početak XX.st. u crkvenom graditeljstvu još uvijek dominiraju povijesne reminiscencije te tek u razdoblju između dvaju svjetskih ratova dolazi do prestanka tog eklekticizma i početka moderne arhitekture, s maštovitim i slobodnim oblicima.

Primjer moderne je Le Corbusierova crkva Notre Dame u Ronchampu iz 1954.g. (slika br. 35), a primjer eklekticizma je Crkva sv. Blaža u Zagrebu, arhitekta Viktora Kovačića (slika br. 42).

Među bitnije zahvate na tlu Hrvatske spadaju: S. Podhorski s Crkvom Presvetog Trojstva u Krašiću iz 1913.g. te novogradnje: Sv. Juraj u Đurđevcu iz 1929.g., Franjevačka crkva u Makarskoj, 1938.-1940.g. i dr.

Nakon Prvog svjetskog rata, u crkvenoj se arhitekturi traže novi izražajni oblici. Velika važnost je stavljena na upotrebu novih materijala kao što su armirani beton, staklo i čelik.

Primjeri korištenja novih materijala su: crkva na Pressi u Kölnu, arhitekta Otta Bartinga iz 1928.g. i crkva Notre Dame u Le Raincyju pokraj Pariza, arhitekta Augusta Perreta iz 1923.g.

Primjenom novih materijala, Antonio Gaudí predočava tek kasnije ostvarene zamisli, kao što je npr. paraboloidna kupola.

Neki od vrijednih lokalnih primjera su Majka Božja Sljemenska, autora J. Denzlera iz 1931.g., Ranjeni Isus, autora A. Ulricha i F. Bahoveca iz 1934.g., Sv. Marko Križevčanin, arhitekta M. Haberlea, 1940.-1941.g., svi u Zagrebu.

Nakon Drugog svjetskog rata u svijetu dolazi do novih rješenja, koja naglasak stavljaju na fleksibilnost prostora. Prethodno spomenuta Le Corbusierova hodočasnička crkva u Ronchampu, najveće je ostvarenje poslijeratnog crkvenog graditeljstva. Brojne crkve grade se u Njemačkoj (arhitekti G. Böhm, E. Eiermann, H. Striffler), Austriji (C.Holzmeister), Švicarskoj (H. Baur, K. Moser) i u drugim zemljama. Također, veoma važne realizacije ostvarili su globalno poznati arhitekti Eero Saarinen, Alvar Aalto, Oscar Niemeyer (katedrala u Braziliji 1960.g.), Phillip Cortelyou Johnson (katedrala u Garden Groveu kraj Los Angelesa 1980.g.) i mnogi drugi.

Na prostoru Hrvatske i susjednih zemalja, dolazi do razdoblja stagnacije u crkvenoj gradnji, ponajprije iz političko - ideoloških razloga.

Tek nakon II. vatikanskog sabora 1965.g., prilagodbom vjerskih objekata, realizira se i nekoliko crkava bitnih za lokalnu arhitektonsku baštinu: crkva u Zdenčini, arhitekta S. Planića, 1967.-1968.g., Dominikanska crkva u Zagrebu, autora B. Pinteka, 1968.-1971.g., crkva Sv. Križa u Zagrebu, autora M. Salaja i E. Seršića, 1970.-1975.g., crkva na Boninovu u Dubrovniku, autora I. Prtenjaka, iz 1987., Franjevačka crkva u Krnjevu u Rijeci, arhitekta B. Magaša iz 1988. i dr.

Drugu polovicu XX.st. i početak XXI.st. obilježio je stil postmoderne, koji diskretno priziva "duhove" neoklasicizma. Glavna odlika stila je jednostavnost, ogoljenost i siromaštvo oblika.

Nastavlja se primjena novih materijala (čelik, beton, staklo). Dobar primjer je katedrala u Évryju, arhitekta Maria Botte iz 1996.g. (slika br. 36) te Kapela episkopske akademije autora Roberta Venturija i Denise Scott Brown sa suradnicima, iz 2008.g.

Lokalni primjeri postmoderne su Katedrala Majke Marije u Mostaru, sagrađena 1980.g. , konkatedrala svetog Petra u Splitu, sagrađena 1984.g. (arhitekti F. Barišić, V. Freund, B. Kalajžić, P. Mitrović, Bernardo Bernardi), župna crkva Presvetog Srca Isusova i Prečistog Srca Marijina na Mliništu (župa Vidonje, Splitsko-makarska nadbiskupija), sagrađena 1975.g.

Općenito, crkvena arhitektura u Hrvatskoj je kroz povijest pratila sva stilska razdoblja u Europi. U priobalju dominira talijanski, a u kontinentalnom dijelu srednjoeuropski utjecaj. Osamostaljenjem Republike Hrvatske, dolazi do naglog rasta broja crkvenih građevina, a posebno u većim gradovima poput Zagreba, Splita i Rijeke.

Izvori:

https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkveno_graditeljstvo; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Kapela>
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12751> ; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkva>
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=12740> ; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Bazilika>
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6426>; <http://proleksis.lzmk.hr/16168/>
 Oblikovanje interijera konkatedralne crkve sv. Petra apostola u Splitu, Iva Ceraj, Prostor

Napomena: dijelovi napisanog teksta su prilagođeni i prevedeni iz izvora

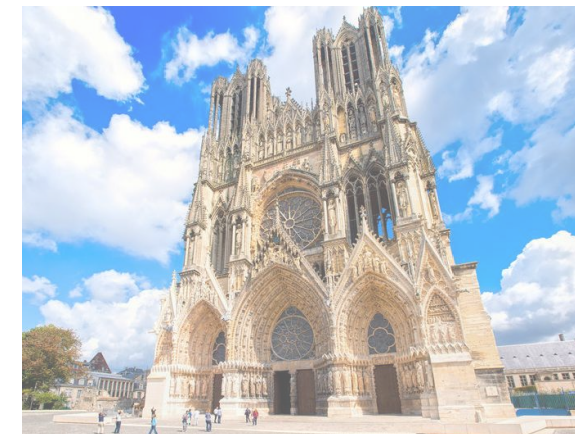
Slika 25: Eufrazijeva bazilika, Poreč, 6.st. - ranokršćanska arhitektura
Izvor: <http://www.photo-galleries.org/eufrazijeva-bazilika.htm>

Slika 26: Crkva sv. Donata, Zadar, 9.st. - predromanika
Izvor: <https://ezadar.rtl.hr/ostalo/galerije/2631841/crkva-sv-donata-u-zadru?silka=1199655>

Slika 27: Katedrala u Pisi, Italija, 11.st. (1063.-1093.g.), graditelji: Buscheto i Rainaldo - romanika
Izvor: <http://www.planiraj.com/component/k2/109-poznata-turisticka-mjesta/koštoranj-u-pisi-italija.html>

Slika 28: Notre Dame, Reims, Francuska, građena od 1211.-1481.g., graditelji: Jean d'Orbais, Henri Deneux, Bernard de Soissons, Jean le Loup, Gaucher of Rheims - gotika
Izvor: <https://www.viator.com/Reims-attractions/Reims-Cathedral-of-Notre-Dame/d5049-a20233>

Slika 29: Bazilika svetog Petra, Vatikan, građena od 1506.- 1626.g., graditelji: Michelangelo Buonarroti, Gian Lorenzo Bernini, Donato Bramante, Rafael, Carlo Maderno, Giacomo della Porta, Antonio da Sangallo, Jacopo Barozzi da Vignola, Giuliano da Sangallo, Baldassarre Peruzzi, Giovanni Giocondo, Domenico Fontana, Bernardo Rossellino, Pirro Ligorio - renesansa;
Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Bazilika_sv_Petra

Slika 30: Katedrala sv. Pavla, London, UK, arhitekt Christopher Wren - barok
Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_sv_Pavla_u_Londonu

Slika 31: Ottobeurenska bazilika, Bavarska (Bayern), Njemačka, 1748. - 1755.g., arhitekt Johann Michael Fischer - rokoko
Izvor: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Ottobeuren_Basilika_Fassade.jpg

Slika 32: "Pariški panteon", Pariz, Francuska, 1757. - 1792.g., arhitekt Jacques - Germain Soufflot - neoklasicizam
Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Arhitektura_neoklasicizma

Slika 33: Sagrada familia - Sveta obitelj, Barcelona, Španjolska, 19.3.1882. - 20??g., arhitekt Antonio Gaudi - neogotika
Izvor: <https://hotelarclarambla.com/en/blog/sagrada-familia-jewel-modernism-barcelona/>

Slika 34: Berliner Dom - Berlinska katedrala, Berlin, Njemačka, 1454.-1905.g. (1894.-1905.g.) u današnji oblik završen 1905.g., arhitekti Julius i Otto Raschdorff (otac i sin) - neorenesansa
Izvor: Autorska fotografija

Slika 35: Notre Dame, Ronchamp, Francuska, 1954.g., arhitekt Le Corbusier - moderna
Izvor: archdaily.com.br

Slika 36: Katedrala u Evry-u, Francuska, 11.4.1995.g., arhitekt Mario Botta - postmoderna
Izvor: <https://www.competitionline.com/en/projects/53283>

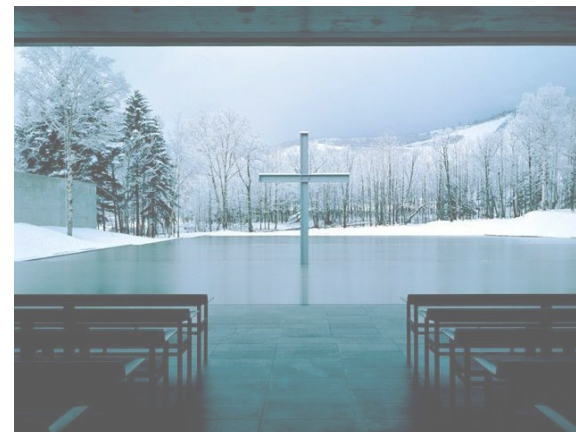

Slika 42: Episcopal achademy chapel, Pennsylvania, SAD, arhitekt Robert Venturi, Denise Scott Brown sa suradnicima, 2008.g. - post-moderna
Izvor: https://www.archdaily.com/130389/interview-robert-venturi-denise-scott-brown-by-andrea-tamas/22_episcopal-academy-chapel-exterior-matt-wargo

Slika 36: "Crkva na vodi", Hokkaido, blizu Tomamu-a, Japan, arhitekt Tadao Ando - suvremena arhitektura
Izvor: <https://www.archdaily.com/97455/ad-classics-church-on-the-water-tadao-ando>

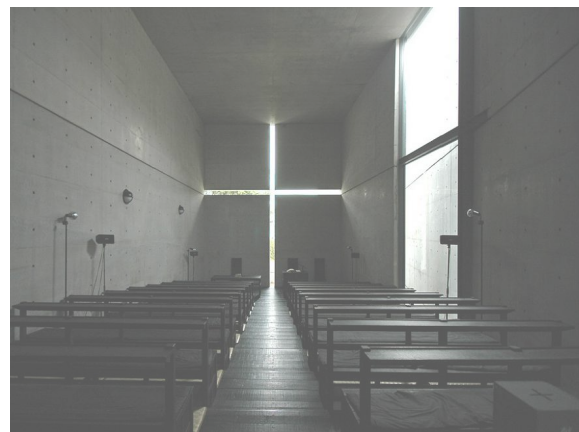
Slika 37: "Crkva na vodi", Hokkaido, blizu Tomamu-a, Japan, arhitekt Tadao Ando - suvremena arhitektura
Izvor: <http://the-talks.com/location/chapel-on-the-water/>

Slika 38: "Crkva svjetla", Osaka, Honšu, Japan, arhitekt Tadao Ando - suvremena arhitektura
Izvor: <https://bluelapisroad.wordpress.com/2015/09/22/day-9-church-of-light-osaka/>

Slika 41: Pavlinski samostan u Lepoglavi - hrvatska gotika
Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkvena_arhitektura_u_Hrvatskoj#/media/File:Lepoglava_-_Pavlinski_samostan_03.jpg

Slika 39: "Crkva svjetla", Osaka, Honšu, Japan, arhitekt Tadao Ando - suvremena arhitektura
Izvor: <https://www.archute.com/2015/11/05/church-of-the-light/>

Slika 40: Sveta Stošija mučenica, Zadar, građena u 2 navrata - 12. i 13.st. - hrvatska romanika
Izvor: <https://sites.google.com/site/zadarinin/znamenitosti-zadra/najpoznatije-cekve-u-zadru>

Slika 42: Šibenska katedrala, 1431.-1536.g., radili: Juraj Dalmatinac, Nikola Firentinac, Bonino iz Milana - renesansa dominira, ali je pomiješana sa gotikom
Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Katedrala_sv._Jakova_u_%C5%A0ibeniku#/media/File:Sibenik_katedrala.jpg

Slika 43: Crkva Svetog Vlahu, Dubrovnik, arhitekt Marino Gropelli, 1706.-1715.g. - barok
Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkva_sv._Vlaha_u_Dubrovniku

Slika 45: Konkatedrala Svetog Petra i Pavla, Osijek, Arhitekt Franz Langenberg, 1894.-1900.g. - neogotika
Izvor: <http://www.crovista.com/blog/znamenitosti/osje%C4%8Dka-konkatedrala-svetog-petra-i-pavla>

Slika 46: Crkva Sv. Blaža, Zagreb, 1912.-1915., arhitekt Viktor Kovačić - eklektizam
Izvor: https://sv.wikipedia.org/wiki/Sankt_Blasius_kyrka,_Zagreb#/media/File:Crkva_Sv._Bla%C5%BEa,_Zagreb.jpg

Slika 47: Majka Božja Sijemenska, autora J. Denzlera iz 1931.g. - moderna
Izvor: <http://www.zg-nadbiskupija.hr/nadbiskupija/zupe?zupeid=151>

ANALIZA POVRŠINA SPLITSKIH CRKVI:

IZVOR: Google Earth Pro

SV. OBITELJ - SUKOIŠAN

- dimenzije crkve $\approx 19\text{m} \times 23\text{m}$
- površina na terenu $\approx 440\text{m}^2$, površina dvorišta $\approx 745\text{m}^2$
- pomoćni objekt $\approx 90\text{m}^2$, samostan $\approx 1020\text{m}^2$
- kapelica $\approx 25\text{m}^2$, sakristija $\approx 25\text{m}^2$, ne postoji "klasičan" zvonik
- 0 parkirnih mjesta uz objekt, koriste se okolna

Crvena granica označava kompleks samostana, crkve i crkvenog dvorišta s pomoćnim objektom. Jedna od zanimljivosti ove crkve je to što nema "klasičan" zvonik, već su zvona integrirana u zabatni zid volumena samostanskog objekta. Vjerojatno glavni razlog takve odluke arhitekta Frane Gotovca, bilo je vrijeme i politika tog vremena, ali ipak, objekt se baš zbog toga dosta uspješno stopio s okolinom.

SV. MARKO - NESLANOVAC

- dimenzije crkve $\approx 22\text{m} \times 20\text{m}$
- površina na terenu $\approx 440\text{m}^2$
- oko 55 parkirnih mjesta uz objekt
- igralište $\approx 18\text{m} \times 14\text{m}$
- samostojeći metalni zvonik

Zanimljivost ovog objekta je ta što je zvonik dosta udaljen od same crkve ($\approx 48\text{m}$). Izgleda gotovo kao dalekovod jer ima sličnu čeličnu konstrukciju, na vrhu koje su zvona. Stoga je u prostoru dosta neuočljiv.

IZVOR: Google Earth Pro

IZVOR: Google Earth Pro

POMOĆNICE KRŠĆANA - KMAN

- dimenzije crkve $\approx 21\text{m} \times 13\text{m}$
- površina na terenu $\approx 275\text{m}^2$
- stanovi za svećenike $\approx 360\text{m}^2$, oratorij $\approx 790\text{m}^2$
- igralište koje postaje parkiralište, ukupno oko 40pm
- zvonik je uz volumen crkve $\approx 10\text{m}^2$

Primjer kmanske župe interesantan je zato što se između volumena crkve i oratorija nalazi površina koja ima prvenstvenu namjenu igrališta, ali po potrebi postaje parking, prostor za razna događanja, okupljanja i sl.

SV. ANDRIJA - SUĆIDAR

- dimenzije crkve $\approx 25.5\text{m} \times 25\text{m}$
- površina na terenu $\approx 640\text{m}^2$
- oko 50 parkirnih mjesta uz objekt
- košarkaško igralište $\approx 16\text{m} \times 26.5\text{m}$
- zvonik dio objekta

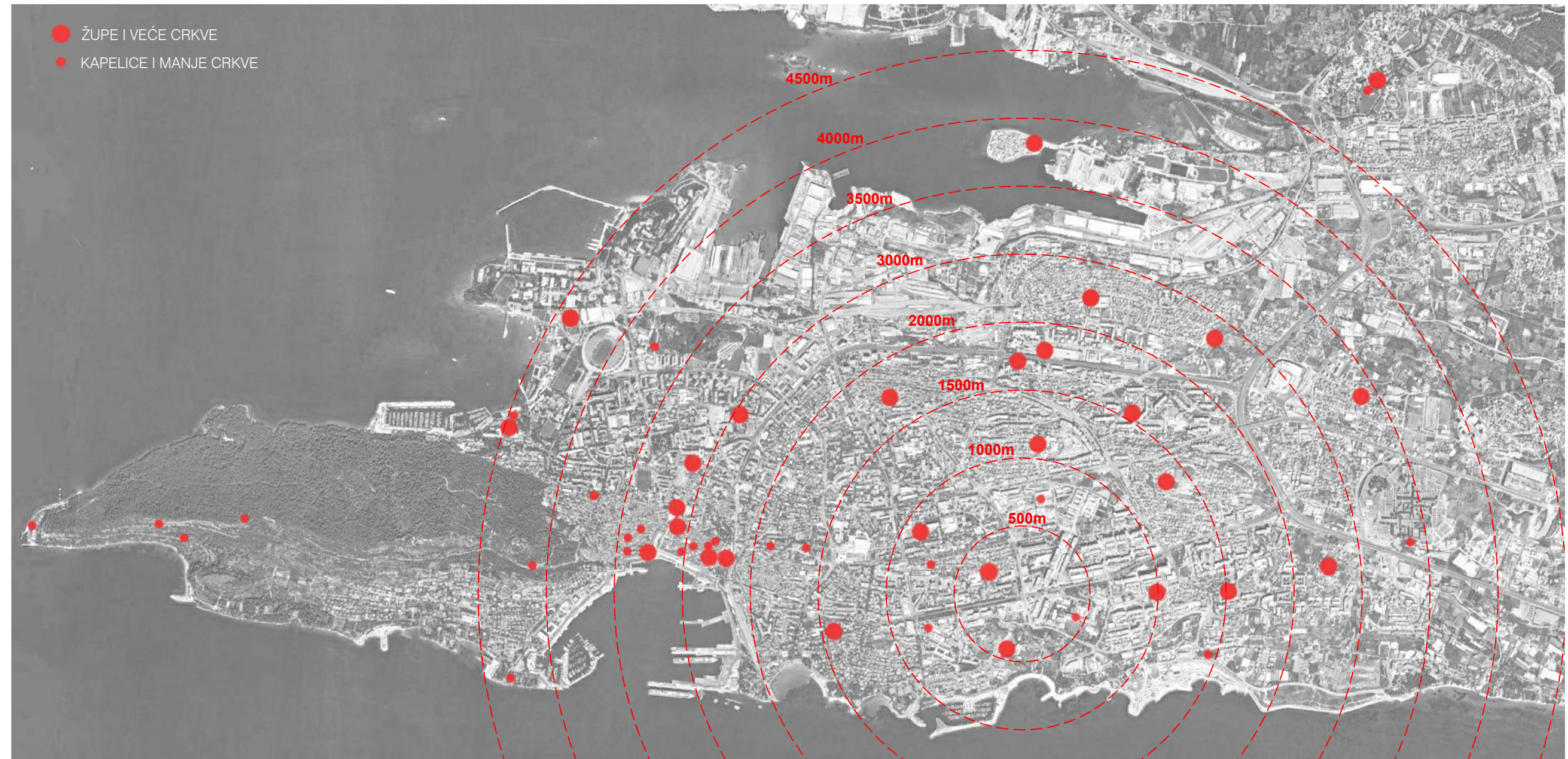
Ovaj objekt odabran je zato što se nalazi u neposrednoj blizini osnovne škole, baš kao i predmetna lokacija. Zbog toga će poslužiti u ispitivanjima prostornih odnosa između tipologija škole i crkve.

IZVOR: Google Earth Pro

RIMOKATOLIČKE CRKVE U SPLITU:

U zoni od jednog kilometra udaljenosti od predmetne lokacije nalaze se 4 veća te 4 manja crkvena objekta. Dok na prostoru Splitskog poluotoka postoji 26 većih crkvenih objekata, isti taj prostor broji 22 osnovne škole. Od završetka Domovinskog rata sagrađeno je oko 20 većih crkvenih objekata (župnih crkvi) te samo 1 osnovna škola.

HIBRIDNI, POLIVALENTNI OBJEKTI I PROGRAMI

-Naziv "hibrid" dolazi iz grčkog jezika "υβρίδιο" (yvrídio) i znači "djeca oholosti, bahatosti". Misli se na djecu nastalu suprotno božanskom zakonu, npr. preljubom, križanjem životinja različitih vrsta i sl. Riječ nalazimo i u latinskom jeziku: "hybrida" - mješanac, križanac. U modernim jezicima, ovaj naziv izgubio je negativnu konotaciju te se danas s njime označava samo mješavina ili kombinacija.

Korištenjem tog izraza uz oznaku određenog procesa ili vrste, samo se naglašava da je miješanjem / križanjem dobivena cjelina rezultat fuzije različitih procesa ili vrsta. Specifičnost je što elementi koji se spajaju već predstavljaju pojedinačno dovršeno rješenje, ali se njihovim srastanjem dobiju nova poželjna svojstva.

Premda spoj više različitih sustava ustvari predstavlja princip sistema, sami sistemi pretendiraju izbjeći takva hibridna rješenja. Hibridnost nečega označava da se za istu funkciju koristi minimalno dvostruko ili mnogostruko rješenje, od kojih svako ima drugačiju unutarnju strukturu. Sistemi preferiraju osigurati svoje postojanje višestrukom uporabom jednakih dijelova za istu funkciju ili spojem različitih podsistema, ovisno o cilju.

Treba naglasiti da su hibridi uvijek heterozogni, tj. da imaju kombinirana svojstva / nasljedne osnove obaju prethodnika / roditelja. Ako se prethodnici / roditelji razlikuju u jednom svojstvu, križanjem nastaju monohibridi, ako je razlika pak u dva svojstva - dihibridi, tri svojstva - trihibridi, više svojstava - polihibridi.

-**hibrid** *m* (G hibrída) 1. *biol.* životinja ili biljka dobivena križanjem jedinki koje pripadaju različitim vrstama; križanac, mješanac, bastard 2. *lingv.* riječ tvorena od tvorbenih sastavnica koje pripadaju različitim jezicima (s gledišta hrv. jezika od domaćeg i stranog elementa npr. mikroracunalo); mješovita tvorenica, bastardna riječ 3. *pren.* ono što je različitog podrijetla ili nastanka [*njegove ideje~su svega i svačega*]

-**hibridlan** *prid.* (*odr* -dnī.) koji je hibrid, kojemu je hibridno postanje i sl. bitno obilježje Δ ~*ni* *komputer inform.* kompjuter koji ima ugrađen analogni i digitalni hardver

-hibridizacija *ž* *biol.* stvaranje hibrida križanjem biljaka ili životinja različitih nasljednih osobina

-hibridizirati (koga, što) *dv.* (*pres.* hibridizīrām, *pril.sad.* -ajūći, *pril.pr.* -āvši, *gl. im.* -ānje) stvoriti/ stvarati
hibride, melez, križati ◇ *lat.* hybrida ≈ (vjerojatno) *grč.* hýbris: razuzdanost

-polivalencija *ž* (G -e) 1. mnogovrijednost, mnogovaljanost u smislu sposobnosti da se poveže više elemenata 2. *gram.* sposobnost, npr., jednog glagola da veže više padeža [*misliti + što* (akuzativ), + *o komu* (lokativ), + *komu* (dativ)]

-polivalentan (polivalèntan) *prid.* (*odr.* -tnī) koji je mnogovrijedan, koji je mnogovaljan

-polivalentnōst *ž* (G -osti, I -osti/-ošču), *v.* polivalencija; ◇ POLI- + *v.* valencija

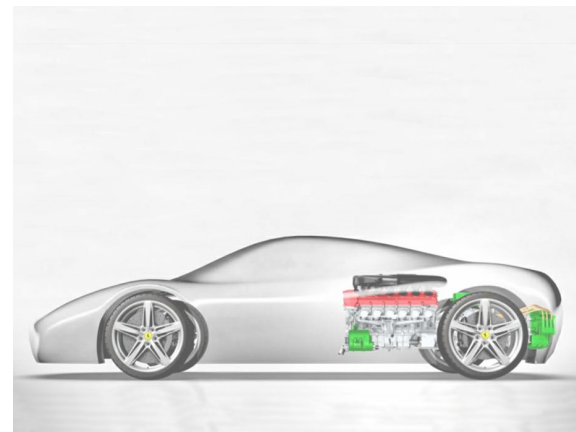
Izvor: Hrvatski enciklopedijski rječnik

-Strani nazivi: hybrid - engleski, hybride - francuski, hybride - njemački, ibrido - talijanski, híbrido - španjolski, itd.

Slika 48: Hibrid zeca i tigra - fotomontaža
Izvor: <http://smijesne.com/vicewi/21/?pid=130>

Slika 49: Hibridni pogon, La Ferrari - autoindustrija
Izvor: <http://www.imaginelifestyles.com/luxuryliving/2012/10/ferrari-hybrid>

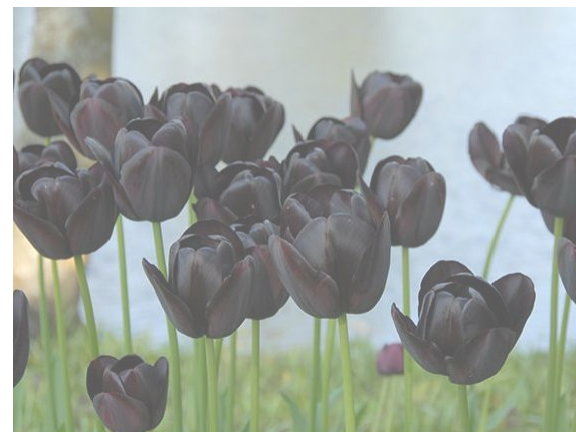
Slika 50: "Mazga", nastala križanjem pastuha i magarice - životinjski hibrid
Izvor: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39634>

Slika 51: Stablo na koje je cijepljeno 40 različitih vrsta voća
Izvor: <https://yourpositiveoasis.com/amazing-tree-40-fruit/>

Slika 52: "Integrirane štikle" - hibrid čovjeka i obuće - fotomontaža
Izvor: <https://www.libertadigital.com/fotos/cirugias-metamorfosis-extremas-chic-1008538/tacon.jpg.html>

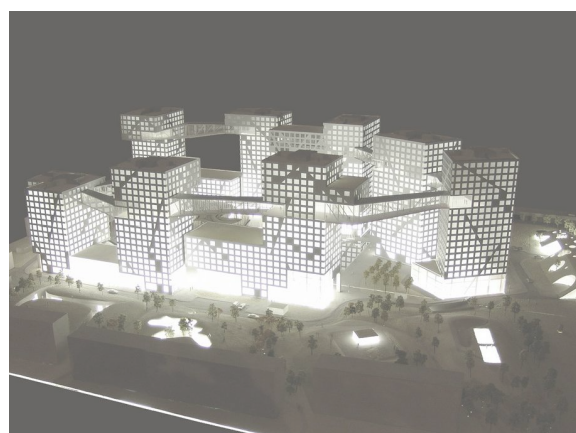
Slika 53: Crni tulipani, Nizozemska
Izvor: <https://www.farmergracy.co.uk/blogs/farmer-gracys-blog/tagged/black-tulips>

Slika 54: "Skuru Bridge", Nacka, Švedska, BIG arhitekti, nerealizirano - hibrid mosta i parka
Izvor: <https://big.dk/#projects-sbr>

Slika 55: Konditaget Lüders, Nordhavn, Copenhagen, Danska, Jaja arhitekti, 2014. - 2016.g. - hibrid parkirališta i igrališta (+ zelena fasada)
Izvor: <https://www.ja-ja.dk/project/konditaget-luders/>

Slika 56: "Linked hybrid", Peĥing, Kina, Steven Holl arhitekti, 2003. - 2009.g.
Izvor: <https://www.archdaily.com/34302/linked-hybrid-steven-holl-architects/5011619428ba0d70420005df-linked-hybrid-steven-holl-architects-model>

Slika 57: "Market hall", Rotterdam, Nizozemska, MVRDV, 2004. - 2014.g.
Izvor: <https://www.mvrdv.nl/en/projects/market-hall>

Slika 58: "Expo 2000", Hannover, Njemačka, MVRDV, 1997. - 2000.g.
Izvor: <https://www.mvrdv.nl/en/projects/expo>

Slika 59: "Super car school", Kanamachi, Katsusika-ku, Tokyo, Japan - hibrid trgovačkog centra, auto škole i poligona za autoškolu
Izvor: [http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/\[25\]made-in-tokyo.448.html](http://www.oris.hr/hr/casopis/clanak/[25]made-in-tokyo.448.html); knjiga "Made in Tokyo", Atelier Bow - Wow

- Pojam "hibrid" ima široko polje upotrebe pa se tako:
- u botanici i zoologiji hibridom označava sjeme ili živo biće nastalo miješanjem / križanjem roditelja različitih uzgojnih linija, pasmina ili vrsta
- u molekularnoj biologiji, naziv se koristi za spajanje jedne uzdužne polovine vrpce DNK ili RNK s drugom komplementarnom polovinom vrpce
- u tehnologiji se pod pojmom hibrida podrazumijeva sustav kod kojeg se kombiniraju dvije ili više tehnologija
- u kemiji i atomskoj fizici, linearne kombinacije orbitala nazivaju se hibridne orbitale
- u kartografiji se terminom "hibridni prikaz" naziva snimka iz zraka u koju su naknadno umetnuta imena mjesta i ulica
- u arhitekturi, izraz hibrid označava građevinu koja u sebi sadrži dvije ili više tipologija /funkcija / namjena, često u simbiotskim odnosima
- u jezikoslovlju, hibridom se označava riječ sastavljena od riječi iz različitih jezika, npr."lokalna anestezija" (lat.: locus=mjesto, grč.: **ἀν-** = ne + **αἴσθησις** = osjećaj, osjećati), itd.
- u tenisu, pojam označava reket koji ima uzdužne žice izrađene od drukčijeg materijala nego poprečne
- u golfu, hibrid je štap koji pokušava objediniti dužinu udarca drvenog štapa s lakim rukovanjem sa željeznim štapom

POVIJEST:

Prve hibridne građevine javljaju se krajem 19.st., kada su guste urbane matrice gradova konačno počele prihvaćati preklapanje različitih funkcija kao neizbježan "evolucijski" proces.

Sve počinje u velikim metropolama, gdje su hibridi počeli "nicati kao gljive poslije kiše", uvelike potpomognuti centralizacijom gospodarstva i vlasti. Glavni uzroci bili su neproporcionalni porast cijena zemljišta te nefleksibilnost urbanih pravila, nametnutih ograničenjima koja predstavlja lokacija.

Mogu se naći i raniji primjeri, bazirani na klasičnoj arhitekturi te nekim tradicionalnim situacijama povezanim s infrastrukturom. Ipak, tek u tipičnom, pragmatičnom sjeverno-američkom velegradu hibridni objekti se počinju programirati bilo kojim sadržajima koji bi bili financijski isplativi, ostavljajući tradicionalne tipologije u prašini prošlosti.

Stoga, hibridne građevine odlikuju se gustim i potentnim ambijentima, koji omogućavaju da neočekivane aktivnosti izgledaju sasvim prirodno.

Naglim rastom ljudske populacije u 20.st., užurbano se razvijaju gradovi i naselja. Prostora je sve manje i sve je više otežavajućih čimbenika za gradnju pa mnogi arhitekti traže nova rješenja za borbu s tim problemima.

Jedan od poznatijih primjera iz prve polovice 20.st. je Starrett-ov i Van Vleckov "Downtown Athletic Club", neboder od 35 etaža kroz koje su smješteni i različiti sadržaji (vježbalište, restoran, mini golf, bazen i dr.), nastao kao odgovor na sve veće cijene zemljišta u New Yorku.

Također, poznat primjer je i nikada realiziran Le Corbusierov projekt "Plan Obus", u kojem

krov zgrade postaje autocesta te se tako promet odvaja od partera prepuštenog pješacima, dok u svom "Plan Vosin-u" predlaže podjelu grada u zone po uzoru na organe ljudskog tijela.

Početakom 60-ih, Yona Friedman govori o indeterminiranom urbanom planiranju, baziranom na superpoziciji više slojeva - "layera".

Nedugo nakon, Andrea Branzi, član Archizooma, promišlja o "No Stop City-u", kao kontinuiranom hibridnom sistemu - urbanoj džungli u kojoj se trgovački centri mogu koristiti kao stambeni kompleksi, obiteljske kuće kao prazni inkubatori, kazališta za nove i još nepredviđene sadržaje, parkirališta za metropolitanske nomade itd. Taj se projekt može smatrati jednim od prvih generičkih hibrida u kojem se funkcije spajaju kako bi odmah bile razložene u beskrajnost neutralnosti forme.

Također, 60-ih godina 20.st., razvijaju se tzv. "Mat buildings", kao odgovor na sve veću želju integracije komunikacija i transporta u podsustave cjeline pa tako nastaju objekti kao što je "Freie Universität Berlin", sveučilišni kampus u glavnom gradu Njemačke, dizajniran sistemima zatvorenih ulica i prolaza koje simuliraju mrežu čitavog grada u jednoj zgradi.

Kako je vrijeme dalje odmicalo, tako se naglasak sve više stavljao na spajanje nespojivog i miješanje do tada razdvojenog.

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata obilježili su još mnogi poznati projekti koji su se bavili propitivanjima i pronalaskom novih načina gradnje i planiranja, a neki od njih su: Archigramov "Plug in City", Hans Hollein-ovi nosači aviona u poljima, Paolo Soleri-jev "Mesa City", Peter Cook-ov "Mound" te brojni drugi primjeri kojima se zagovaralo gradnju umjetnih krajolika koji su stvarali arhitekturu kao useljivu geografiju.

OPĆENITO:

Treba naglasiti da naziv "hibridni program" koji se već uvriježio u literaturi i među arhitektima u svijetu, možda i nije najpodobniji.

Svaki novonastali hibrid je zanimljiv jer stvara nešto novo, neobično, čega najčešće ne bi moglo biti bez ljudske intervencije. Ipak, koliko god bio zanimljiv, taj produkt je konačan i ne može više mutirati i razvijati se.

Jedan od bitnih procesa u arhitekturi upravo je promjenjivost tijekom vremena. Malo koji objekt se nije mijenjao kroz vrijeme, bilo u vidu sadržaja koji ga ispunjavaju ili volumenski.

Zbog toga, izraz "hibridan" ne opisuje procese u arhitekturi na najbolji način, već samu polazišnu ideju objekta kao takvog, a ako uzmemo u obzir da se svakim danom susrećemo sa sve više prenamjena i "reprogramiranja" postojećih objekata, podobniji izraz bio bi "polivalentan". Kao takav, objekt se tijekom vremena prilagođava novonastalim okolnostima, a bez da se i sam mora mijenjati.

O tome nam govori Herman Hertzberger u svojoj knjizi "Lessons for Students in architecture". Jedini konstruktivan pristup kod projektiranja programa koji će s vremenom biti podložan promjenama onaj je koji uzima samu promjenjivost kao polazišnu točku i kao nešto trajno, što treba inkorporirati u sam koncept, a to je forma koja je polivalentna, kaže Hertzberger.

Svakako, jedna od najbitnijih karakteristika hibridnog objekta 21.st. ispreplitanje je volumena objekta s javnim komunikacijama i površinama. Npr. kroz objekt prolazi šetnica koja na krovu završava parkom ili je krov objekta dječje igralište i dio javnog prostora.

Također, ono što razlikuje hibridnu građevinu od tipične građevine mješovite namjene je mnogo snažniji simbiotski odnos među sadržajima koji dijele isti volumen.

Uzmimo primjer tipičnog objekta mješovite namjene u Splitu: U prizemlju imamo poslovne prostore i ugostiteljske sadržaje, a na etažama iznad stanovanje. Svaki od navedenih sadržaja ima svoj privatni ulaz te im je jedino zajedničko što imaju volumen zgrade koji dijele. Nisu ni u kakvom simbiotskom odnosu, tj. funkcioniraju neovisno jedan od drugoga. Npr. ako propadne pekara u zgradi, građani će kruh kupovati par stotina metara dalje. Također, ako propadne kafić, kavu će piti u prvom sljedećem. Promjena se neće jako odraziti na stanare te će prilagodba na istu biti relativno brza i neosjetna.

Kod hibridnog objekta, sadržaji su volumenski raspoređeni tako da jedni od drugih imaju koristi, tj. da se različite funkcije međusobno integriraju i nadopunjavaju.

Na primjeru MVRDV-ove tržnice u Rotterdamu vidimo kako se volumen stambeno - poslovne zgrade (slika 57) koristi kao zaštitna ovojnica tržnice od atmosferilija te u sebe smješta sve utilitarne sadržaje. Tržnica pak zauzvrat svojim prisustvom višestruko povećava vrijednost zemljišta i samog objekta koji ju nadsvođuje. Također, programski obogaćuje lokaciju te olakšava život stanarima i zaposlenicima u zgradi.

Garaža u Kopenhagenu, autora Jaja arhitekata (slika 55) primjer je koji dokazuje da i objekti poput montažnog parkirališta mogu biti nešto više od same infrastrukture. Spomenuta garaža na krovu ima dječje igralište te tako doprinosi stvaranju javnog prostora, a projektiranjem fasade i dodavanjem zelenila na nju, oplemenjuje se okolni prostor (što ne bi bio slučaj da je garaža samo skup čeličnih stupova i greda).

Big arhitekti svojim projektom "Skuru" mosta u Švedskoj (slika 54) još jednom dokazuju kako miješanjem sadržaja se uvelike može doprinijeti javnom interesu.

Steven Holl-ov "Linked Hybrid" odgovor je na sve veću privatizaciju prostora u gradovima. Mostovi koji spajaju zgrade javnog su karaktera te kao takvi, kontrast zatvorenosti stambenih blokova.

Atelier Bow - Wow u svojoj knjizi "Made in Tokyo" bavi se katalogiziranjem zanimljivih hibridnih objekata koji nastaju kao ekstremni nusprodukt kroničnog manjka prostora u Tokiju pa tako u svojim istraživanjima grada pronalaze:

Hram čije je sveto stubište ujedno i stubište stambene zgrade, a prilazno dvorište krov te iste stambene zgrade (slika 60), trgovački centar čiji je krov poligon za autoškolu (slika 59), kao idealan primjer nusprodukta nedostatka prostora za gradnju, a "highway department store" (slika 61) kao realizaciju Le Corbusier-ovog "Plan Obus-a". Zanimljiv primjer je i "sewage courts" (slika 62), gdje su na krovu postrojenja za filtraciju otpadnih voda izgrađeni sportski tereni.

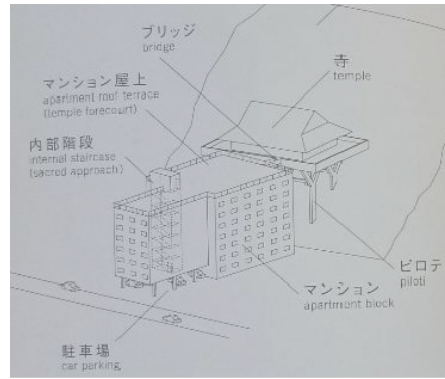
Na prostoru Hrvatske, zanimljiv je natječajni rad ureda "Njirić +" za Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu u kojem je zamišljeno da je izložbeni prostor praznina - "void" između trgovina trgovačkog centra koji financira gradnju cijelog objekta.

Izvori:

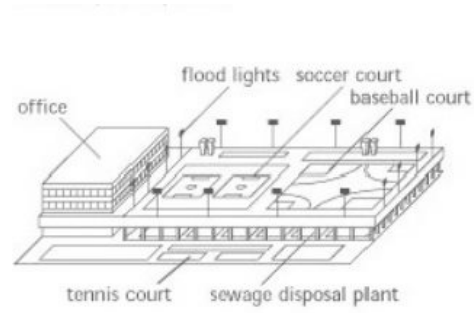
"This is Hybrid", An analysis of mixed-use buildings ba a+t, Prologue by Steven Holl;
 "Made in Tokyo", Atelier Bow - Wow;
 "Lessons for students in architecture", Herman Hertzberger;
<https://hr.wiktionary.org/wiki/hibrid>; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Hibrid>;
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25351>;

Napomena: dijelovi napisanog teksta su prilagođeni i prevedeni iz izvora

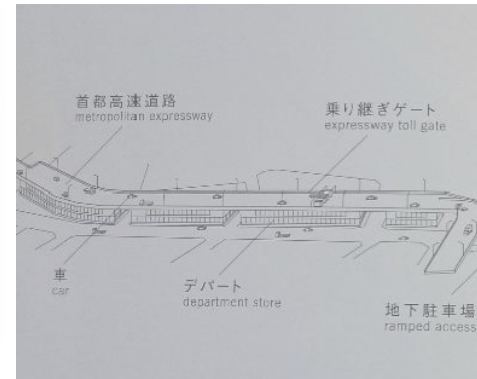

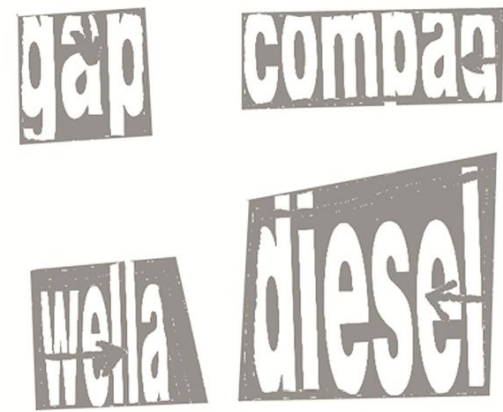
Slika 60: Apartment mountain temple
Izvor: "Made in Tokyo", Atelier Bow - Wow

Slika 63: Sewage courts
Izvor: "Made in Tokyo", Atelier Bow - Wow

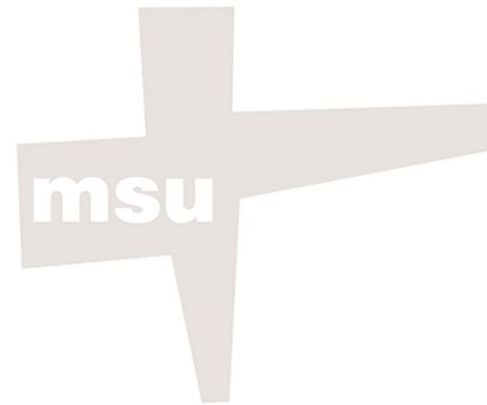

Slika 61: Highway department store
Izvor: "Made in Tokyo", Atelier Bow - Wow

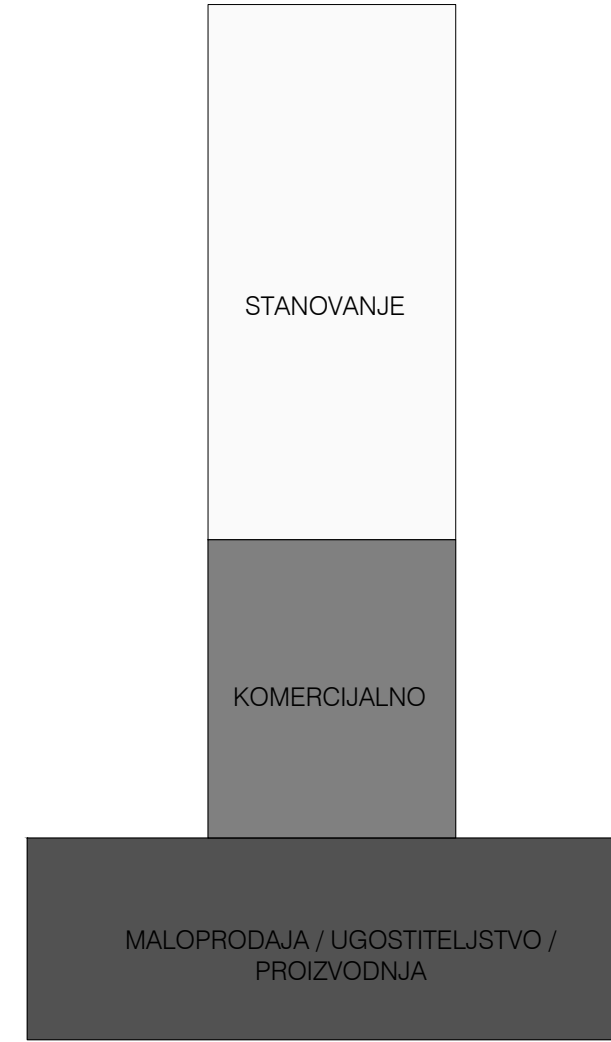

brands' mix

Slika 63: Natječaj za Muzej suvremen umjetnosti u Zagrebu, Njirić +

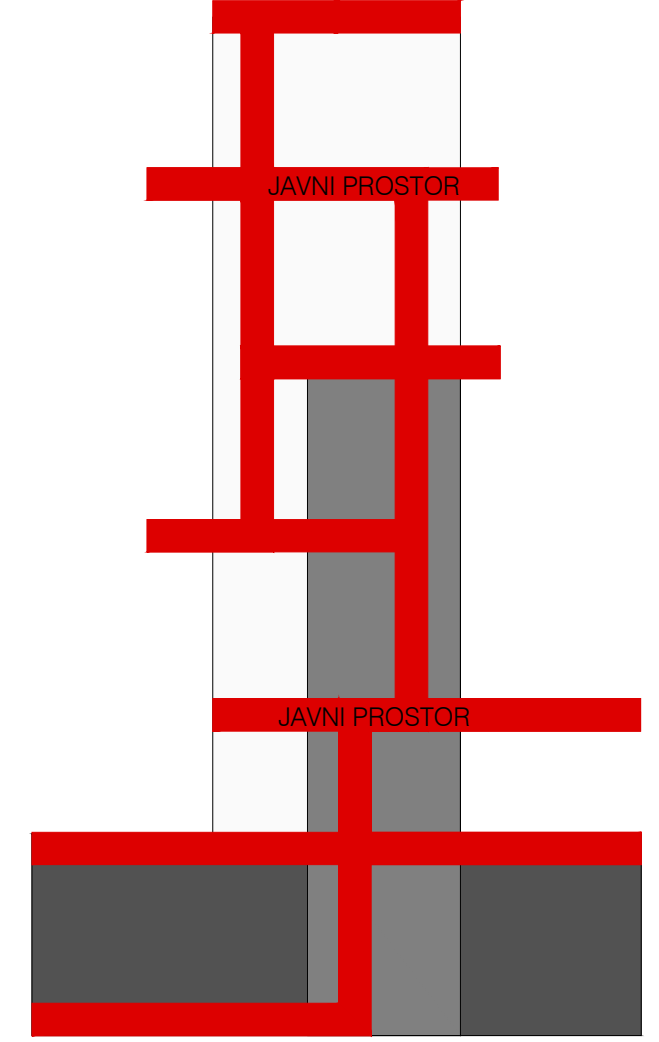

Izvor: <https://m-kvadrat.ba/intervju-hrvoje-njiric/msuconc1a/>

OBJEKT MJEŠOVITE NAMJENE

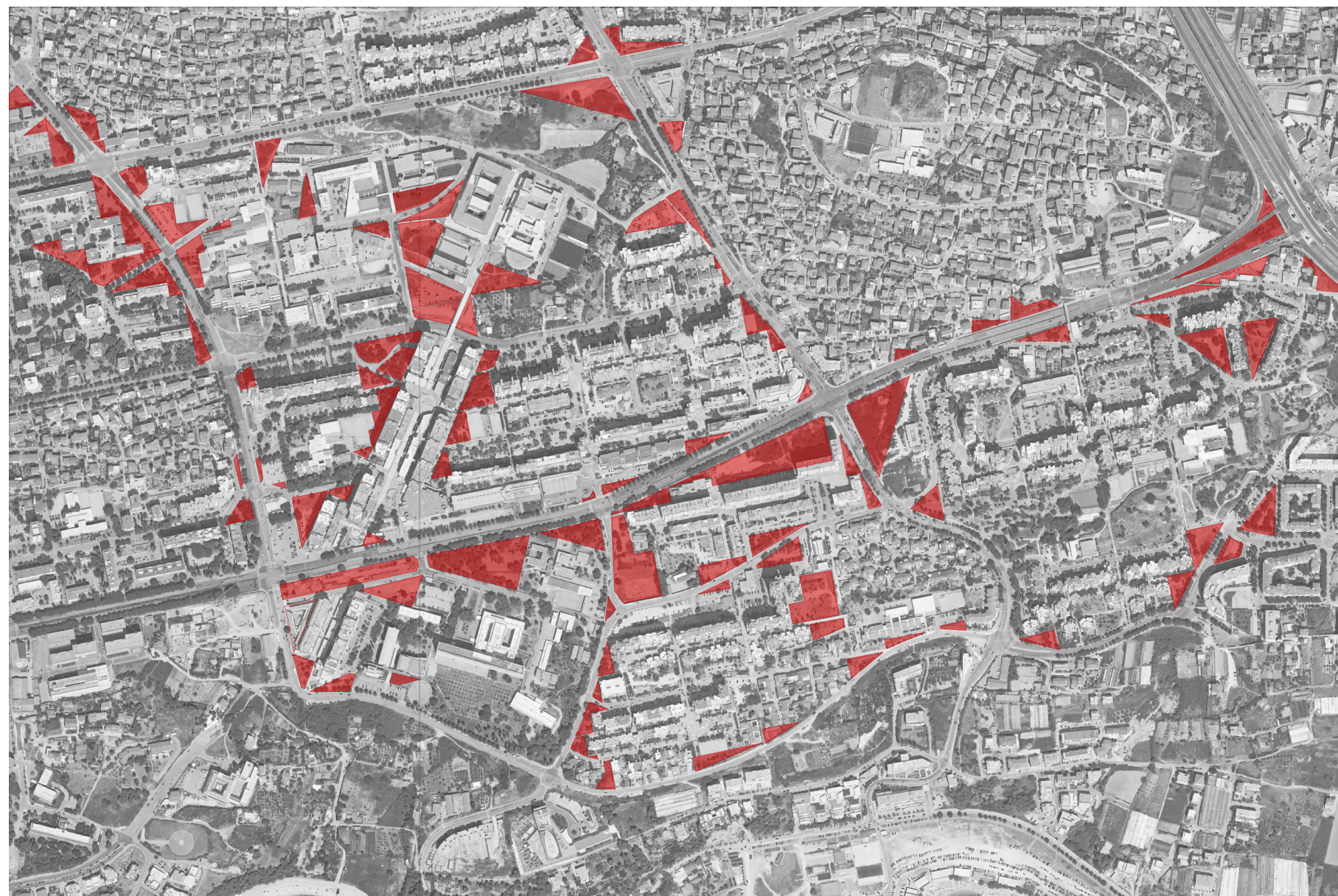
Slika 60: Razlika između hibridnog objekta i objekta mješovite namjene

HIBRIDNI OBJEKT

Izvor: <https://verticalcommunityinhybrid.wordpress.com/2015/09/28/hybrid-building>

URBANISTIČKI "OSTACI"

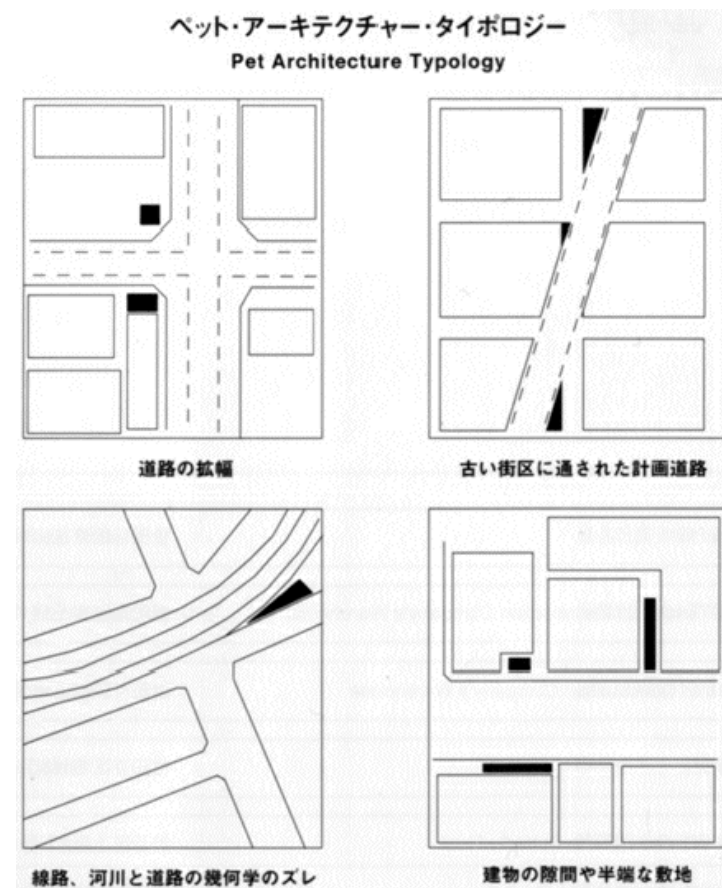
Ovom mapom obuhvaćen je prostor Splita 3 te susjednih kotareva. Crveno su označene lokacije čijim bi se razvojem i prenamjenom mogao obogatiti okolni prostor, kako sadržajno i funkcionalno za stanovništvo, tako i financijski za grad. Lokacije su podijeljene u tri kategorije po veličini - S, M, L te u četiri kategorije po namjeni - zelenilo, sport, parking i "void". Kategorija sport bi se dodatno poboljšala i ostala nepromijenjena po namjeni. Parcele sa zelenilom bi, osim nekoliko izuzetaka, također zadržale sadašnju namjenu te bile unaprijeđene. Kategorija parking bi većim dijelom bila promijenjena, budući da se uglavnom radi o improviziranim, tzv. "divljim" parkiralištima. Parcele "voida" su trenutno prašnjave neiskorištene površine, "divlje" i zapušteno zelenilo te u nekim slučajevima manji trokutasti ostaci u prostoru koji bi možda bili adekvatni za neke manje sadržaje paviljonskog tipa. Stoga bi, "parcele voida", kao takve u cijelosti bile promijenjene ili gradnjom novih objekata ili ozelenjavanjem. Podjela lokacija po veličini (S, M, L) omogućila bi suradnju s tri tipa investitora - malim, srednjim i velikim. Također, ona je nužna, kako bi se mogla zadati primjerena prostorna pravila, s obzirom na veličinu parcele. Na mapi se jasno vidi da se kod dijelova gradskih četvrti koje su u potpunosti izgrađene, trokutaste parcele većinom javljaju u rubnom dijelu, tj. kontakt zoni između objekata i prometnica. To je zato što objekti imaju svoj raster, a ceste većinom prate topografiju ili rimsku centurijaciju.

ZELENILO
  SPORT
  PARKING
  VOID

Slika je uzeta iz knjige "Pet architecture", autora Atelier Bow - Wow. Knjiga se bavi istraživanjem urbanističkih ostataka i građevina koje na njima nastaju. Proučava se prostor Tokijskog megalopolisa. Naziv "Pet" znači kućni ljubimac. Autori smatraju da arhitektura koja nastaje na tim lokacijama ima odnos prema ostaloj arhitekturi kao mačka ili pas prema ljudskom društvu pa od tuda dolazi i naziv.

PROSTORNI AUTORITETI, KONTEKST

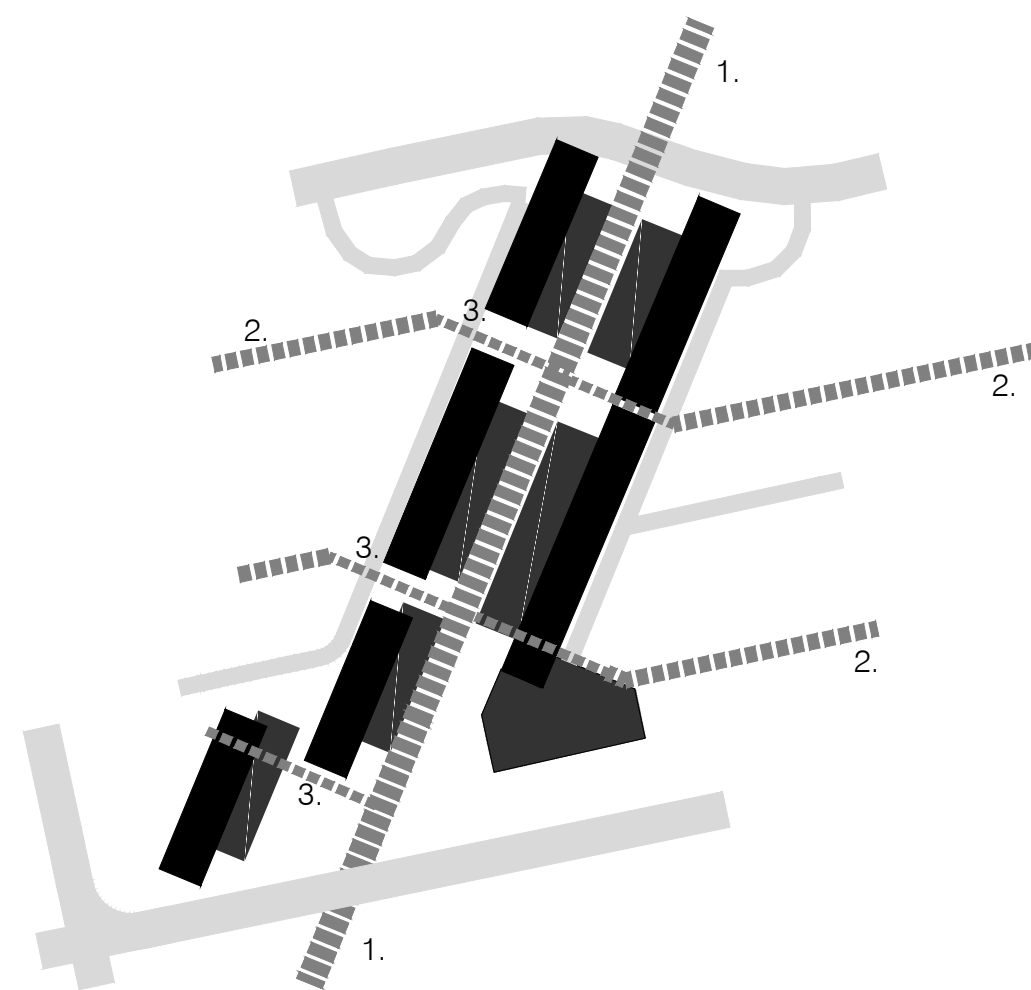
Urbana matrica Splita 3, premda nikada nije do kraja realizirana, neupitno je glavni prostorni autoritet u području grada koje obuhvaća. Svaka nova intervencija mora se tom autoritetu ponizno pokoriti, a ne pokušati dominirati nad njim jer bi takav pristup doveo do apsurdne situacije u prostoru. Na žalost, na tom prostoru sve je više pokušaja dominacije novog nad starim, uglavnom motiviranih što većom zaradom privatnih investitora.

Heliotermička os Ulice Ruđera Boškovića / Sveučilišne ulice, glavni je pravac urbanizma Splita 3. Sekundarni pravci su u smjeru istok-zapad - pješačke ulice i lamele zgrada, dok su tercijarni pješački putevi i pasaži u smjeru sjever-jug, koji spajaju pješačke ulice između zgrada te pasaži i putevi okomiti na heliotermičku os (dijagram desno).

Svi objekti prate pravilo veći/viši iza - manji/niži ispred, tj. uvijek je na sjevernoj strani stambena višekatnica, a na jugu, ispred iste nalazi se niska stambena ili poslovna zgrada. Uz Poljičku cestu i Sveučilišnu ulicu niže zgrade su poslovne namjene, dok su na ostalim mjestima pretežno stambene ili društvene (vrtić) namjene (dijagram na sljedećoj stranici).

Prilikom inkorporacije novih programa u urbanu matricu Splita 3 potrebno je ostvariti komunikaciju s navedenim osima u prostoru, te sa spomenutom urbanističkom morfologijom "viši-niži".

Treba naglasiti da se gradnjom bilo kakvog programa ne može volumenski konkurirati korpusu Sveučilišne ulice, koji dominantan ne samo volumenski, već i svojim "dijagonalnim" smjerom. Kako profesor Tušek kaže u svojoj knjizi "Arhitektonski natječaji u Splitu 45'-95' ": "...budući da su dijalogiziranja Davida i Golijata a priori neuvjerljiva, ma koliko umjetno "napuhivali" Davida; naime korpus crkve, ma koliko uvećavan, makar i preko potrebite mjere, ne može lako "uhvatiti ritam" sa Svarčićevim megastrukturama..."

Također, profesor Tušek u spomenutoj knjizi govori i o pristupima projektiranju u natječajnim radovima iz 1991.g. pa ih dijeli u dvije skupine: "jedni pokušavaju postojećom volumenožnošću i autoritetom smjera Sveučilišne ulice razriješiti konkurentskim korpusom crkvenog objekta, koji na ovaj ili onaj način nastoji dijalogizirati s tim i takvim stambenim ansamblom; drugi se pak, odmiču i rješavaju zadaću na distanci, u vlastitom mikroansamblu koji se previše ne obazire na već uspostavljene prostorne autoritete."

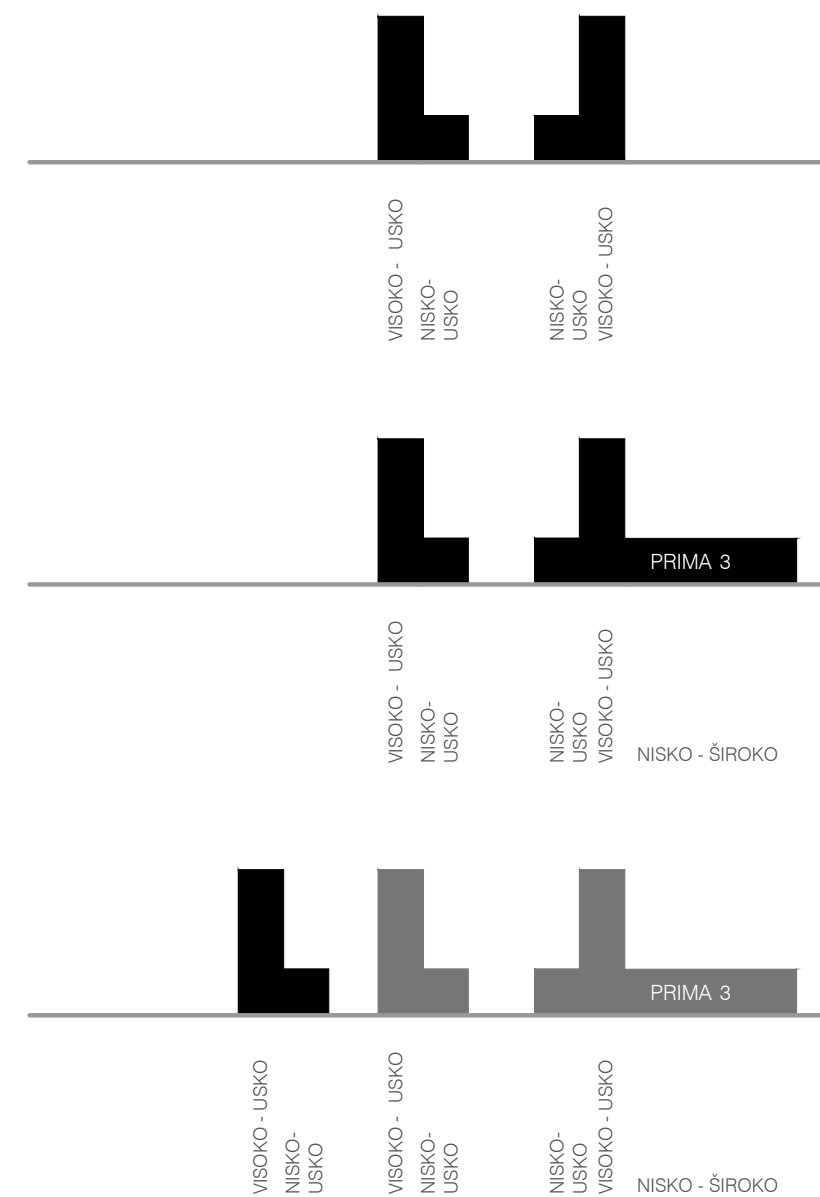
Projekt program na provedenom natječaju predviđao je crkveni prostor za čak 1500 vjernika pa je samo liturgijski dio obuhvaćao 1750m², a uz ostale sadržaje pastoralnog centra, kvadrature rastu do vrtoglavih 3300m².

Uklonivši pastoralni centar iz projektnog programa, kvadratura je i dalje nerealna za drugo desetljeće 21.st. U međuvremenu, iznad Uvale Trstenik izgrađen je samostan - Franjevačka provincija Presvetog Otkupitelja. Osim toga, ako se uzmu u obzir kvadrature svih crkvenih objekata izgrađenih od 1991. do danas na području grada Splita, dolazi se do prosječne površine od 300m² - 500m² za liturgijski dio, što je u najboljem slučaju tri puta manje od predviđenih 1500m²

Provedenom anketom na internet portalu "Dalmacija Danas", dvije trećine građana izjasnilo se da je protiv gradnje crkve na predmetnoj lokaciji (2.str. "iz medija"). Naravno, građani su se većinom izjašnjavali s pretpostavkom da bi se gradilo u gabaritima predviđenim natječajem 1991.g. pa ako se uzme u obzir broj građana koji bi htjeli imati više sadržaja na istom mjestu, broj ljudi koji su za gradnju bio bi nešto veći.

Možda najrealniji scenarij postavljanja sadržaja na parcelu s obzirom na "splitsko stanje uma" bio bi spomenuti odmak objekta crkve u mikrolokaciju, tj na sjeverni dio parcele uz OŠ Split 3 te odvajanje ostalih sadržaja na južni dio uz raskrižje.

Ipak, takav pristup projektiranju višestruko je manje ambiciozan od pokušaja integracije svih potrebnih sadržaja "pod isti krov". Spajanjem potreba svih građana u jednu polivalentnu strukturu stvorilo bi čitav niz novih, potentnih i ambicioznih prostornih interakcija, usmjerilo crkvenu arhitekturu u smjeru budućnosti te pomirilo želje svih građana.

Poprečni presjeci kroz Sveučilišnu ulicu

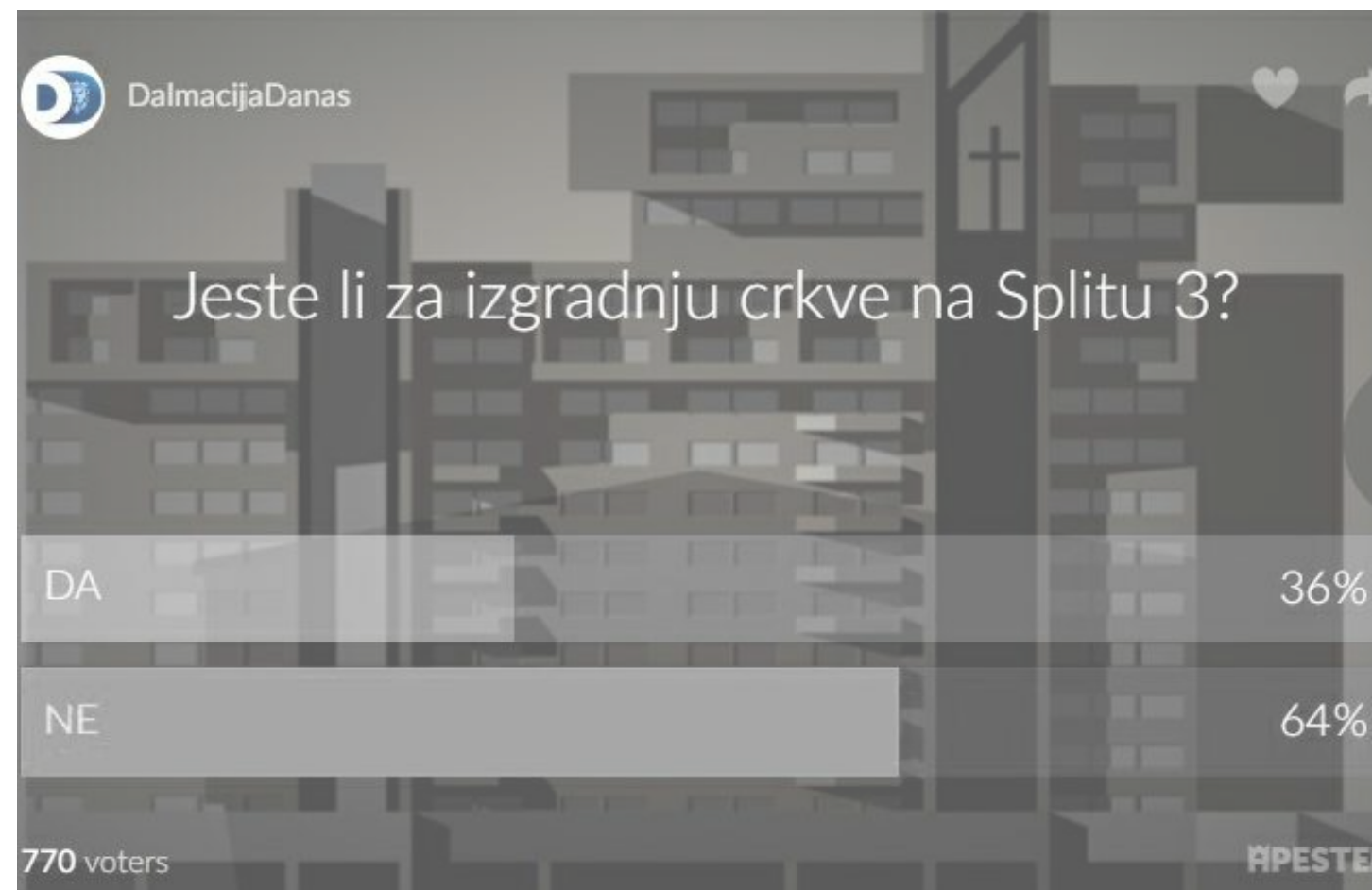
Što se tiče samog objekta crkve i njegove tipologije, tradicionalne elemente ne treba uvijek i svugdje na silu integrirati u projekt. Nekoć svugdje i danas u ruralnim područjima i nekim brdovitim ili nisko izgrađenim dijelovima gradova, zvonik je predstavljao repertuarnu točku u prostoru. Osim što svojom vertikalnošću naglašava povezanost s Bogom - nebom, on je taj element crkvenog objekta koji govori: "ja sam ovdje glavni i neosporni autoritet."

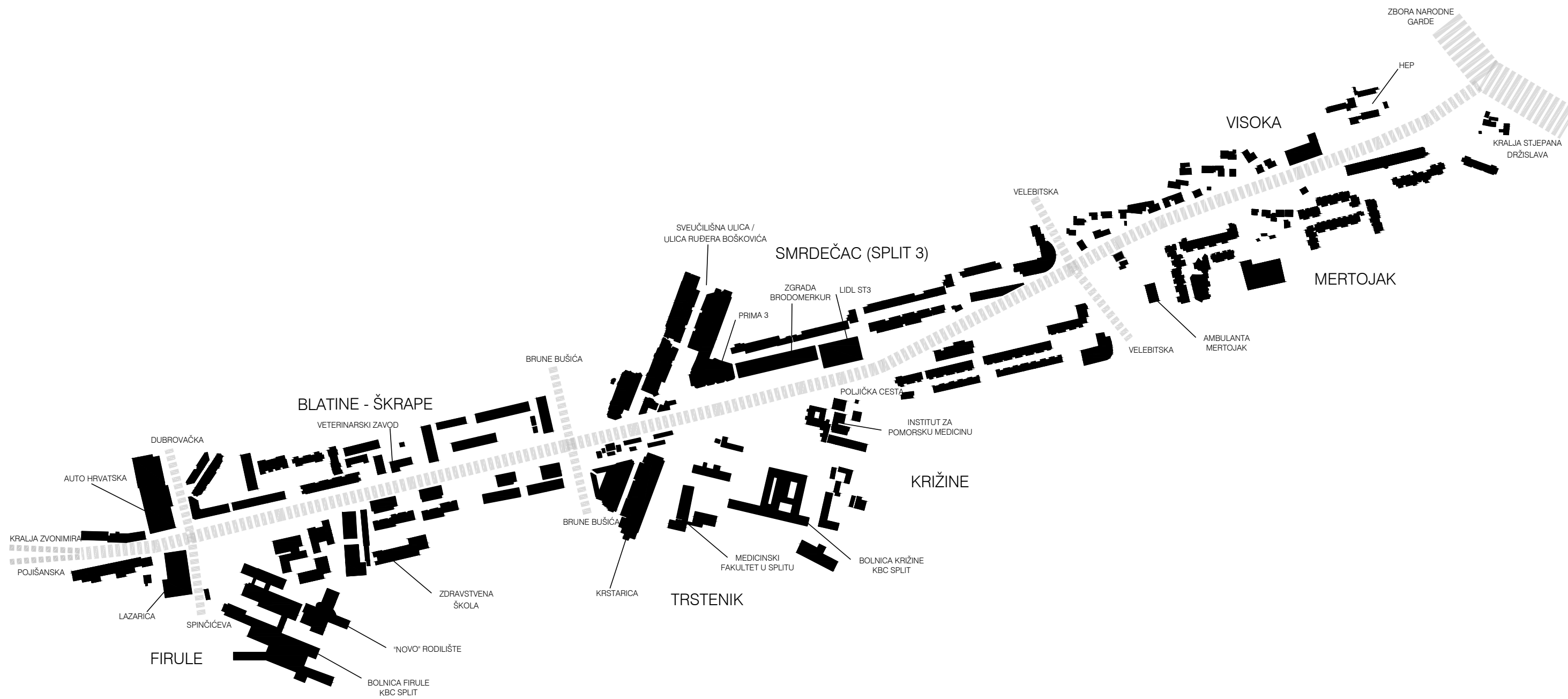
Na područjima suvremenih gradskih četvrti, a pogotovo četvrti poput Splita 3, u kojem prostorom dominiraju stambene višekatanice, element zvonika gubi svoj smisao. Na predmetnoj lokaciji, smješten između okolnih višekatanica (Pr+9 - Pr+18), "klasični" crkveni zvonik izgledao bi groteskno, poput izgubljenog stranca okruženog neprijateljski nastrojenim divovima.

Treba napomenuti i da živimo u dobu brze progresije robotizacije i autonomizacije najosnovnijih ljudskih poslova i radnji te da se svakim danom sve više župa "okreće tehnologiji". Sve je više električnih crkvenih zvonova - vremenski programiranih zvučnika koji se oglašavaju u predviđeno vrijeme, umjesto, kako je to sada bilo crkvenih zvonara i svećenika koji su se ustajali ranom zorom kako bi zanjihali zvonova. Stoga, jedina namjena crkvenog zvonika koja ostaje nezamjenjiva je iskazivanje autoriteta svojom monumentalnošću

Općenito, prilikom projektiranja crkvenog objekta, tradicionalne elemente (brodovi, latinski križ, apside i sl.) treba koristiti na zanimljiviji i produktivniji način, tako da se njihovom implementacijom ostvaruju neke dodatne vrijednosti u projektu, ali i u kontekstu. Deriviranjem istih iz konteksta, postiže se mnogo više neočekivanih pozitivnih čimbenika nego što je to slučaj kod "slijepog" praćenja šablone.

Izvori: "Arhitektonski natječaji u Splitu 1945.-1995.", Darovan Tušek
Napomena: dijelovi napisanog teksta su prilagođeni iz izvora

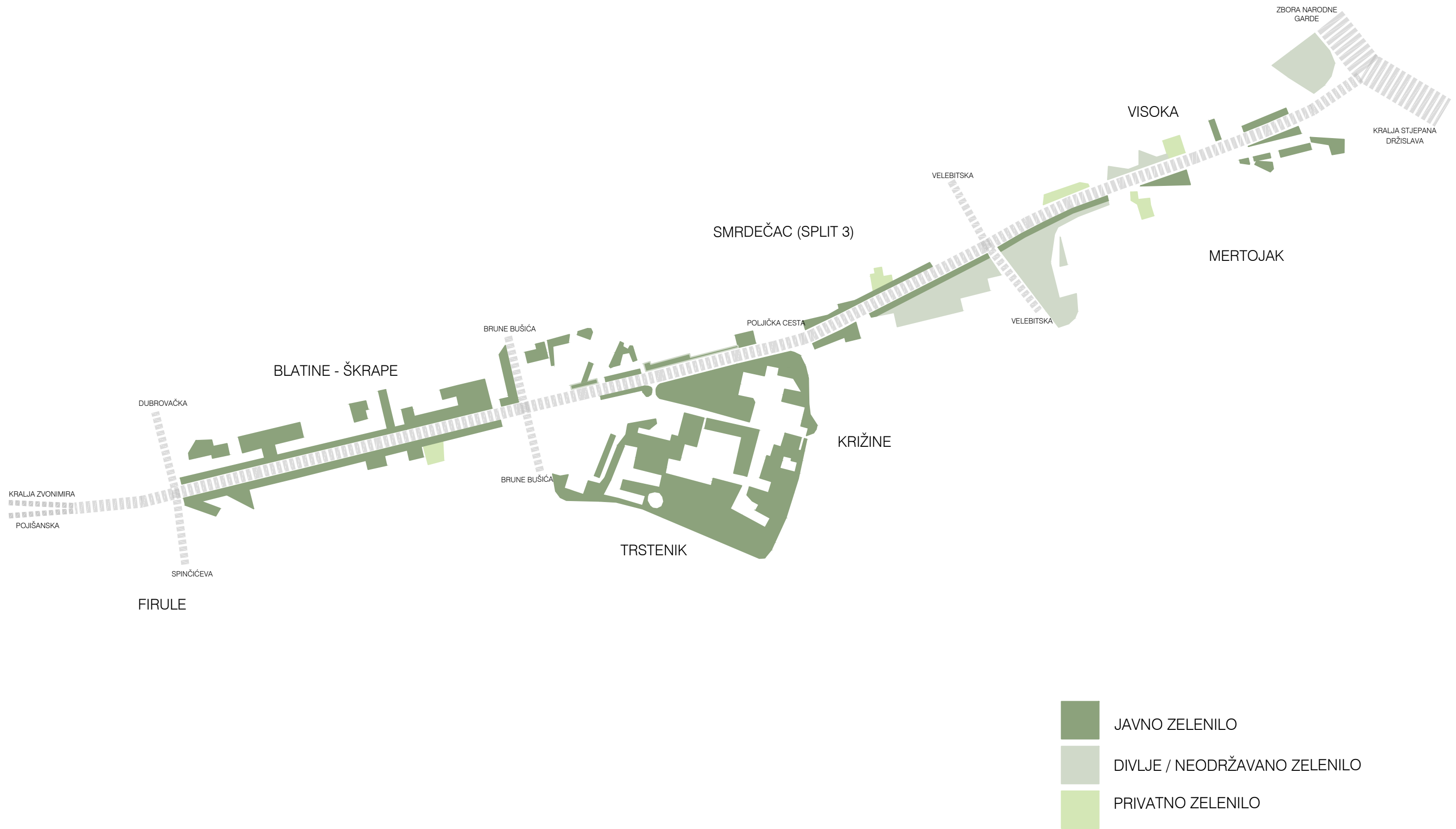

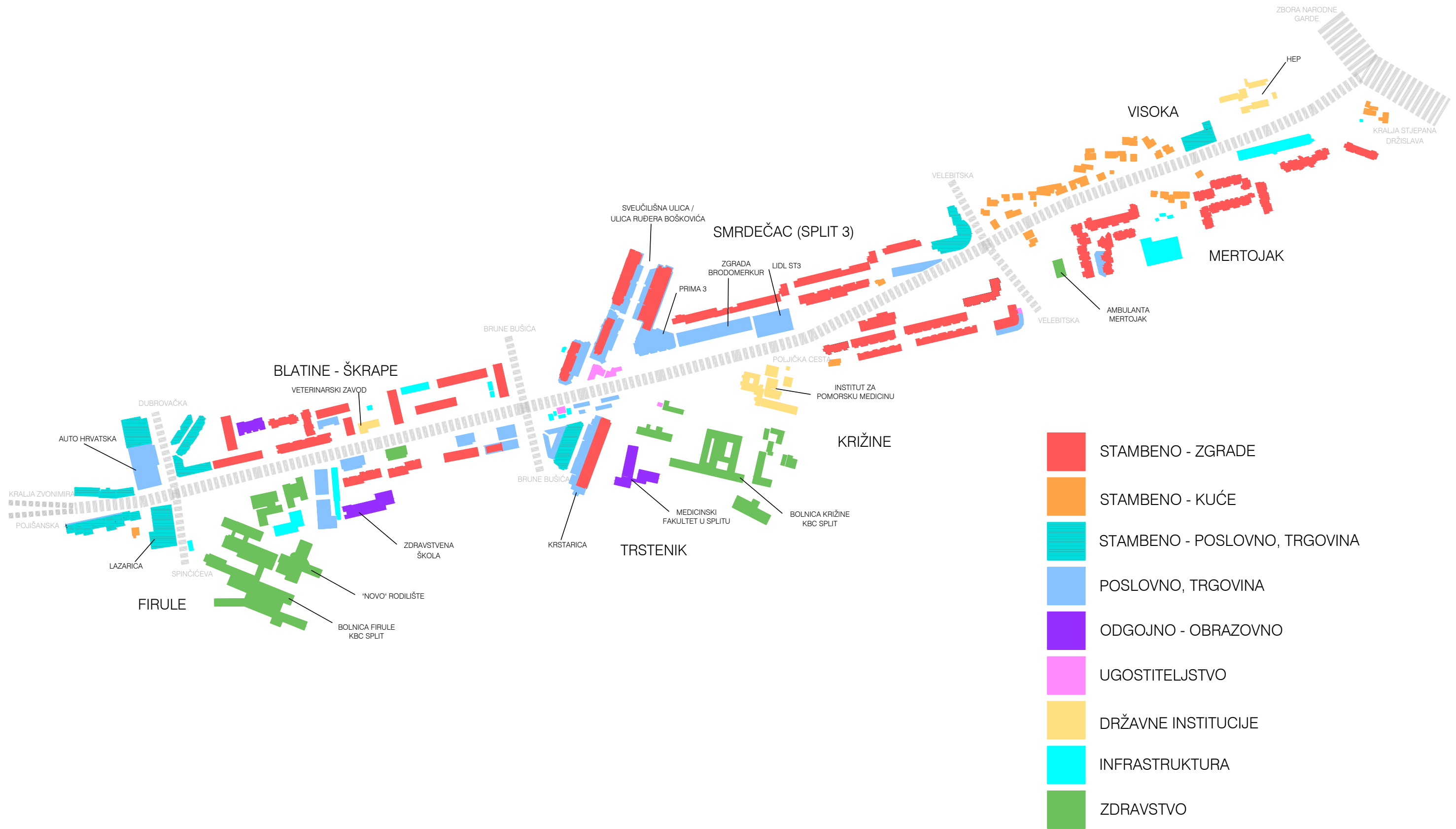

POLJIČKA CESTA:
VISINSKA RAZLIKA 26 m n.v - 81 m n.v.
DUŽINA ULICE = 2560 m
ŠIRINA ULICE = 22 m (prosječno)
6 PROMETNIH TRAKA
4 VELIKA RASKRIŽJA
1 PJEŠAČKI MOST
1 PJEŠAČKI POTHODNIK

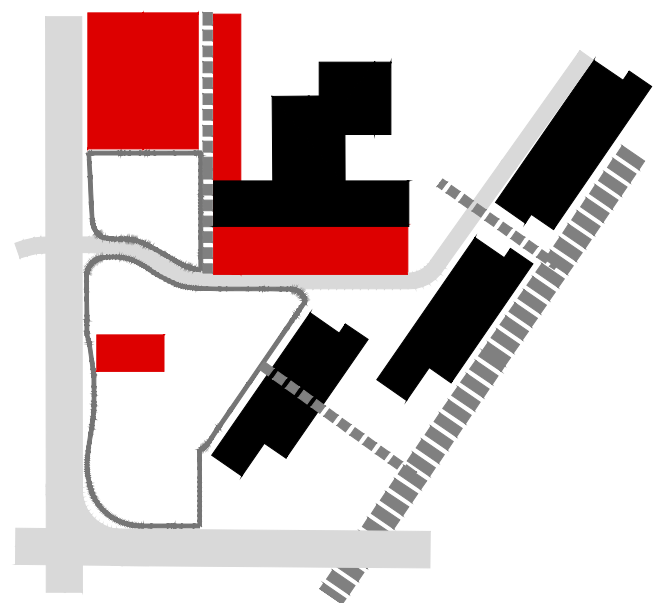

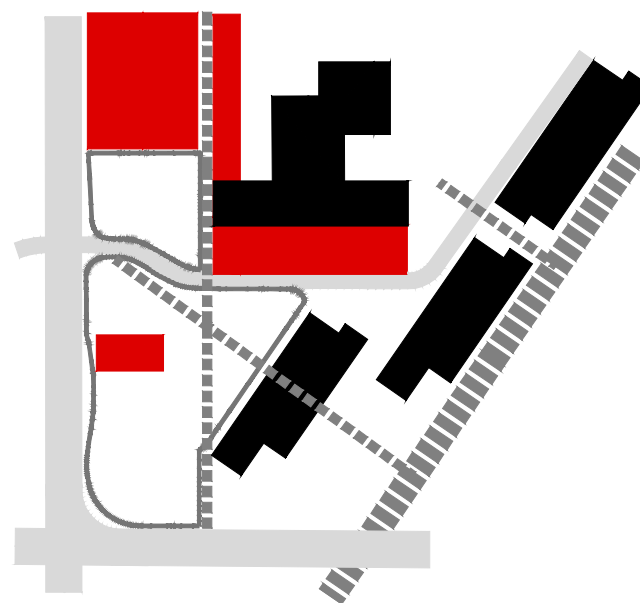

"STATUS QUO"

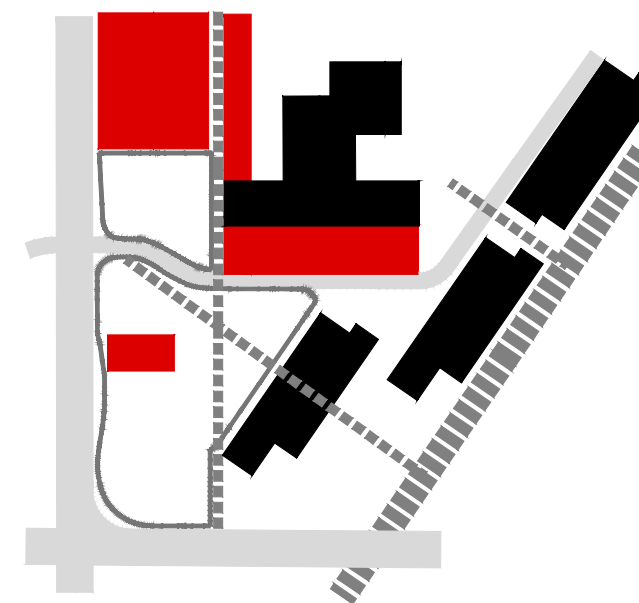
POSTOJEĆE STANJE KARAKTERIZIRAJU PJEŠAČKA ULICA U SMJERU S-J, KOJA NIKADA NIJE OSTVARILA SVOJ PUNI POTENCIJAL TE PASAŽ KROZ PRIZEMLJE SUSJEDNE VIŠEKATNICE, KOJI SE NE KORISTI JER NA ZAPADU IZLAZI NA ZAPUŠTENI I OD OSTATKA PARCELE UZDIGNUTI PLATO.

AKTIVACIJA

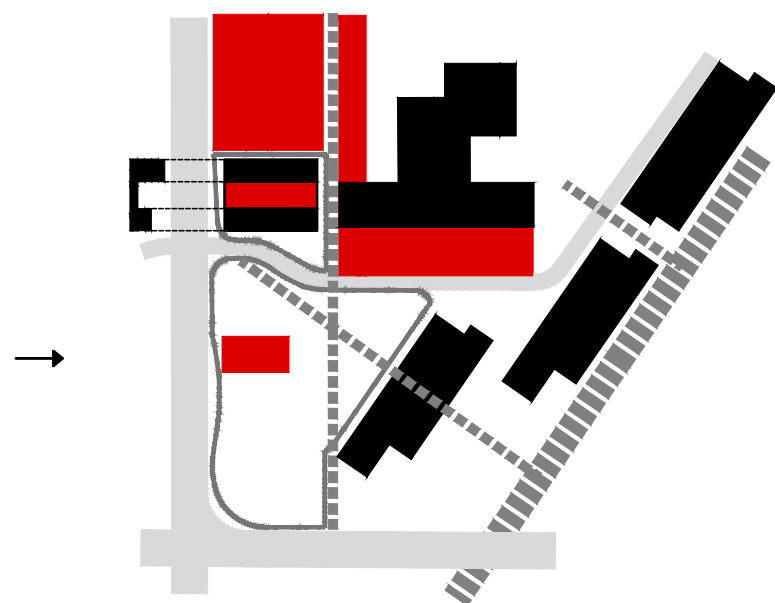
1. ZAVRŠETAK PJEŠAČKE ULICE S-J I
2. AKTIVACIJA NEKORIŠTENOG PASAŽA KOJI PROSTOR LOKACIJE SPAJA S GLAVNIM TRGOM HELIOTERMIČKE OSI SPLITA 3.
3. ČUVANJE POSTOJEĆEG ZELENILA NA LOKACIJI

PODJELA

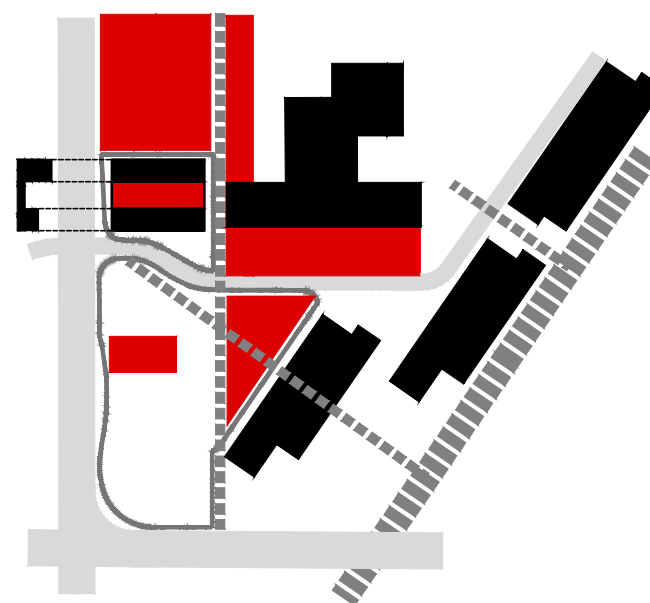
PARCELA JE PODIJELJENA U 2 CJELINE: SJEVERNI DIO UZ ŠKOLU TE JUŽNI - GLAVNI DIO UZ VELIKO RASKRIŽJE. POŠTIVANJEM I AKTIVACIJOM ZAPOSTAVLJENIH PROSTORNIH AUTORITETA, JUŽNI DIO PARCELE RAZDVAJA SE NA GLAVNI-ZAPADNI I MANJI, TROKUTASTI DIO NA ISTOKU.

"POTOMAK SPLITA 3"

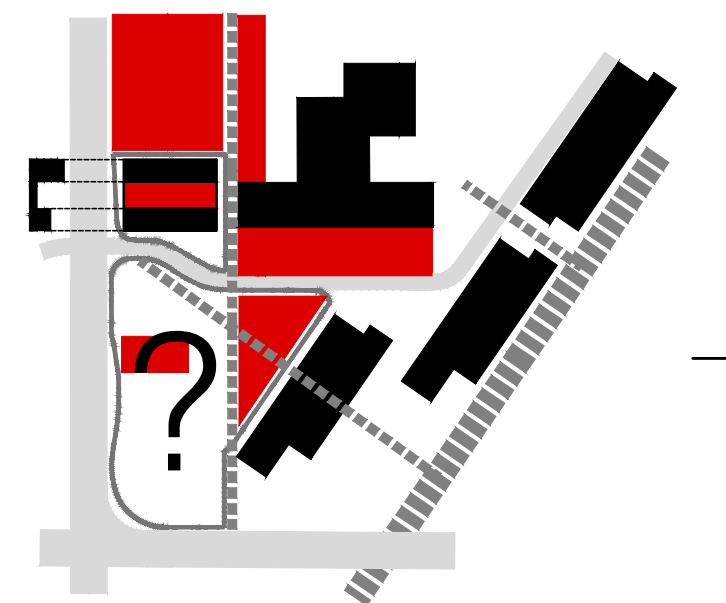
PRATEĆI RASPORED SADRŽAJA PO PRAVCU ISTOK-ZAPAD U URBANIZMU SPLITA 3, NA SJEVERNI DIO PARCELE SMJEŠTA SE STAMBENI OBJEKT KOJI POPUNJAVA PRAZNINU NA PRAVCU TE BOLJE DEFINIRA PROSTOR ŠKOLSKOG TRGA. OBLIKOVNO, TJ. U TLOCRTU I PRESJEKU, NOVI OBJEKT JE DERIVACIJA PROSTORNIH PRAVILA SPLITA 3. SJEVERNI, VIŠI DIO OBJEKTA TRETIRA SE KAO "RODITELJ", A JUŽNI, NIŽI DIO KAO "DIJETE".

ZELENI TROKUT

TROKUTASTI DIO PARCELE POSTAJE PARK, ČIJIM SE OBLIKOVANJEM OMOGUĆAVA SVLADAVANJE DENIVELACIJE IZMEĐU BETONSKOG PLATOVA SUSJEDNE ZGRADE I OSTATKA PARCELE. TAKO SE AKTIVIRA PJEŠAČKA OS KOJA PROLAZI KROZ SUSJEDNU ZGRADU, OŽIVLJAVA ZAPUŠTENI PLATO TE SE PROSTOR LOKACIJE POVEZUJE SA SVEUČILIŠNOM ULICOM.

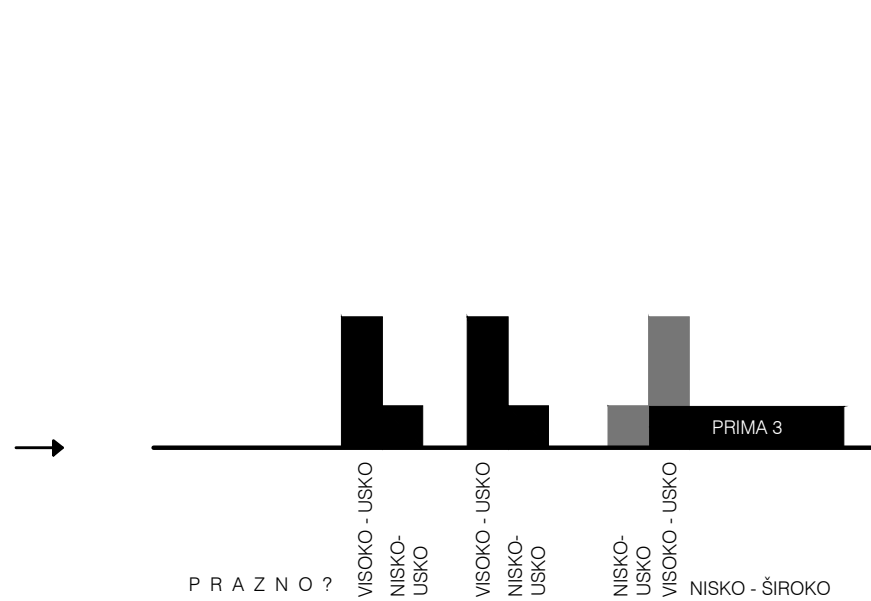
STAV

IZ NATJEČAJNIH RADOVA ZA CRKVU S POČETKA 90-IH GODINA, IŠČITAVAJU SE SVJESNO ILI NESVJESNO LOKALNO INTERPRETIRANE KOOLHAAS-OVE TEORIJE "BIGNESS-A" I "IGNORIRANJA KONTEKSTA". REALIZACIJA IDEJE MONUMENTALNOSTI I PROSTORNE DOMINANTNOSTI OBJEKTA CRKVE NEREALNA JE NA OVAKVOM PROSTORU TE BI TAKAV OBJEKT UVIJEK BIO SAMO U SJENI SUSJEDNOG "MASTODONTA". REALNI SCENARIJ POŠTIVANJE JE POSTOJEĆIH PROSTORNIH PRAVILA I AUTORITETA TE STOGA PRILAGODBA OBLIKOVANJA NOVIH OBJEKATA ISTIMA.

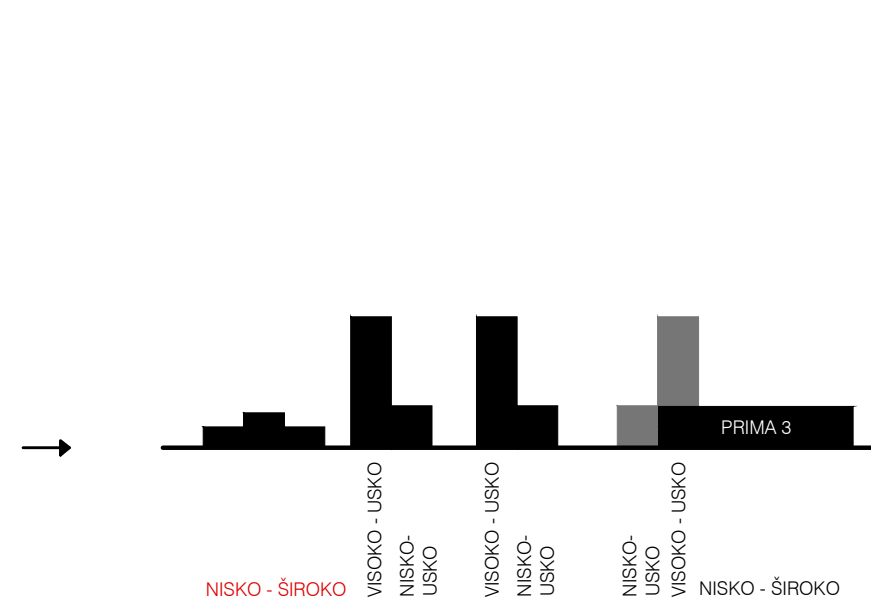

MORFOLOGIJA - "STATUS QUO"

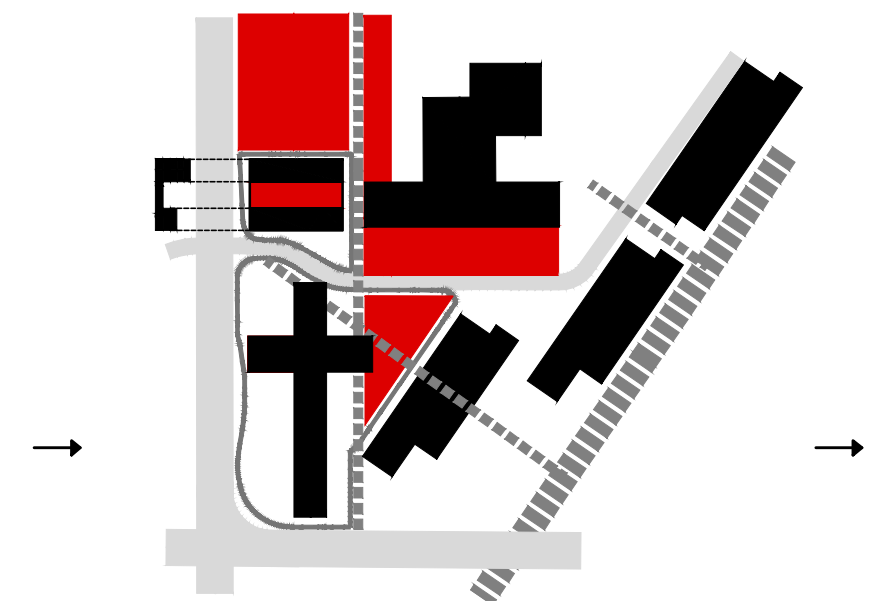
ANALIZIRAJUĆI URBANIZAM SVEUČILIŠNE ULICE KROZ TLOCRT I POPREČNI PRESJEK, VIDI SE KAKO NA SPOJU S POLJIČKOM CESTOM ONA ZAVRŠAVA ŠIROKIM I NISKIM OBJEKTOM PRIME 3 NA ISTOKU TE PRAZNINOM NA ZAPADU (PREDMETNOJ LOKACIJI)

MORFOLOGIJA - PRIJEDLOG

ZAKLJUČAK JE KAKO BI SE GRADNjom NISKOG I ŠIROKOG OBJEKTA MORFOLOŠKI UPOTPUNIO POSTOJEĆI ANSAMBL.

SPOJ "NESPOJIVOGA"

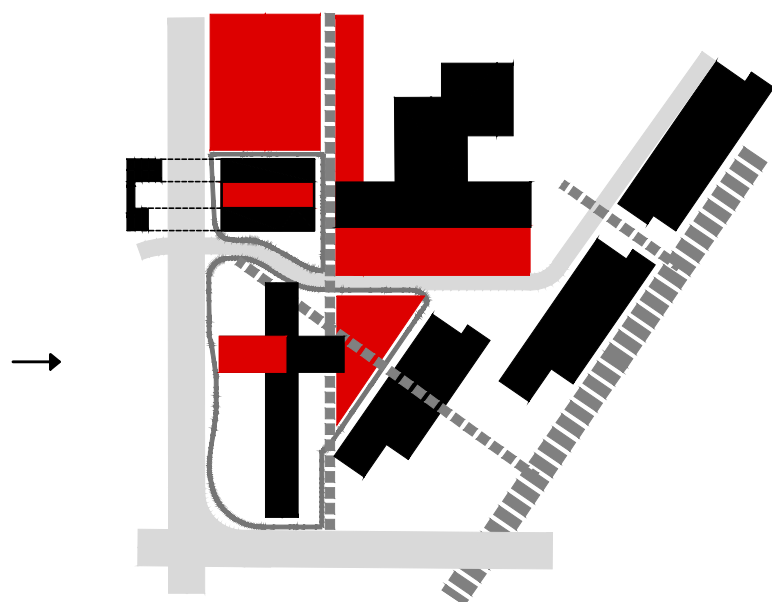
KAKO SMJESTITI TRŽNICU, CRKVU, PARKIRALIŠTE, PARK I IGRALIŠTE POD ISTI KROV?

ODGOVOR JE: PARK[I(G)RALIŠTE].
PREUZIMA SE IDEJA CRKVENE MONUMENTALNOSTI IZ PROVEDENOG NATJEČAJA, ALI U OVOM PROJEKTU, ONA SE INTERPRETIRA TAKO DA SPLITSKI "BIGNESS" S POČETKA 90-IH NIJE NUŽNO LOŠA STVAR, VEĆ UZ MALO MAŠTE, ODGOVOR NA PRETHODNO POSTAVLJENO PITANJE.

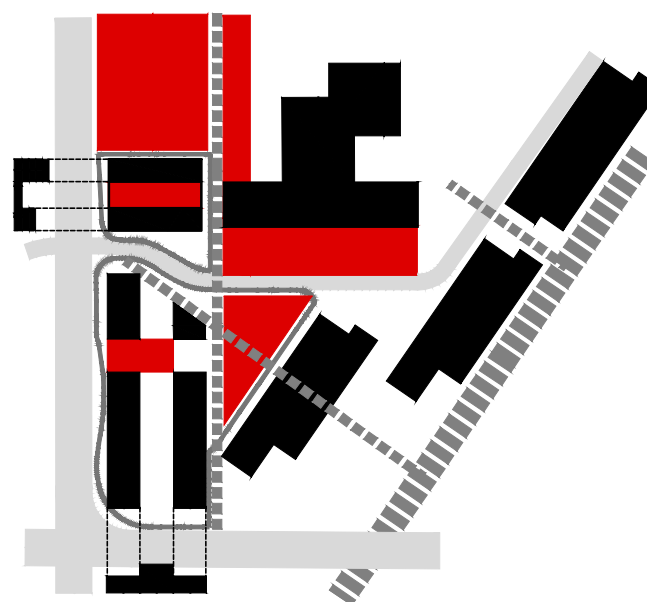
SAM OBJEKT CRKVE POSTAJE IDEALAN "DOMAĆIN" ZA SVE SADRŽAJE KOJI SU POTREBNI NA PROSTORU LOKACIJE. ON JE UJEDNO PROSTORNI POMIRITELJ I POMIRITELJ ŽELJA SVIH GRAĐANA. PRVOTNO ZAMIŠLJENI CRKVENI PROGRAM, SADA JE SAMO DIO CJELINE.

KAO POLAZIŠNE TOČKE U OBLIKOVANJU, UZIMAJU SE ESENCIJALNI ELEMENTI OBLIKOVANJA CRKVENIH OBJEKATA JOŠ OD SAMIH POČETAKA KRŠĆANSKOG GRADITELJSTVA, A TO SU: BRODOVI, LATINSKI KRIŽ U TLOCRTU, TRANSEPT S POVIŠENIM STROPOM, CIBORIJ, APSIDE I DR. OSTALA PROSTORNA PRAVILA, KAO ŠTO JE VEĆ OBJAŠNJENO, PREUZIMAJU SE IZ KONTEKSTA.

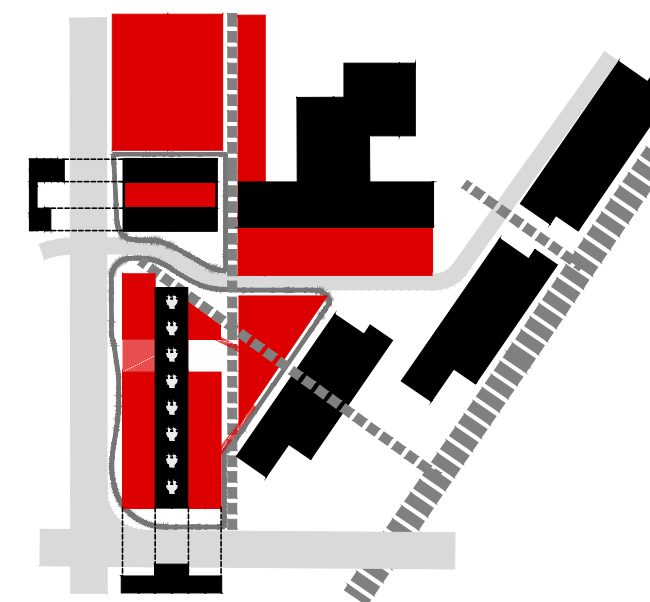
PROJEKTIRANJE PRAZNINOM

PRIRODA, ENERGIJA, DIJALOG

KONCEPTUALNA RAŠČLAMBA

TLOCRTNI KRIŽ BAZILIKE POSTAVLJEN NA LOKACIJU PREDSTAVLJA POLIVALENTNI "VOID" - OTVORENI JAVNI PROSTOR, KOJI JE PO POTREBI TRŽNICA, SPORTSKO IGRALIŠTE, OKUPLJALIŠTE GRAĐANA I SL., A ZA VRIJEME VELIKIH KATOLIČKIH BLAGDANA NAJVEĆA CRKVA U GRADU. PROSTOR OKO KRIŽA PUNI SE SADRŽAJIMA "STALNOG POSTAVA", KAO ŠTO SU KAPELA SA ŽUPNIM UREDOM, PROSTORIJOM ZA VJERONAUKE I SVEĆENIKOVIM STANOM, RIBARNICA, MESNICE, PEKARE, KAFIĆI, TRGOVINE TE SVI OSTALI SADRŽAJI.

DAKLE, PUNINA SE OBLIKUJE PRAZNINOM.

POSTOJEĆE ZELENILLO DEFINIRA MJESTO TRANSEPTA, A TIME I ORIJENTACIJE SAMOG OBJEKTA I MISNOG SLAVLJA PA TAKO STABLA POSTAJU "ZELENI CIBORIJI".

S OBZIROM NA VELIKU TLOCRTNU POVRŠINU PLANIRANOG OBJEKTA, ŠTETA JE NE VRATITI PRIRODI BAREM DIO DAVNO ODUZETOG ZELENILA, OBOGATITI PROSTOR NOVIM SADRŽAJIMA I UČINITI OBJEKT SAMOODRŽIVIJIM.

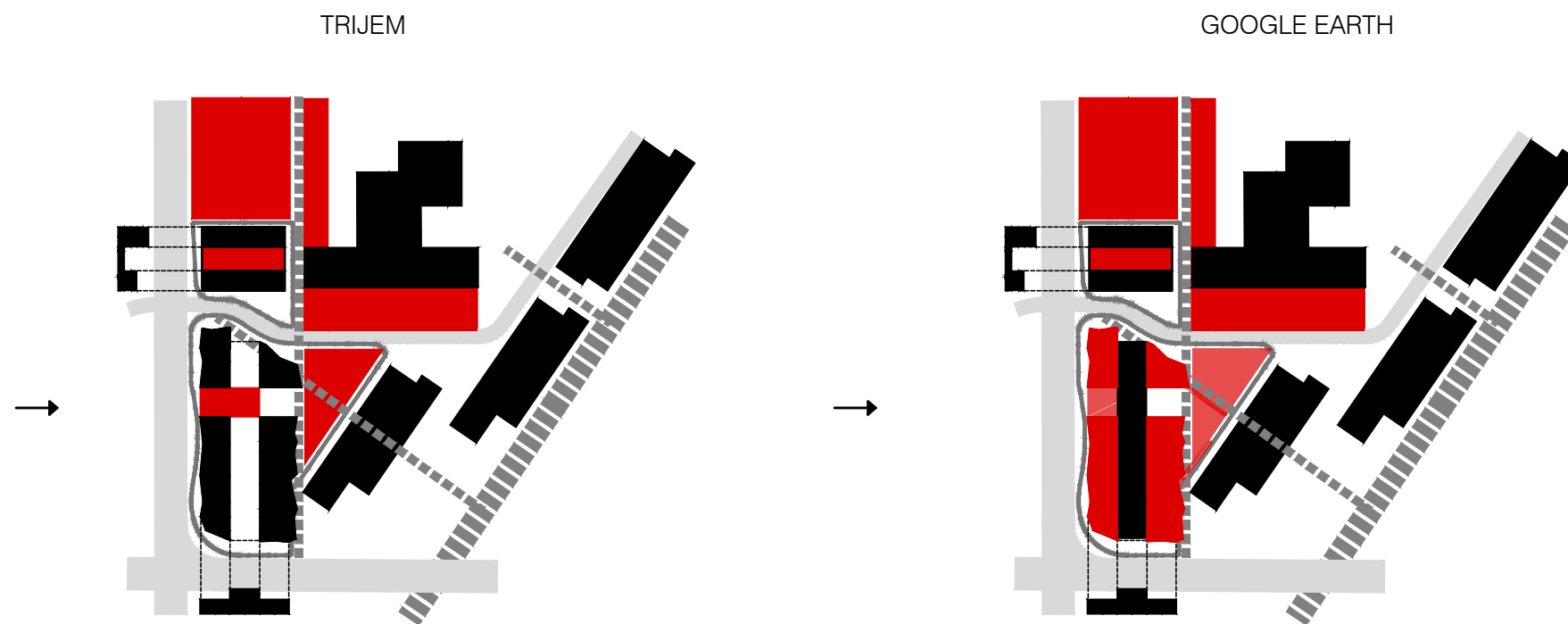
STOGA, KROVOVI BOČNIH BRODOVA POSTAJU "ZELENA HOBOTNICA", KOJA SVOJIM SADRŽAJIMA I "KRAKOVIMA" (RAMPAMA) PRIVLAČI POSJETITELJE, A NA KROV GLAVNOG BRODA POSTAVLJAJU SE FOTONAPONSKE ČELIJE. RAZDVOJENE KROVOVE BOČNIH BRODOVA SPAJAJU PJEŠAČKI MOSTOVI KOJI PROBADAJU VOLUMEN GLAVNOG BRODA TE SU PARALELNI I OKOMITI U ODNOSU NA HELIOTERMIČKU OS SPLITA 3. KAKO SE U DIJALOG S KONTEKSTOM NE BI USPOSTAVIO SAMO NA RAZINI PROSTORNIH OSI I PJEŠAČKIH PRAVACA, IDEJA JE DA SREDNJI BROD KROZ MATERIJALIZACIJU POSTANE "UNUK" SPLITA 3. FASADOM OD NATUR BETONA, REFERIRA SE NA KAKO ARHITEKT DINKO KOVAČIĆ U SVOJIM PREDAVANJIMA KAŽE: "BETONSKI RAST" SPLITA 3.

OSIM TOGA, RASTER POPLOČANJA PARTERA PRATI SMJER SVEUČILIŠNE ULICE TE SE NOVI OBJEKT, KAO ŠTO JE VEĆ PRIKAZANO, MORFOLOŠKI UKLAPA U URBANISTIČKU CJELINU.

OBJEKT SE DAKLE MOŽE PODIJELITI NA 3 OSNOVNA DIJELA:

1. PRECIZNI, ČVRSTI I BESKOMPROMISNI BIJELI KRIŽ - "VOID"
2. "ZELENU HOBOTNICU" - ZELENI KROV S RAMPAMA
3. "UNUKA" SPLITA 3 - GLAVNI BROD

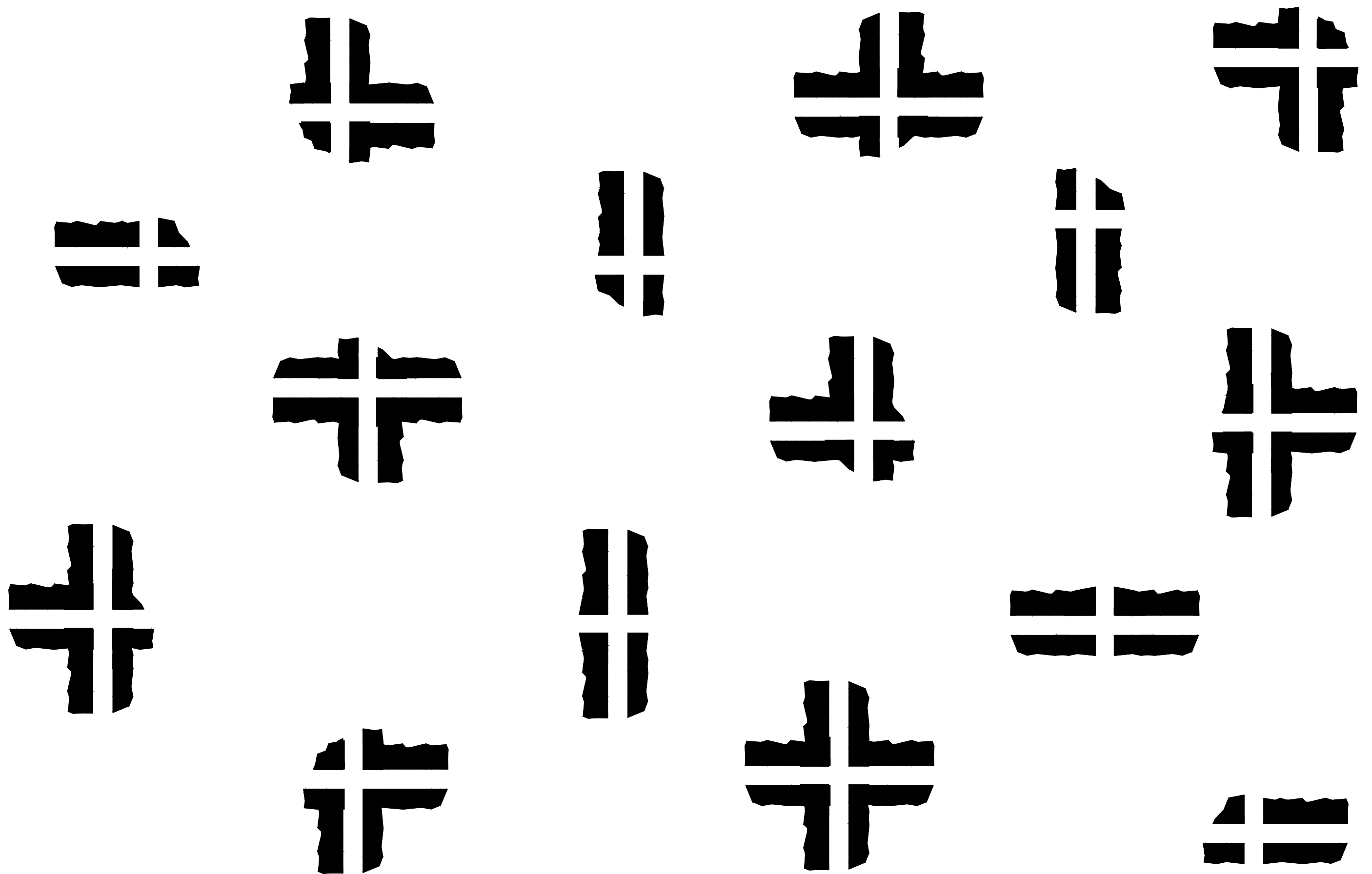

KAKO BI SE BOLJE POVEZALI SADRŽAJI I DODATNO DOPRINIJELO JAVNOM PROSTORU, OKO OBJEKTA SE FORMIRA PROSTOR TRIJEMA. ON JE POSEBNO KORISTAN U PROSTORIMA S MEDITERANSKOM KLIMOM ZBOG VELIKIH VRUĆINA LJETI, ALI OPĆENITO I U SVIM DRUGIM KLIMATSKIM UVJETIMA JER ŠTITI PROLAZNIKE OD ATMOSFERILIJA.

TRIJEM SE OBLIKUJE TAKO DA SE KAO POLAZIŠNO PRAVILO UZIMA NJEGOVA MINIMALNA ŠIRINA OD 1.5m OKO CIJELE ZGRADE, A NA MJESTIMA GDJE SE NALAZE ULAZI I BITNIJI OTVORI NA OBJEKTU NJEGOVA ŠIRINA RASTE NA 3m. SPAJAJUĆI VRHOVE I TANGENTE KRUŽNICA POLUMJERA 3m DOBIVA SE KONAČNA STRUKTURA TRIJEMA (OBODA ZELENOG KROVA).

U POGLEDU IZ PTIČJE PERSPEKTIVE, OSIM KROVA GLAVNOG BRODA I POPLOČANJA PJEŠAČKIH PUTEVA, SVE POVRŠINE NA LOKACIJI PREKRIVENE SU ZELENILOM.

Markthal, Rotterdam, Nizozemska, MVRDV

Kapela Ranjenog Isusa, Zakladni blok, Zagreb, Antun Ulrich

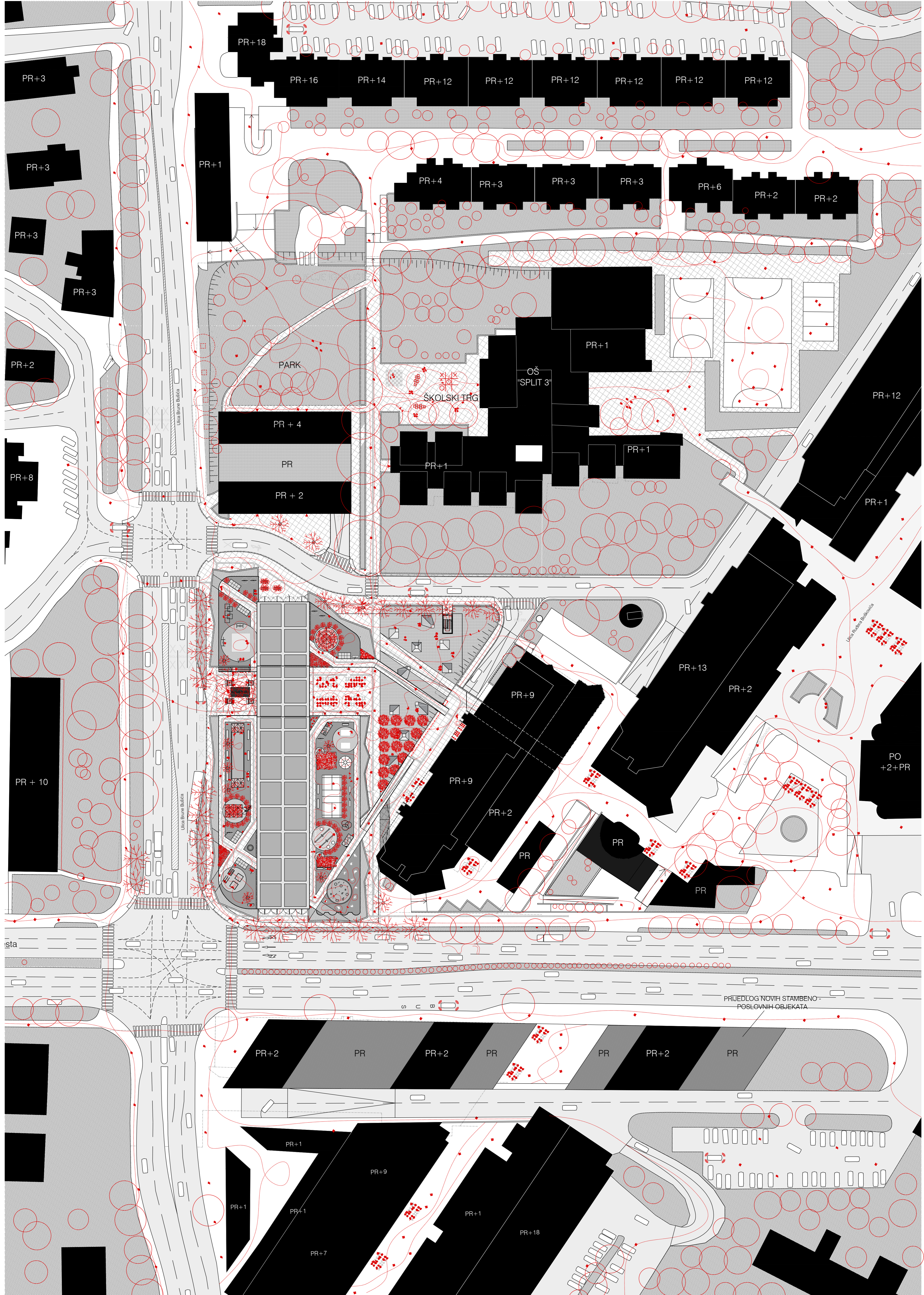

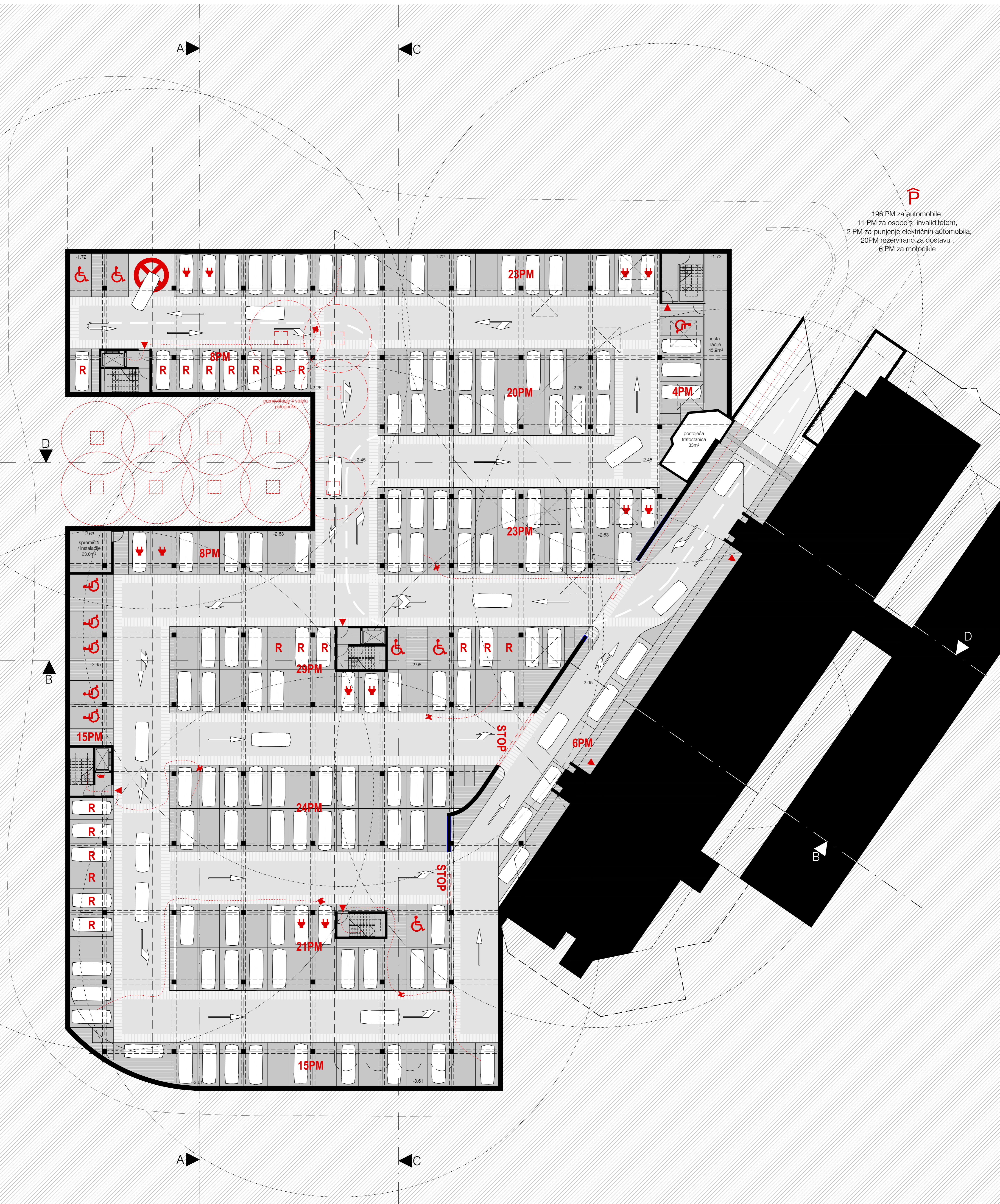
Dakpark, Rotterdam, Nizozemska, Buro Sant en Co

P
 196 PM za automobile:
 11 PM za osobe s invaliditetom,
 12 PM za punjenje električnih automobila,
 20PM rezervirano za dostavu,
 6 PM za motocikle

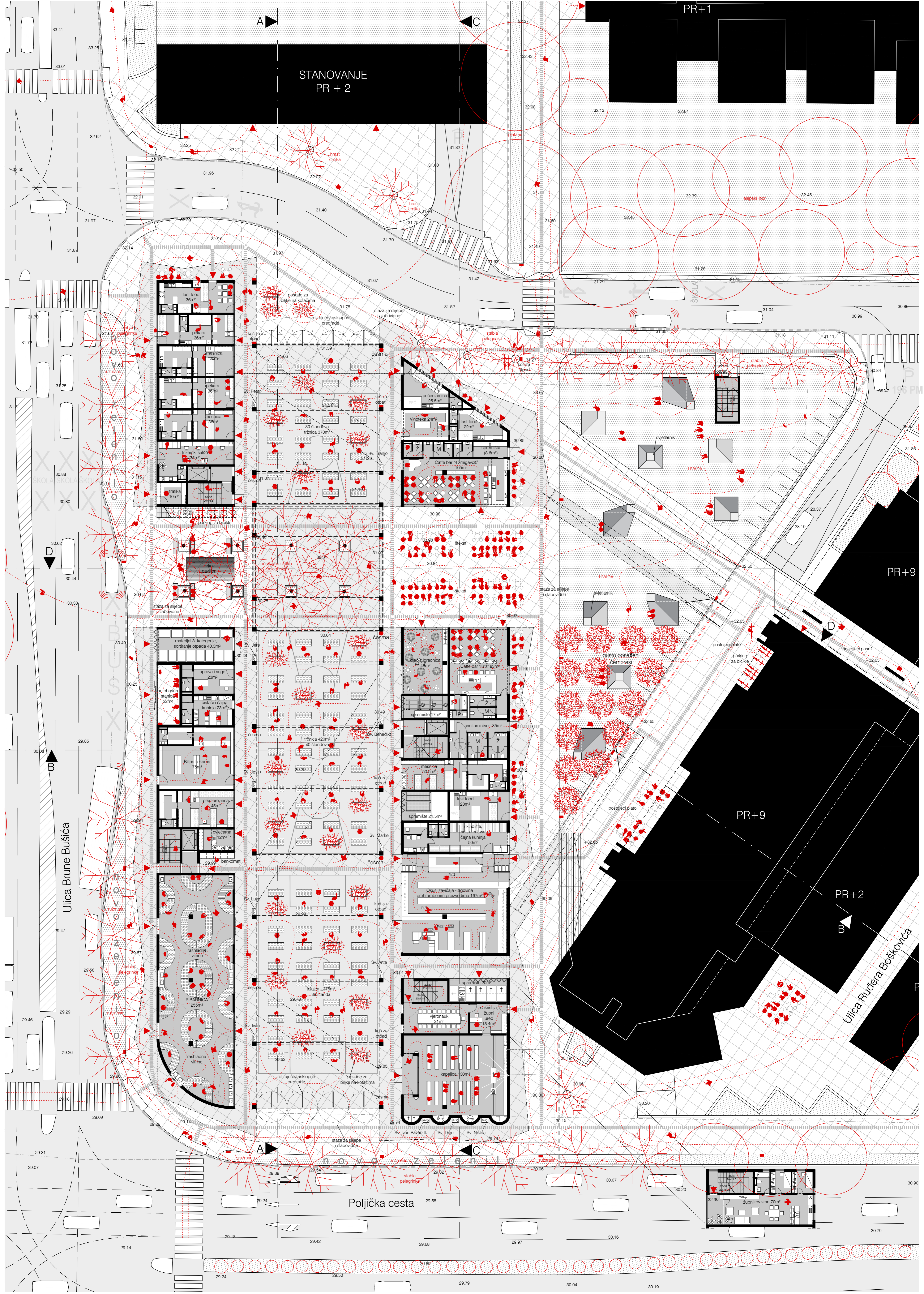
LEGENDA:
 "R" - rezervirano za dostavu robe na tržnicu
 ——— KONSTRUKCIJSKA OS
 - - - - - RUŠI SE
 ——— NADOGRADNJA POSTOJEĆEG
 ⚡ - punjenje automobila na električni pogon

5m 5.5m 5m
 2.5m P P 2.5m

15.5 x 2.5m = 38.75m² (2PM)
 38.75 / 2 = 19.375m² (1PM)
 KOD OBOSTRANOG PARKIRANJA POTREBNO
 JE 19.375m² PO PARKIRNOM MJESTU

Garaža je ciljano oblikovana tako da se sačuva što više postojećih stabala pelegrinke. Postignuti kapacitet od 196 parkirnih mjesta za automobile (od čega 11 za osobe s invaliditetom) i 6 za motocikle u potpunosti zadovoljava zahtjeve projektnog programa, predviđeno je i 12 PM za punjenje električnih automobila te je 20PM rezervirano za dostavu robe na tržnicu. Za ulaz i izlaz se koristi postojeća rampa na lokaciji. Konstrukcijski raster stupova dimenzioniran je na raspone od 8x8m, a stupovi su armirano-betonski, dimenzija 50x50cm. Stupovi su povezani "konstrukcijskim roštijem" od armirano-betonskih greda visine 30cm koje sa stropnom pločom debljine 35cm zajedno daju 65cm armiranog betona u presjeku.

STANOVANJE
PR + 2

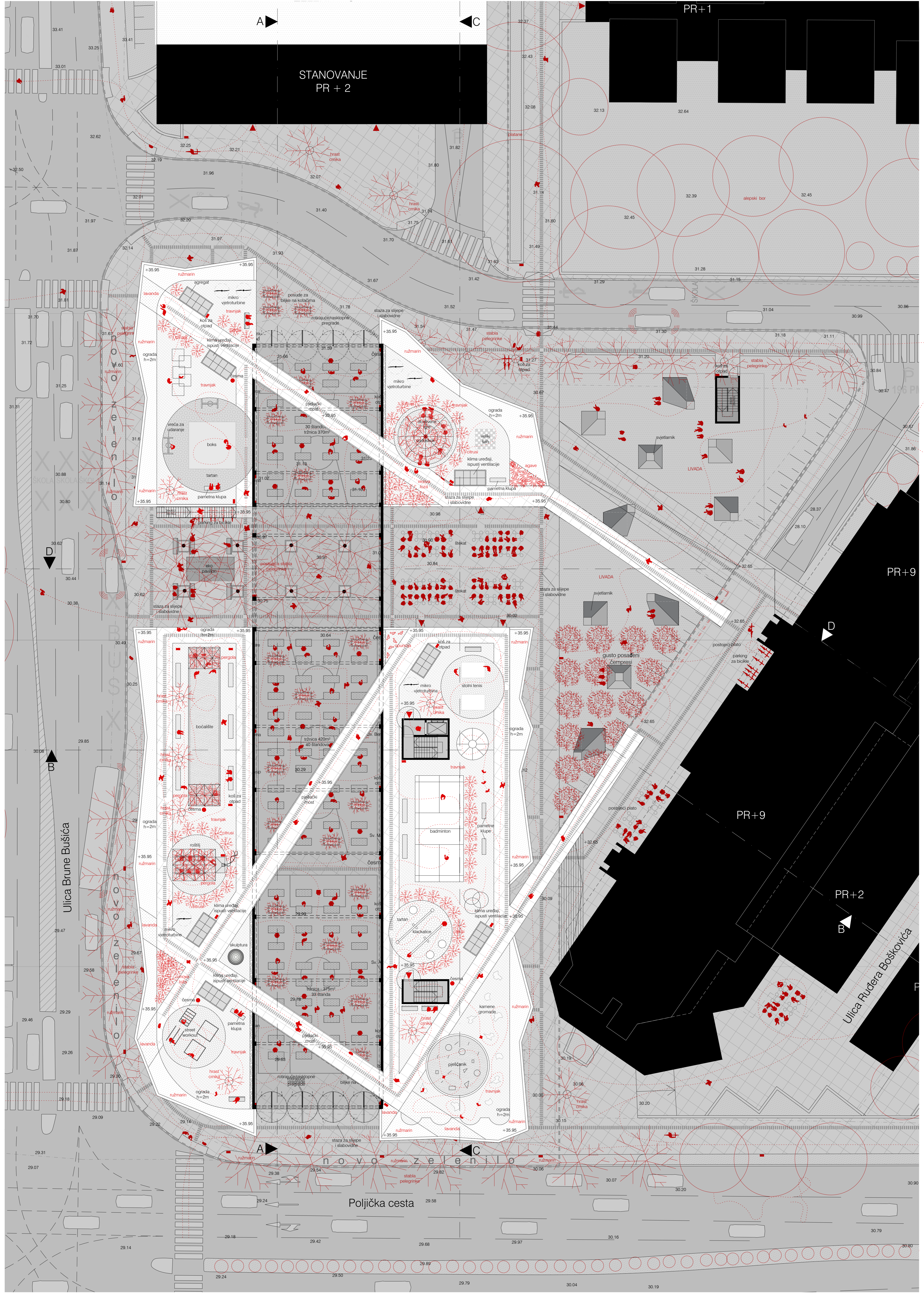
Ulica Brune Bušića

Poljička cesta

Ulica Ruđera Boškovića

STANOVANJE
PR + 2

PR+1

PR+9

PR+9

PR+2

Ulica Brune Bušića

Ulica Ruđera Boškovića

Poljička cesta

STANOVANJE
PR + 2

PR+1

PR+9

PR+9

PR+2

Ulica Ružera Boškovića

Ulica Brune Bušića

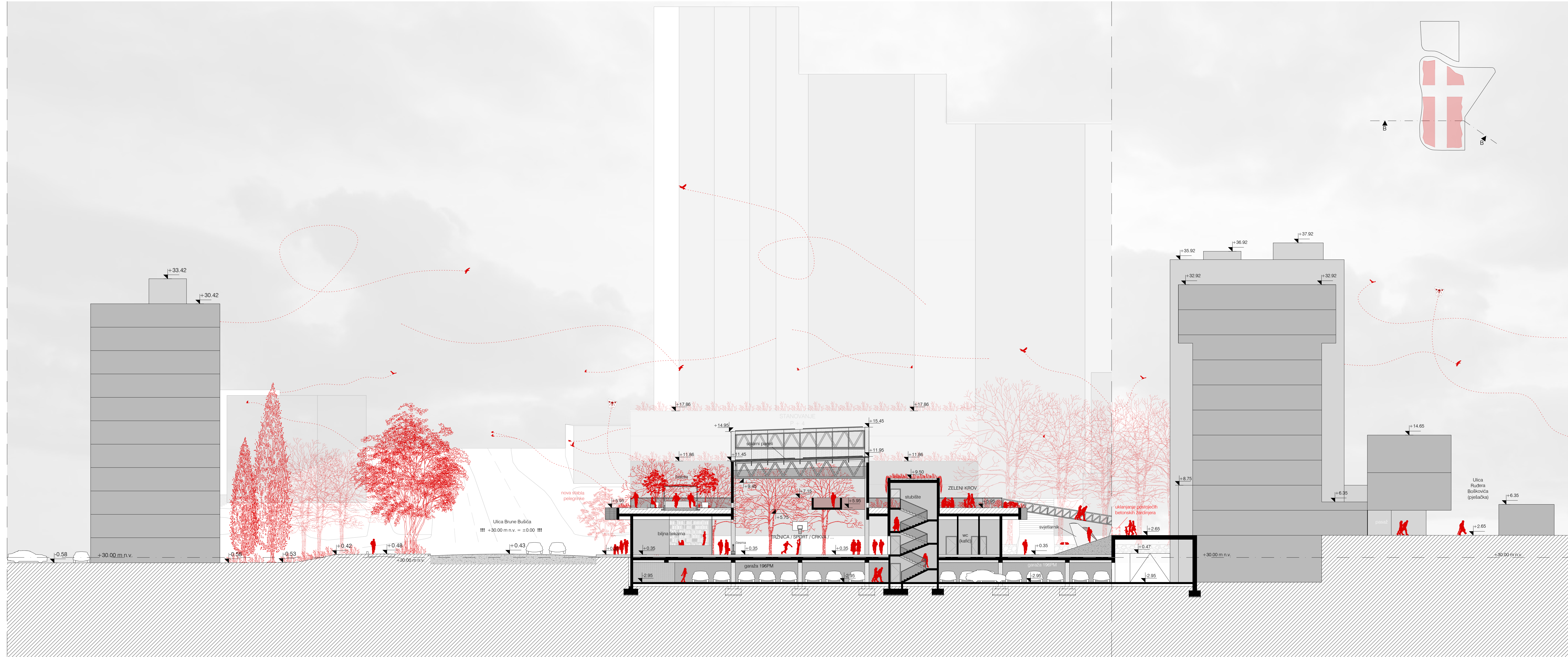
Poljička cesta

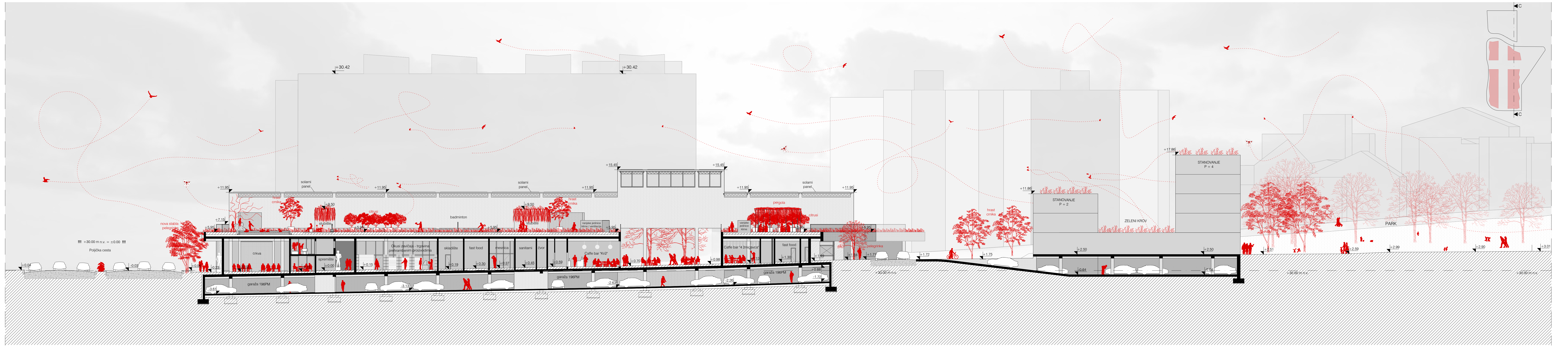

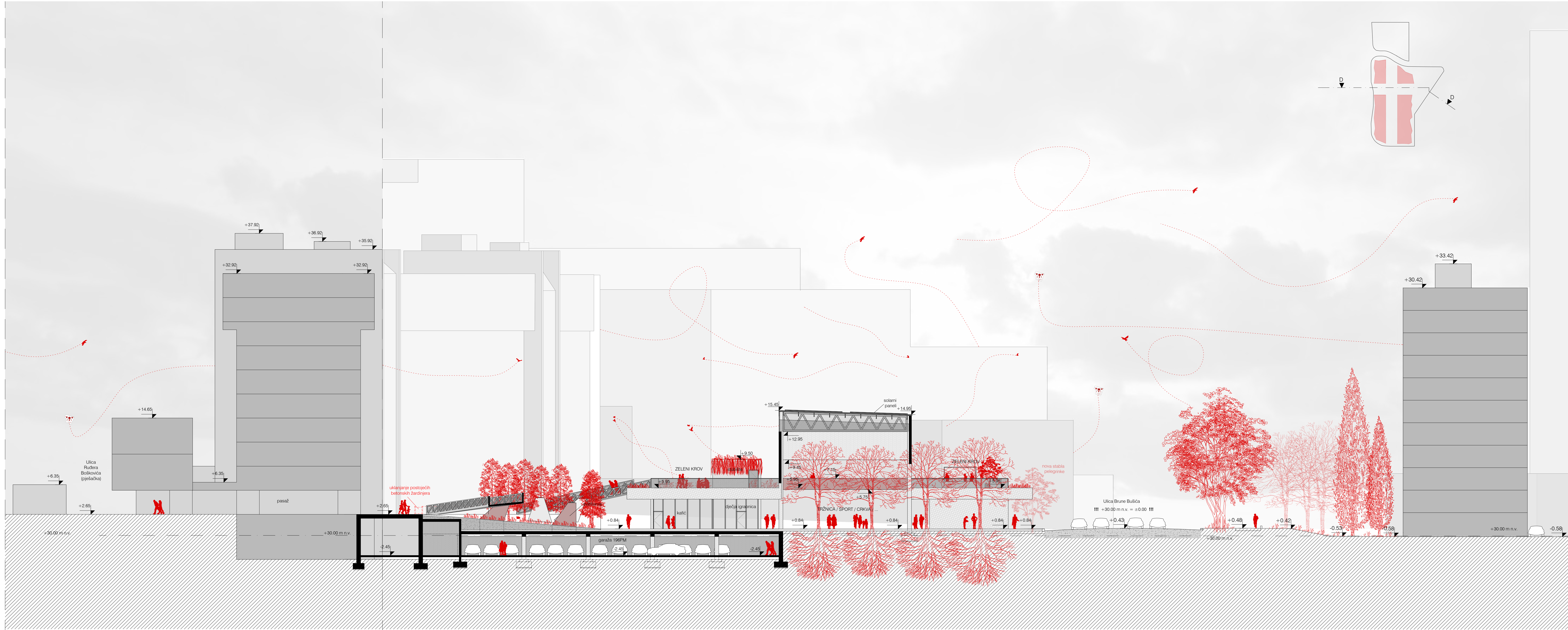

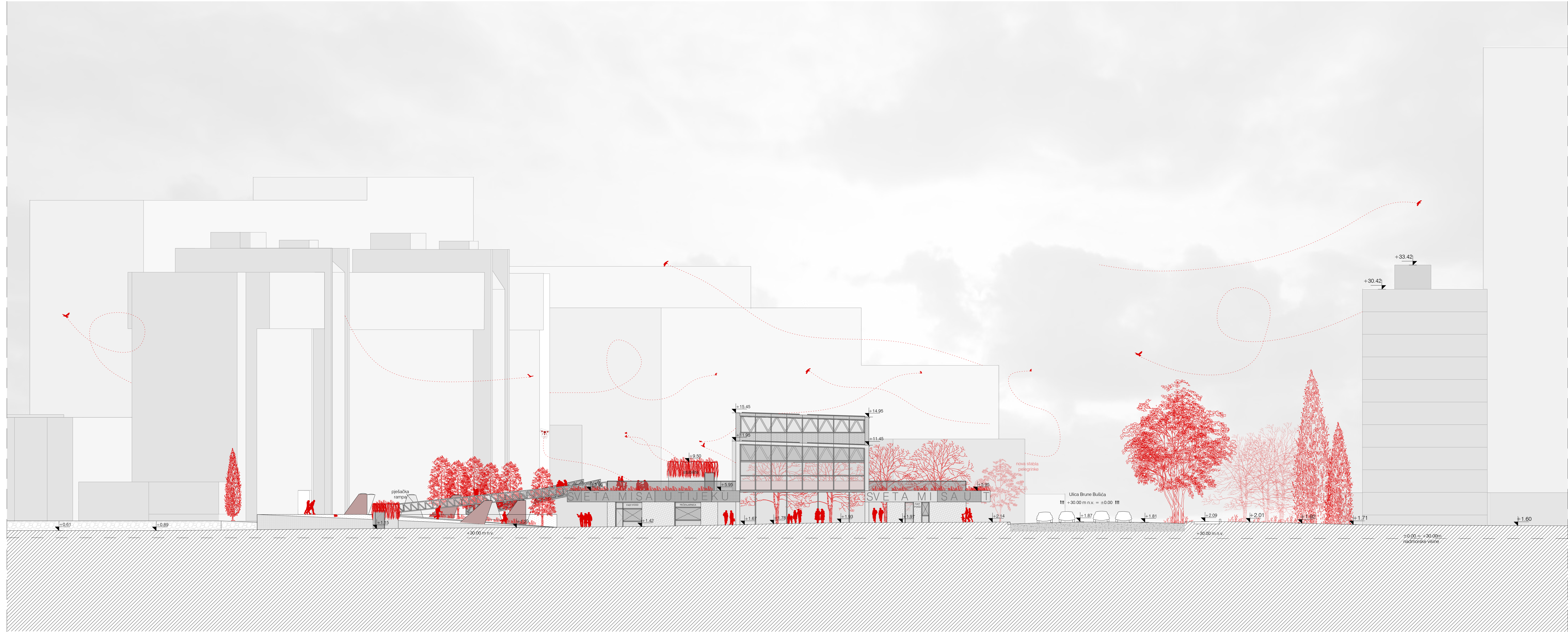

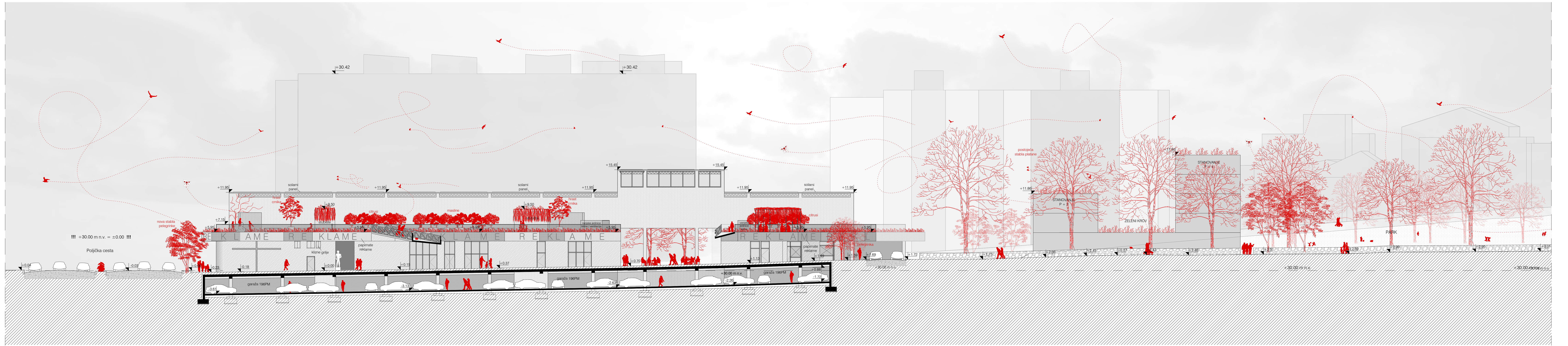

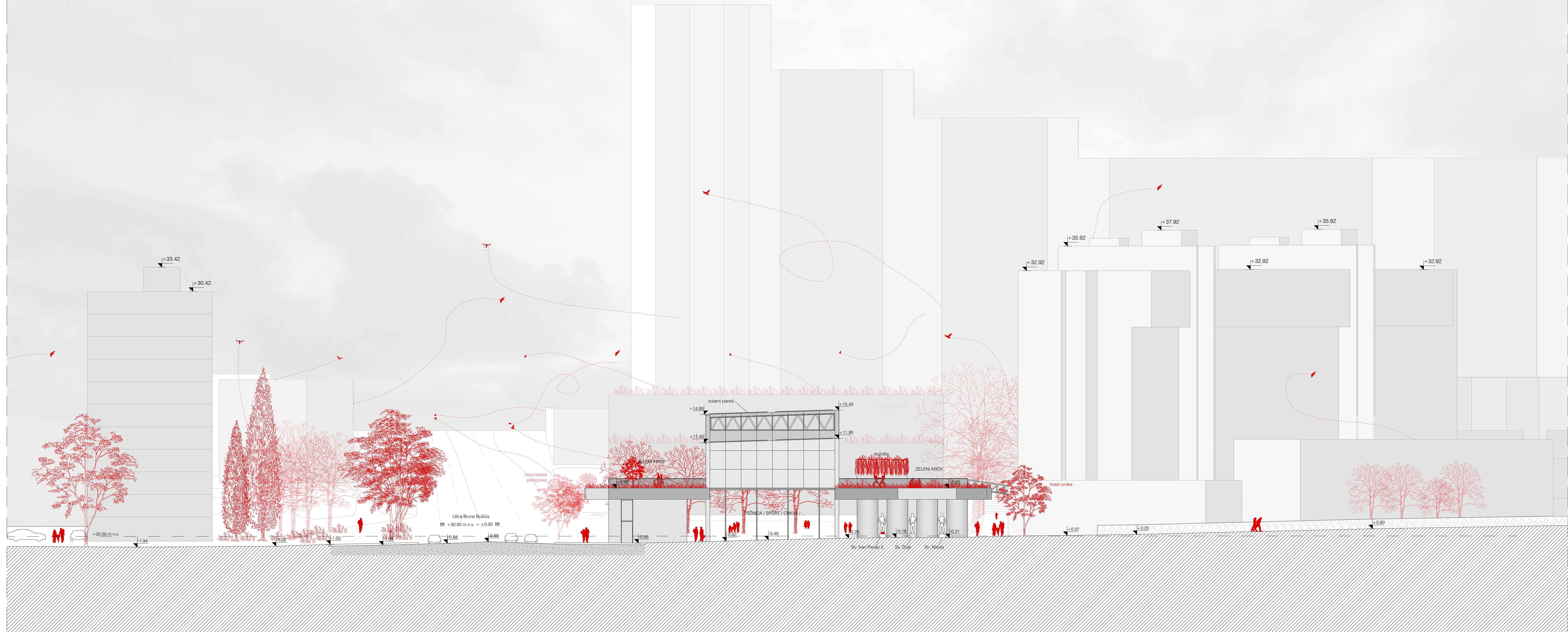

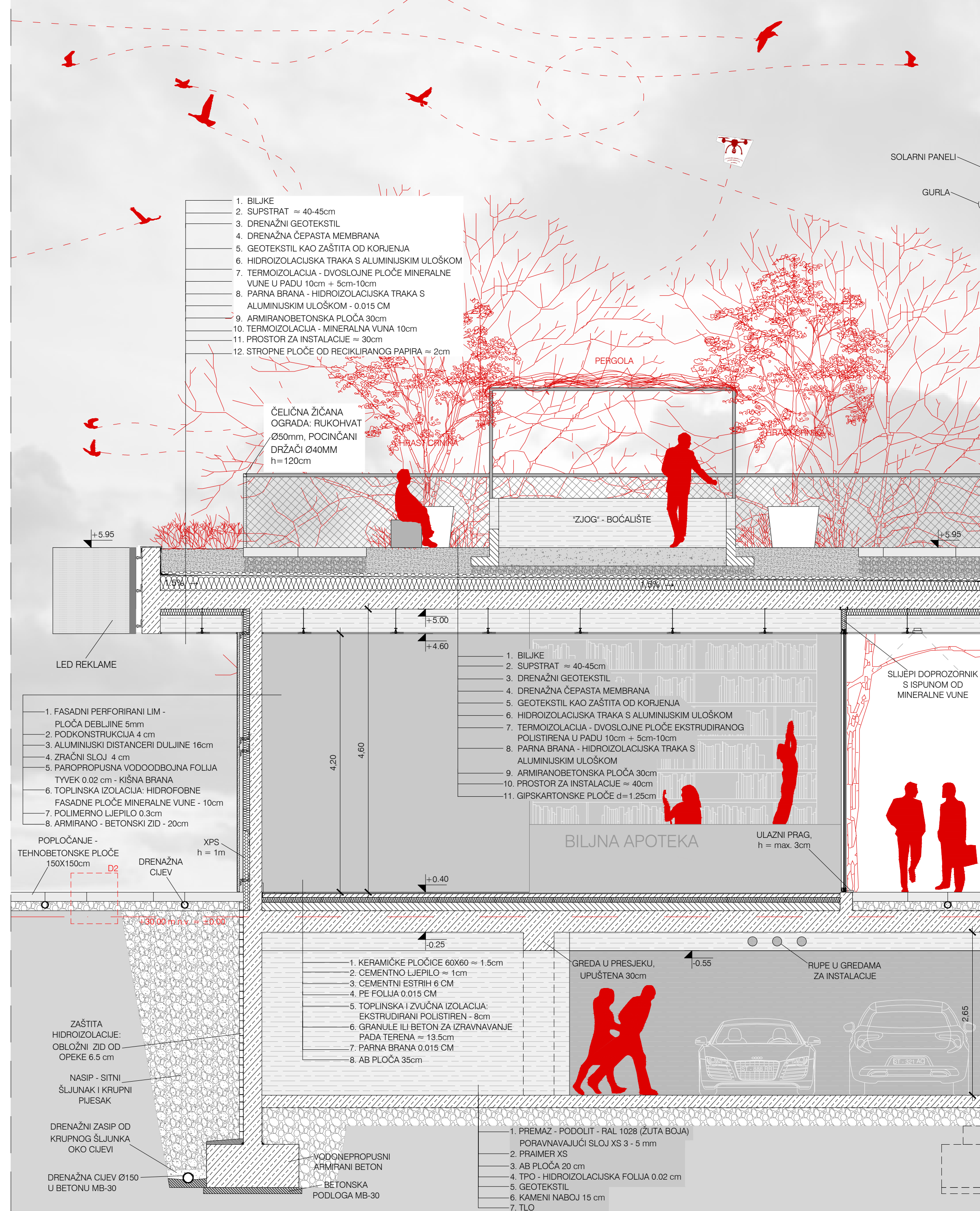

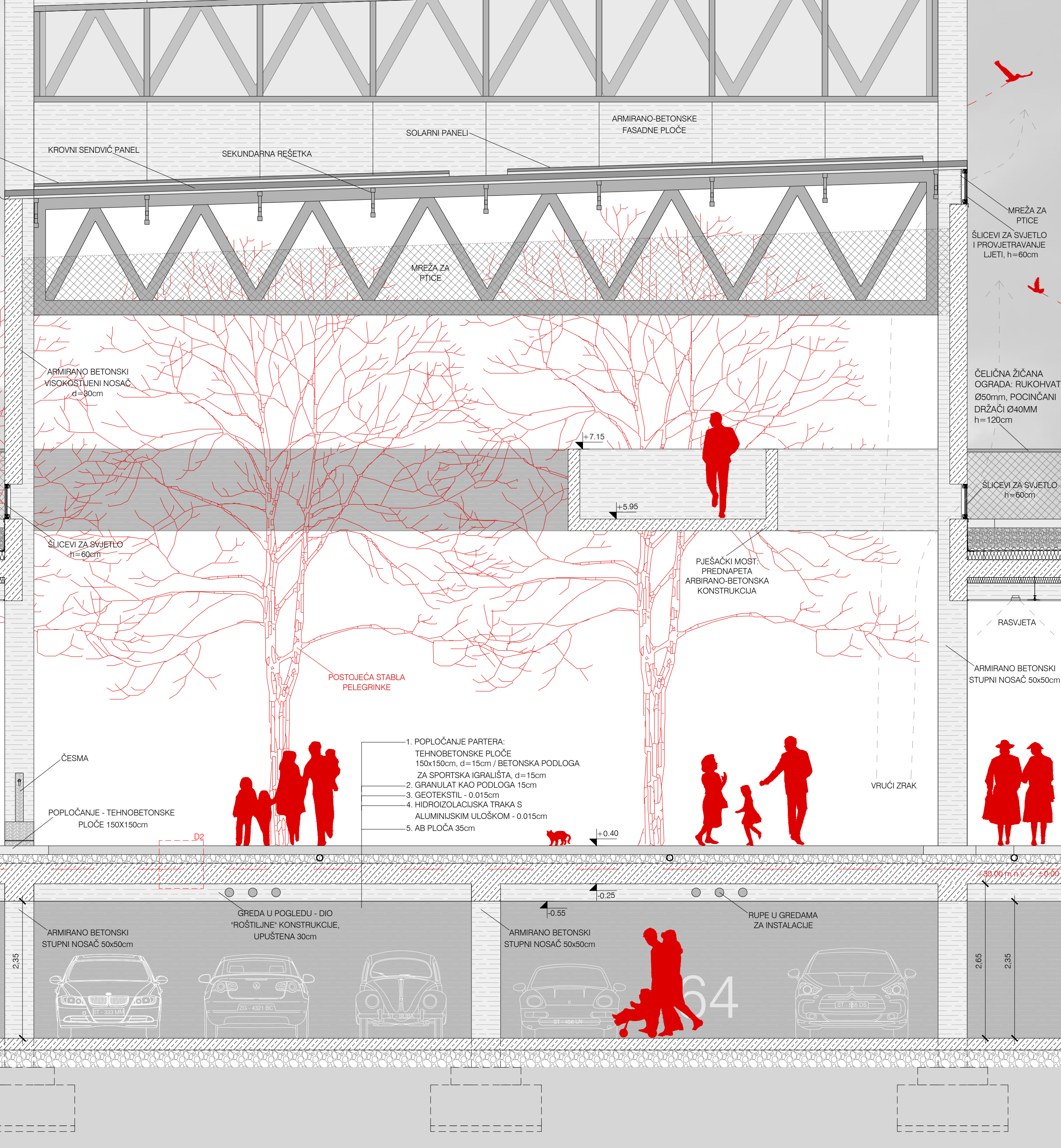

DIO PRESJEKA B-B, M 1:50

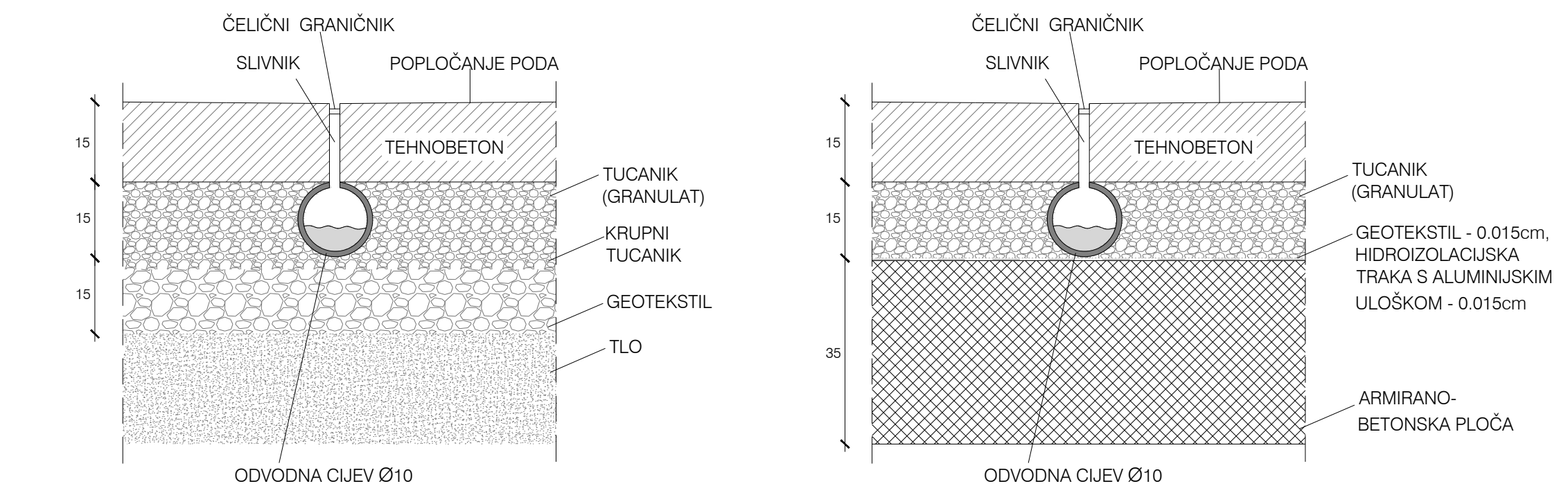

D1

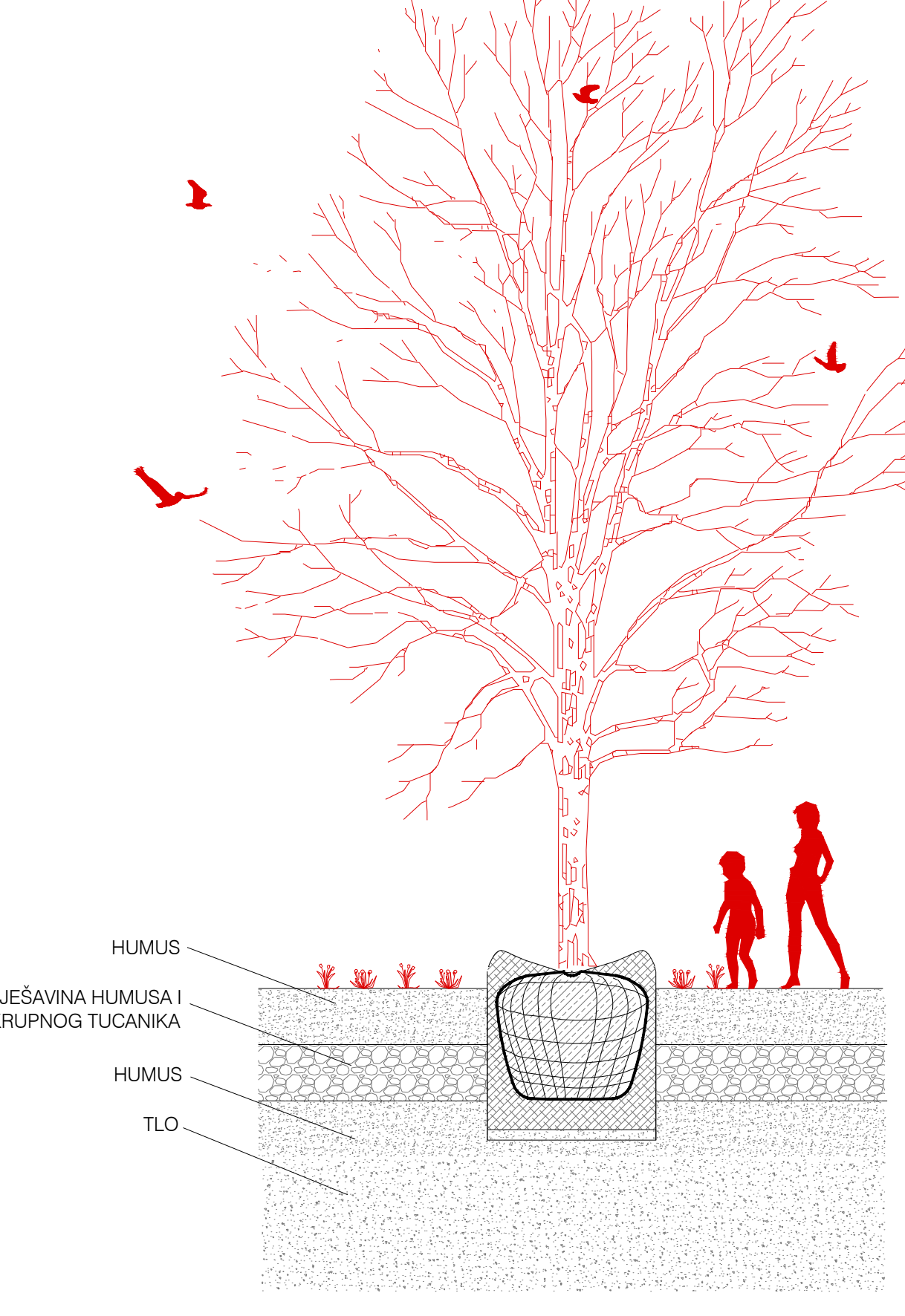
DETALJI UREĐENJA PARTERA

DETALJ: SUŠTAV ODVODNJE OBORINSKIH VODA IZNAĐ TLA (LJEVO) I GARAŽE (DESNO) M 1:10

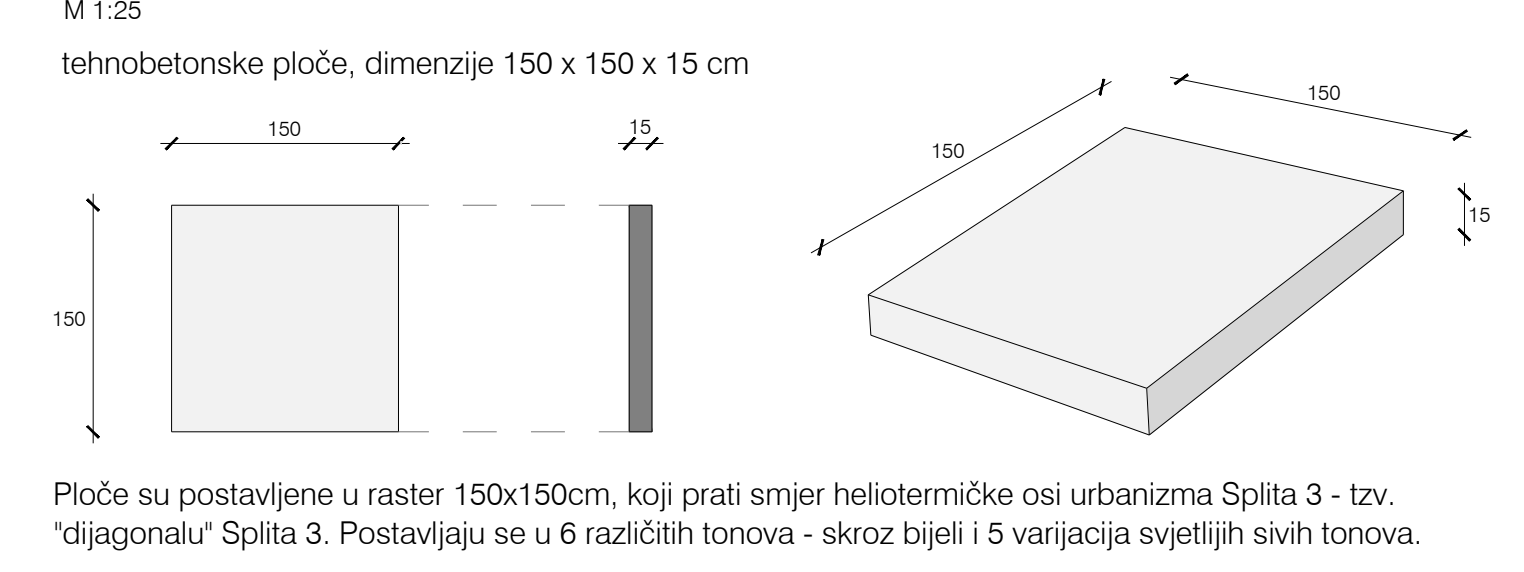

Odvodnja vode na prostoru gdje se postavlja popločanje tehnobetonskim pločama (150cm X 150cm X 15cm) rješava se postavljanjem slivnika između ploča. Slivnici se postavljaju u razmacima od 6m, tj. svki četvrti red ploča ima razmak od susjednog 2 cm. Taj razmak ima funkciju slivnika koji je spojen na odvodnu cijev Ø10, a ona se spaja na lokalnu kanalizacijsku mrežu. Unutar slivnika (na vrhu) postavljani su čelični graničnici na razmacima od 1cm, koji sprječavaju upadanje krupnijeg smeća u slivnik. Na prostoru sportskih igrališta, umjesto tehnobetonskih ploča, podloga je betonska, također debljine 15cm te s istim pripadajućim slojevima drenaže

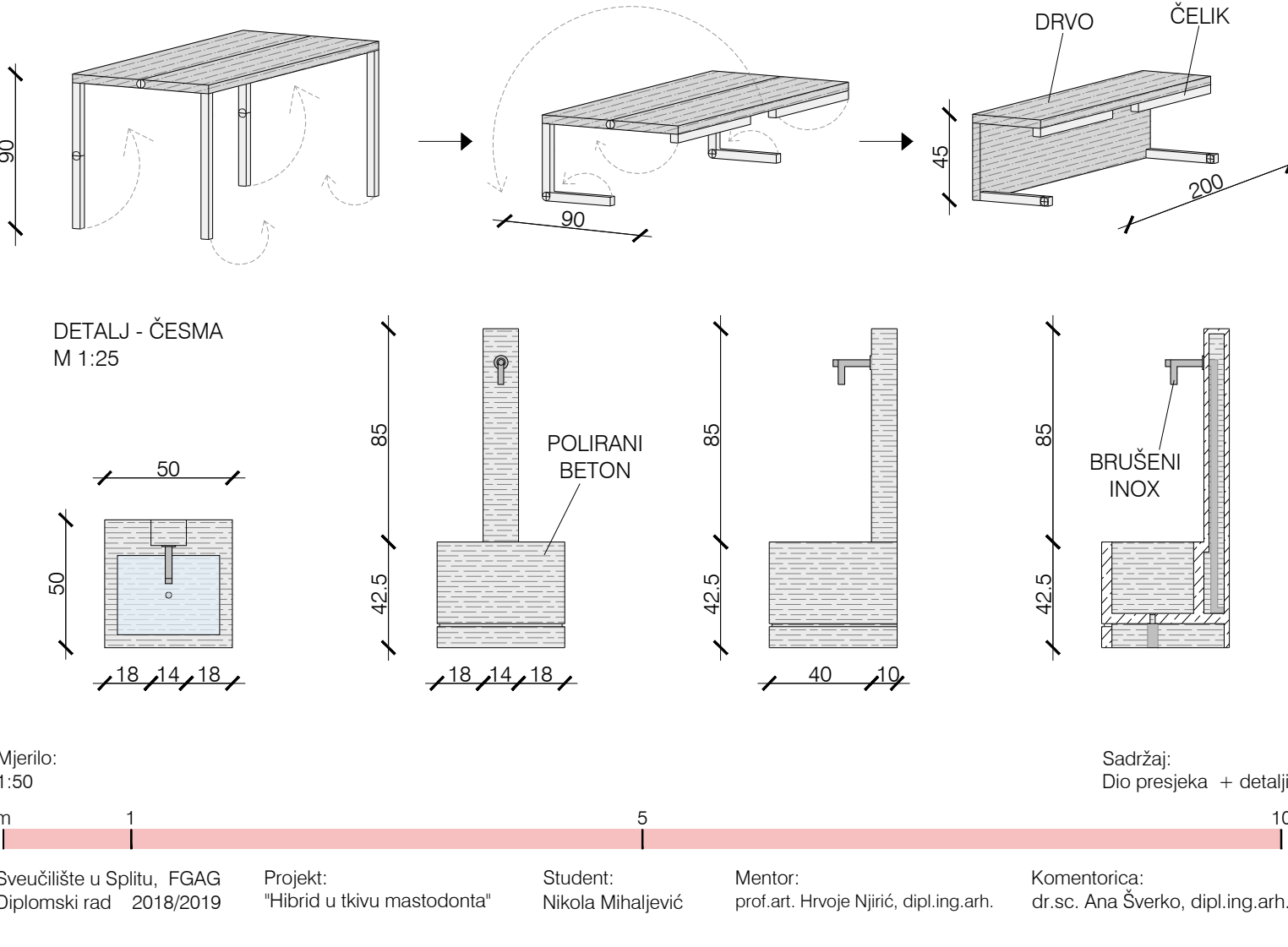
DETALJ: SADNJA NOVIH STABALA

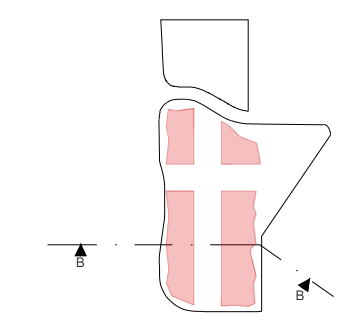
DETALJ-POPLOČANJE M 1:25

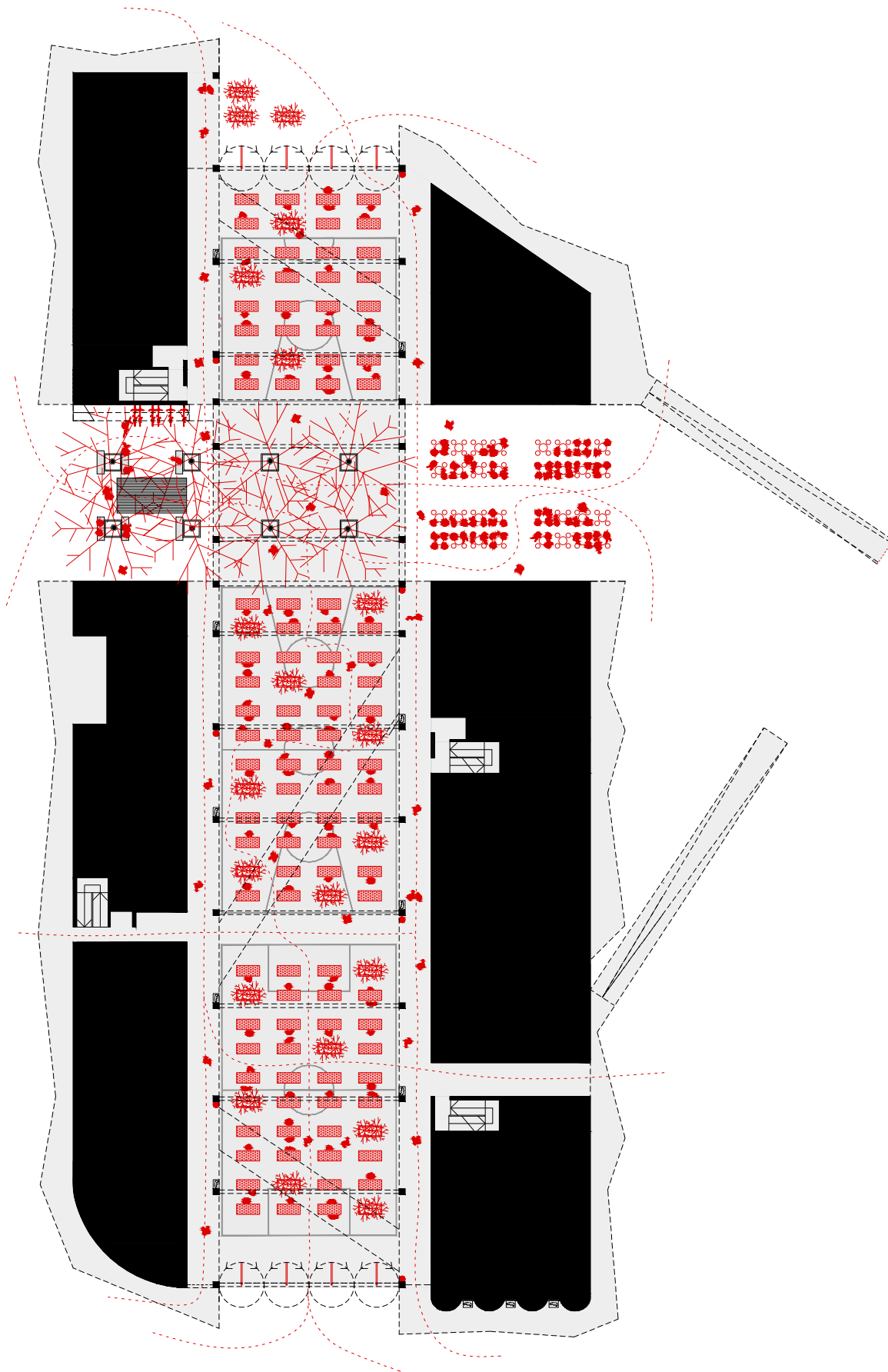
DETALJ - PRODAJNI ŠTANDOVI / KLUPE ZA MISU 200x90x90cm (D x V x Š)

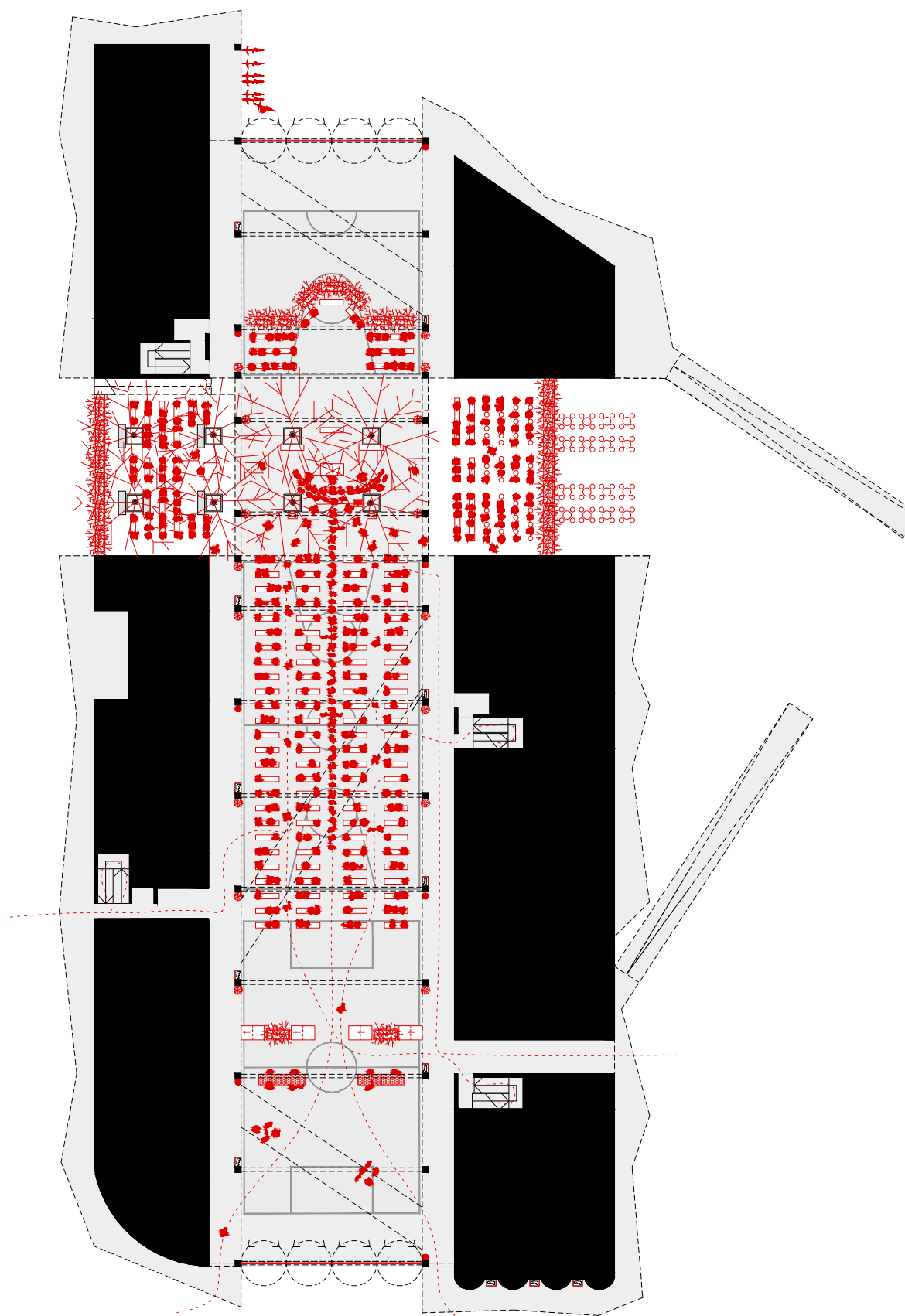
D2

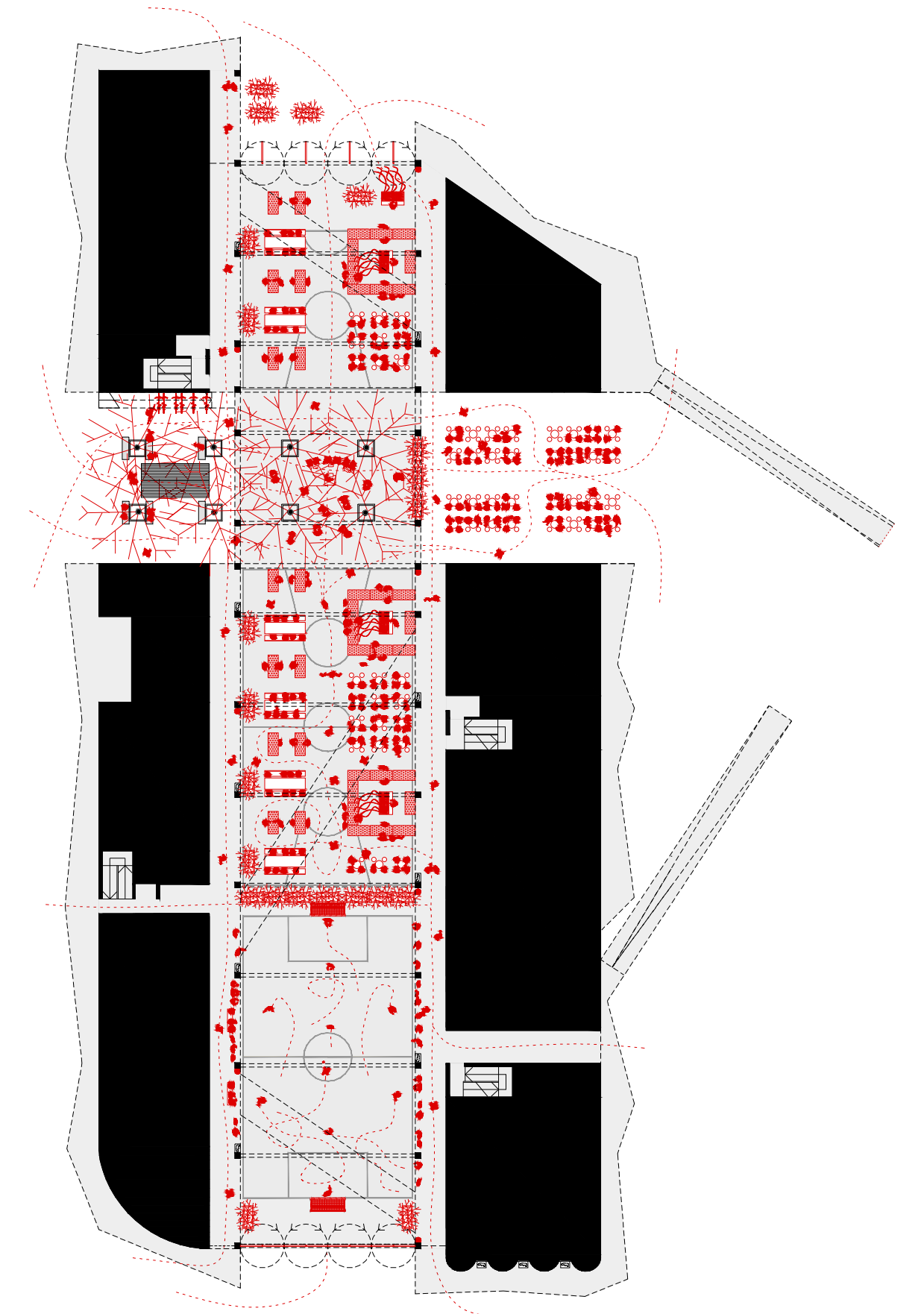

scenarij 1:
"Zelena Tržnica"

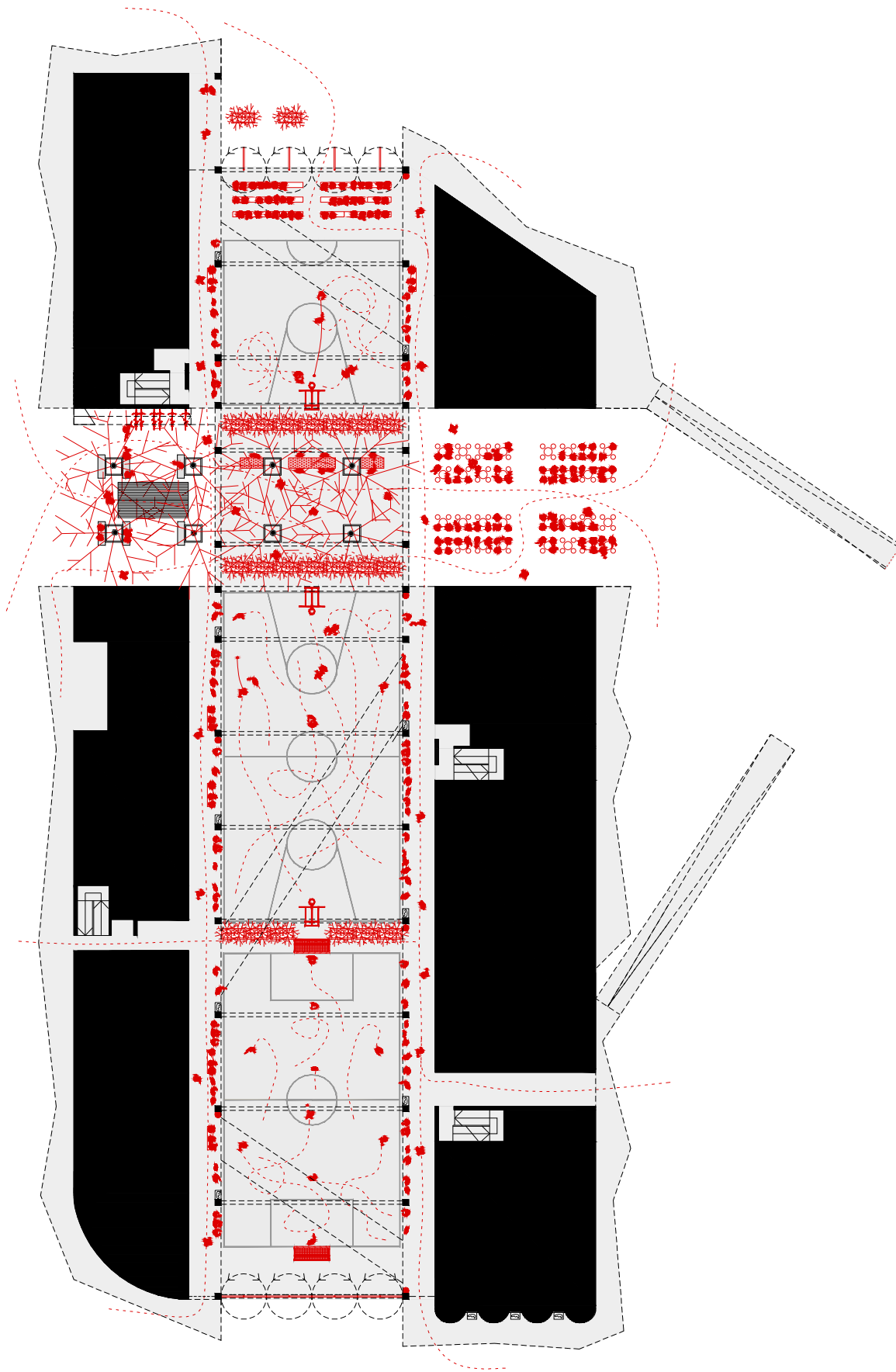

scenarij 2:
"Sveta misa na otvorenom"
(Božić, Uskrs, Velika Gospa i sl.)

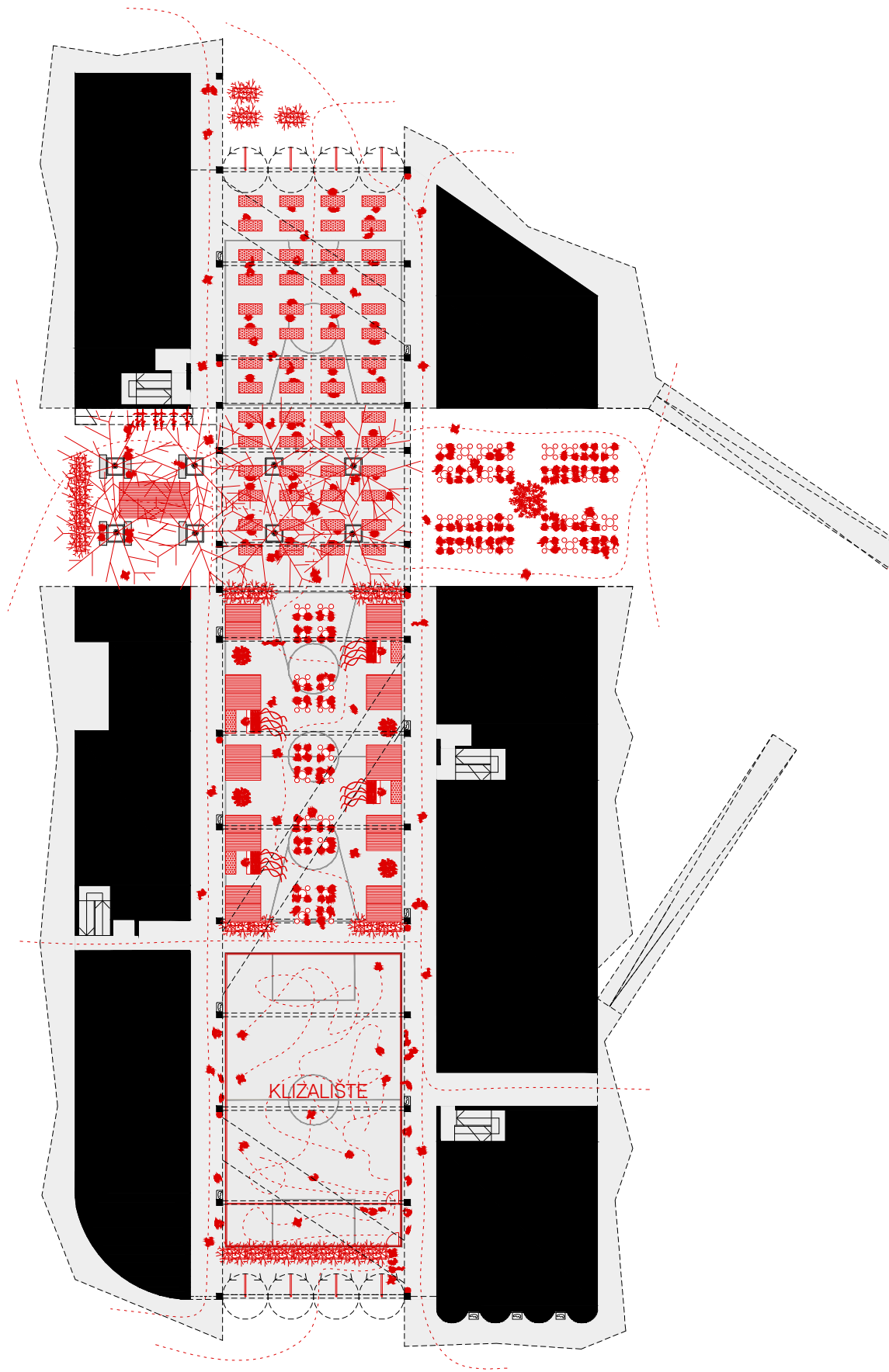

scenarij 3:
"Dani kotara Split 3" -18. svibnja
"Ruđerijada" - 19.-21. svibnja

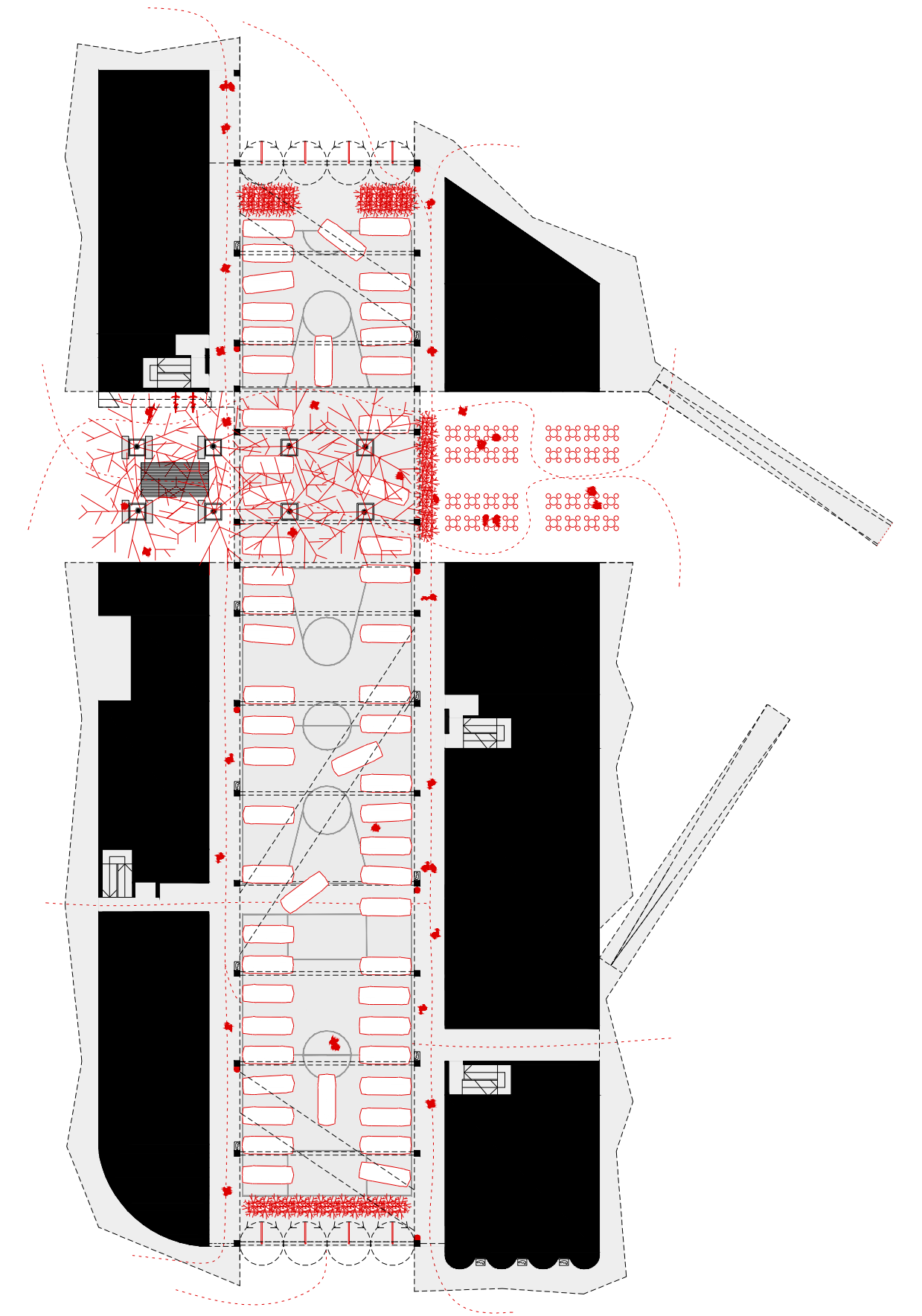

scenarij 4:
"Kvartovski turnir u
basketu i malom balunu "

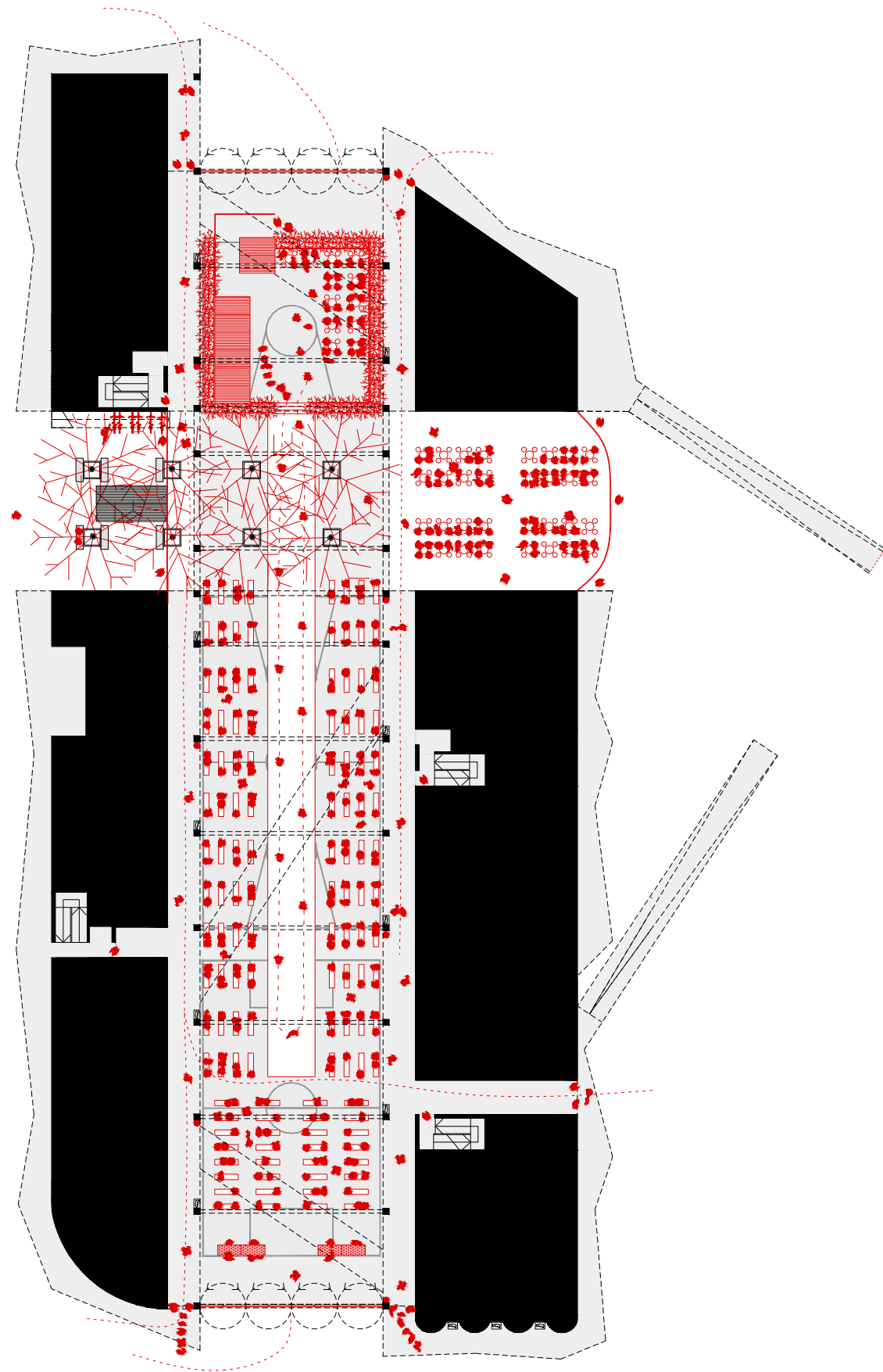

scenarij 5:
"Advent u sjeni mastodonta"

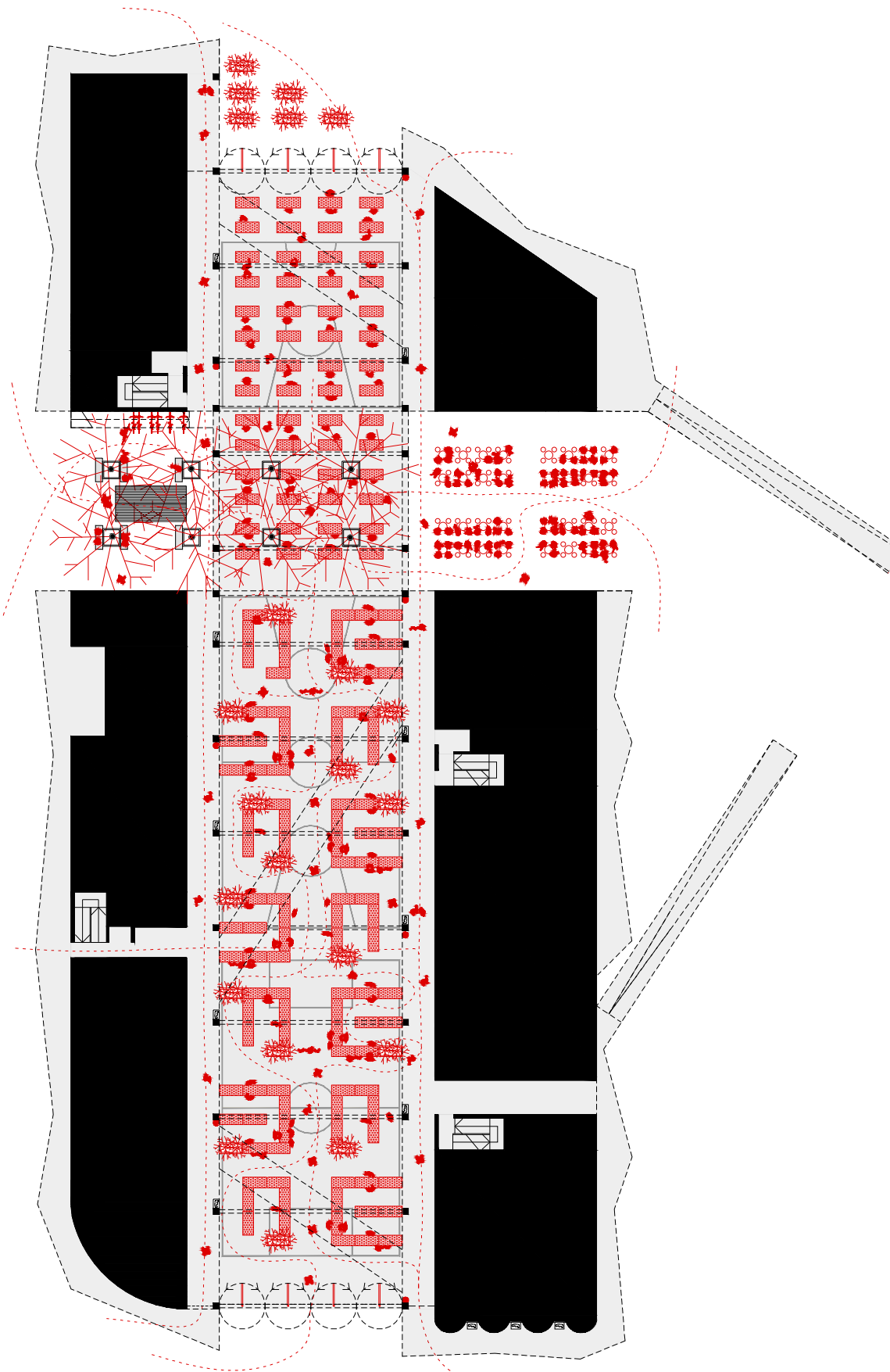

scenarij 6:
"Vakula: "Područje Splita pogodit će olujno
nevrijeme s tučom veličine oraha." Stanovnici
Splita 3 i Blatina skrivaju svoje limene ljubimce
pod sigurnost krova tržnice"

scenarij 7:
"Izbor za Miss Universe Dalmacije"

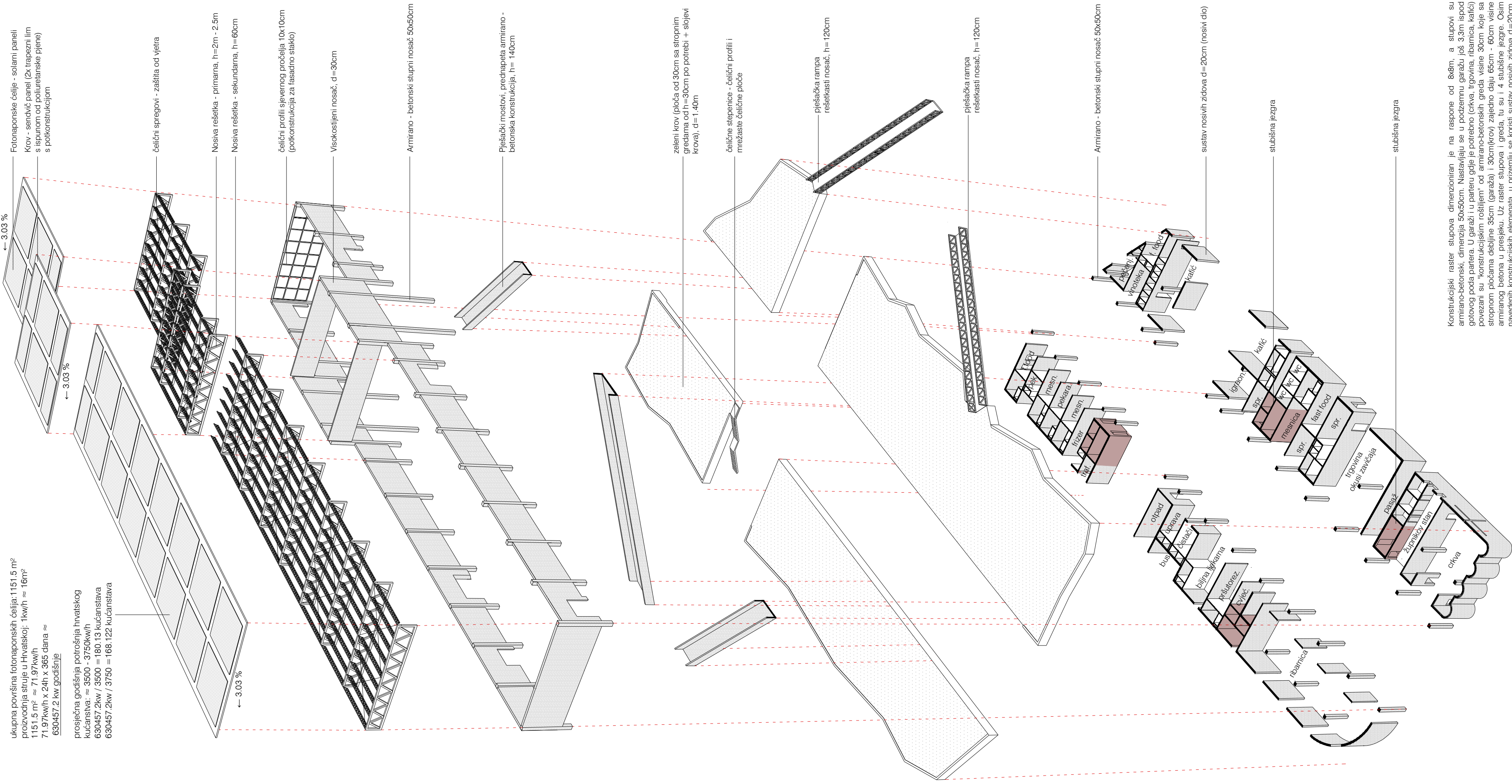

scenarij 8:
Slobodna Dalmacija: "Ovogodišnji sajam
GAST održan na prostoru tržnice Split 3"

scenarij 9:
"Predzabava Ultra Europe festivala -
Discotheque Basilica"

Konstruktivski raster stupova dimenzioniran je na raspone od 8x8m, a stupovi su amrirano-betonski, dimenzija 50x50cm. Nastavljaju se u podzemnu garažu još 3,3m ispod gotovog poda partera. U garaži i u parteru gdje je potrebno (crkva, trgovina, ribarnica, kalifci) povezani su "konstrukcijskim roštijem" od amrirano-betonskih greda visine 30cm koje sa siroprnom pločama debljine 35cm (garaža) i 30cm(krov) zajedno daju 65cm - 60cm visine amriranog betona u presjeku. Uz raster stupova i greda, tu su i 4 stubišne jezgre. Osim navedenih konstrukcijskih elemenata, u prizemlju se koristi sustav nosivih zidova d=20cm. Konstrukcija krova sastoji se od primarne (h=200-250cm) i sekundarne (h=60cm) nosive čelične rešetke, čelične potkonstrukcije te "sendvič panela" kao pokriva na koji nailježe potkonstrukcija solarnih panela i solarni paneli.

Izvor informacija o prosječnoj potrošnji kućanstava:
<https://kompare.hr/savjetnik/struja-pak-moze-biti-jeftinija/>
<https://strujapl.in.com/energetsko-trziste/potrosnja-struje>

Terazzo - polirani beton sa bijelim agregatom,
Interijer crkve

Natur beton,
srednji brod, nosivi stupovi

Popločanje - prefabricirane betonske ploče,
prostor za roštilj, stolni tenis i sl. na zelenom krovu

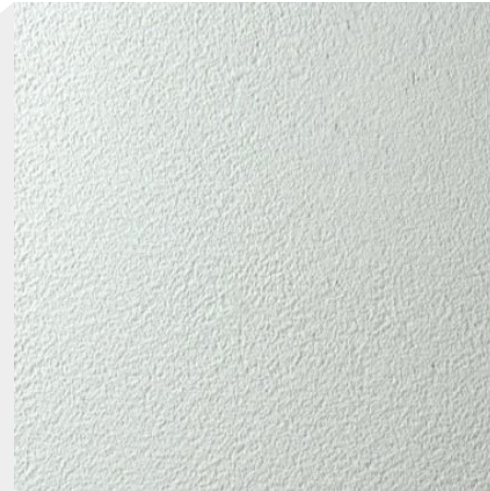
Asfalt,
rampa podzemne garaže

Kamen - mramor,
kipovi svetaca u srednjem brodu i crkvi

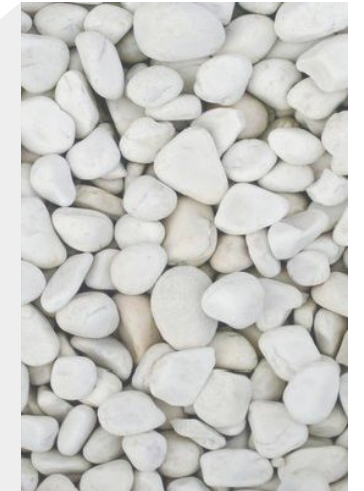
Fasadna žbuka,
po potrebi ispod fasade perforiranog lima

Šljunčani nabo, bočalište - "zjog za balote"

Bijeli rječni obluci,
nasuti na zelenom krovu uz zid

Tehnobetonske ploče u 6 nijansi bijelo - sivo, 150x150x15cm, popločanje partera

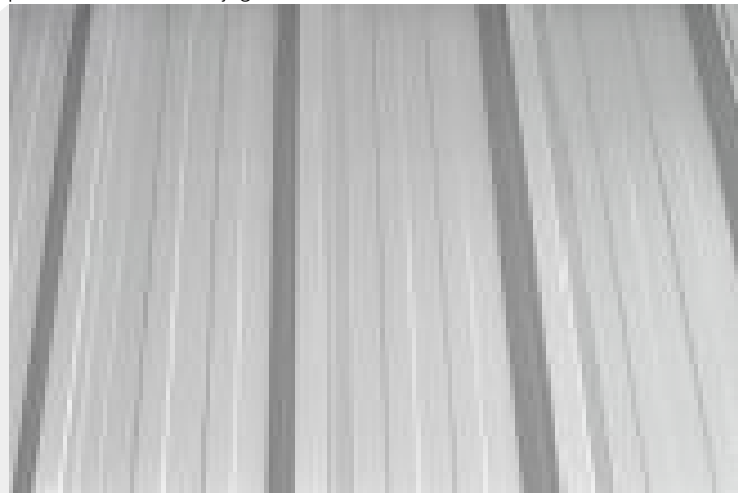
Perforirani fasadni lim, fasada prizemnog dijela objekta

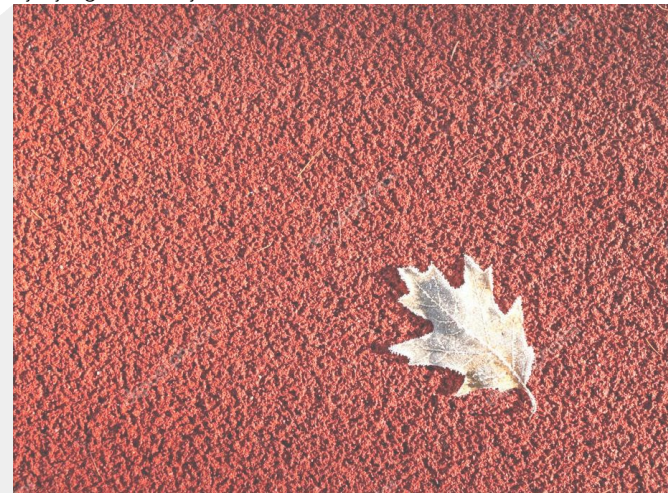
Staklo, izlozi, ulazi, prozori, sjeverno pročelje, šlicevi za svjetlo itd.

Trapezni lim, pokrov krovšta srednjeg broda

Tartan, dječja igrališta i vježbalište na zelenom krovu

Drvo - prodajni štandovi, interijer crkve, oprema dječjeg igrališta i vježbališta, klupe itd.

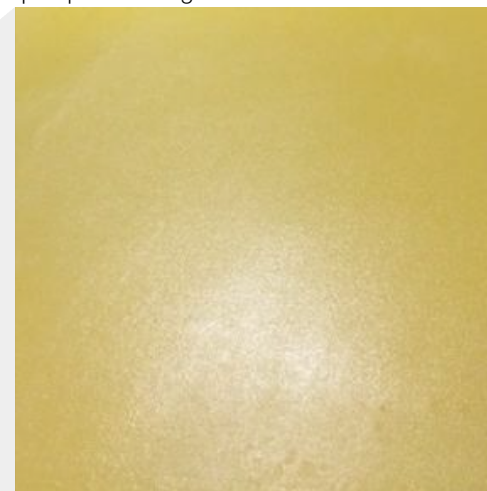
Korten,
svjetlarnici garaže

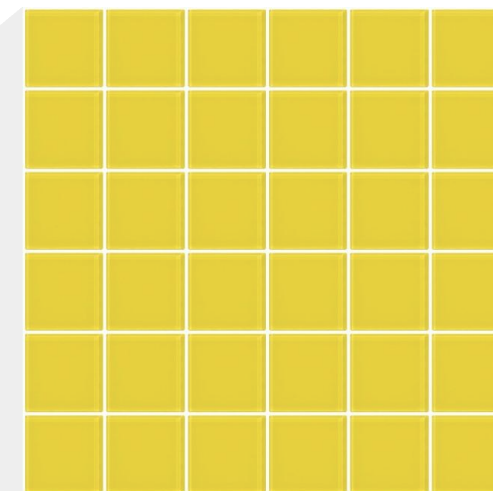
Brušeni nehrđajući čelik
detalji na urbanoj opremi, rukohvati, kvake

Epoksidni pod, RAL 1028,
pod podzemne garaže

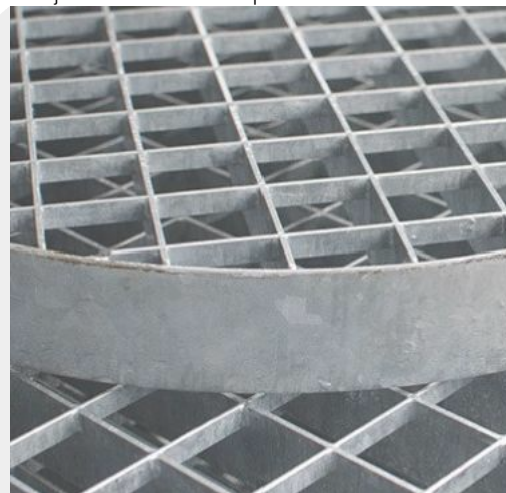
Keramičke pločice, RAL 1028,
sanitarni čvorovi

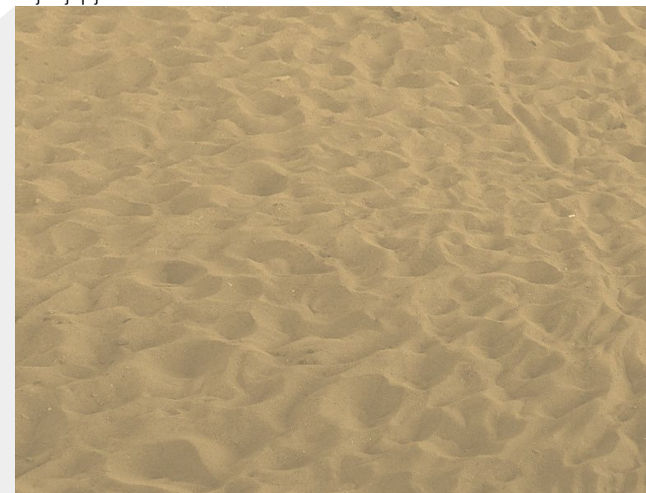
čelična mreža sa zaštitom od korozije,
ograda na zelenom krovu i u stubištima

čelične mrežaste ploče sa zaštitom od korozije,
vanjsko stubište u trnseptu - za zeleni krov

Rječni pijesak,
dječji pješčanik na zelenom krovu

S obzirom na to da je objekt velika bazilika, žuta boja - RAL 1028 reminiscencija je na svetost.

Zlatna ili žuta: Božja slava

"Vatra je primarno žute boje, a zlato je najvrjedniji metal. Isus je rekao mlakoj crkvi u Laodiceji „kupi od mene zlata u vatri žežena da se obogatiš i bijele haljine da se odjeneš da se ne vidi tvoja sramotna golotinja; i pomasti da oči pomažeš i vidiš“ (Otkrivenje 3,18), a Petar je napisao „da prokušnost vaše vjere – dragocjenija od propadljivog zlata, koje se ipak u vatri kuša – stekne hvalu, slavu i čast o Objavljenju Isusa Krista“ (1.Petrova 1,7). Naravno, Bog se objavio Mojsiju u gorućem grmu, a za to postoji velik broj referenci da bi ovdje bile uključene."

Izvor: <https://www.novizivot.net/simboli-cko-znacenje-boja-u-bibliji/>

_Ružmarin
_Salvia rosmarinus

Grmolika aromatična biljka
Zimzelena biljka

_Lavanda
_Lavandula

Grmolika aromatična biljka
Zimzelena biljka

_Opuncija
_Opuntia

Grmoliki kaktus
Zimzelena biljka

_Agava
_Agave

Grmolika višegodišnja biljka
Zimzelena biljka

_Limun
_Citrus x limon

Manje drvo
Zimzelena biljka

_Naranča
_Citrus aurantium

Srednje veliko drvo
Zimzelena biljka

_Mandarina
_Citrus reticulata

Manje drvo
Zimzelena biljka

_Klementina
_Citrus x clementina

Manje drvo
Zimzelena biljka

_Divlja loza
**_Parthenocissus
quinquefolia**

Penjačica
Listopadna biljka

_Vinova loza
_Vitis vinifera

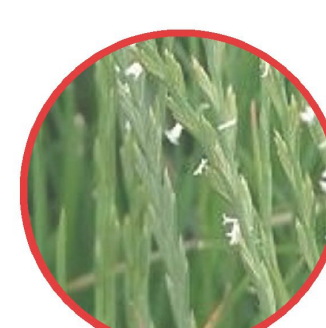
Penjačica
Listopadna biljka

_Glicinija
_Wisteria

Penjačica
Listopadna biljka

_Višegodišnji ljulj
_Lolium perenne

Engleska trava
Zimzelena biljka

_Crna kostela
_Celtis australis

Veliko drvo
Listopadna biljka

_Platana
_Platanus

Jako veliko drvo
Listopadna biljka

_Čempres
_Cupressus sempervirens
L. 'Horizontalis'

Veliko drvo
Zimzelena biljka

_Hrast crnika
_Quercus ilex

Veliko drvo
Zimzelena biljka

_Alepski bor
_Pinus halepensis

Veliko drvo
Zimzelena biljka

Snimka dronom - pogled na zeleni krov iz zraka

Pogled s raskrižja Poljičke ceste i Ul. Brune Bušića, s desne strane vide se predloženi volumeni niskih stambeno - poslovnih objekata

Sjeverni ulaz; Reklama: "Pokrenimo gospodarstvo u državi, kupujmo hrvatsko!"

Pogled na transept s istoka; Reklama: "u nedjelju se na Poljudu igra najveći derbi hrvatskog nogometa"

Park sa svjetlarnicama za garažu, rampa prema pasažu kroz susjednu višekatnicu i rampa za uspon na zeleni krov projektiranog objekta

Prostor tržnice, bazilikalno svjetlo, pješački most; Baba Manda: "ajde sinko, kup' malo domaći kumpira"; Švancer: "cigare, cigare, cigarete, cigare, cigare..."

Prostor tržnice, bazilikalno svjetlo; Dida Pero: "ajmo malo trišanja, danas samo 20 kuna kilo!"; Jure iz kvarta: "Pošto su van suve smokve?"

Kapela Gospe Fatimske; Župnik Ante: "Sljedeći tjedan svete mise su svakim danom u 9:00 i 19:00 sati..."

Pisana literatura:

Tušek, Darovan, "Arhitektonski natječaji u Splitu 1945.-1995."
a+t research group, Prologue by Steven Holl, "This is Hybrid", An analysis of mixed-use buildings
Atelier Bow - Wow, "Made in Tokyo"
Atelier Bow - Wow, "Pet architecture"
Hertzberger, Herman, "Lessons for students in architecture"
Šverko, Ana, "Grad (ni)je kuća 2016"
Koolhaas, Rem, "Delirious New York : A Retroactive Manifesto for Manhattan"
Kukoč, Višnja PROSTOR Razvoj Splita 3 od 1968. do 2009. godine
Anić, Vladimir, Goldstein, Ivo, i dr., Brozović Rončević, Dunja, Hrvatski enciklopedijski rječnik

Mrežne stranice:

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Bazar> ; <https://en.wikipedia.org/wiki/Marketplace> ;
https://www.savjetodavna.hr/adminmax/publikacije/seljacke_trznice_web_novo_opt_24_6.pdf
<https://sportsfinda.com.au/a-history-of-marketplaces-from-bazaars-to-e-commerce-part-1/>
<https://sportsfinda.com.au/a-history-of-marketplaces-from-bazaars-to-e-commerce-part-2/> ;
<https://en.wikipedia.org/wiki/Marketplace> ; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Agora> ;
https://sh.wikipedia.org/wiki/Trajanova_tr%C5%BEnica
https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkveno_graditeljstvo;
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Kapela>
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=12751> ;
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Crkva>
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=12740> ;
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Bazilika>
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6426>;
http://proleksis.lzmk.hr/16168/Oblikovanje_interijera_konkatedralne_crkve_sv._Petra_apostola_u_Splitu,_Iva_Ceraj,_Prostor
<https://hr.wiktionary.org/wiki/hibrid>; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Hibrid>;
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25351>;
<https://vizkultura.hr/arhiv-splita-3/>
<https://www.facebook.com/groups/445864145454871/photos/> - facebook grupa "Kotar Split 3"
<https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1163995&page=14>
<https://www.facebook.com/groups/445864145454871/photos/> - facebook grupa "Kotar Split 3"

diplomski radovi:

Ćakić, Luka, Garažić
Stupalo, Dora, Živjeti kva(d)r(a)t
Perčić, Dino ,noviKo(n)teks(t)
Đurović, Dušan, TEF 2.0

Hvala mentoru Hrvoju Njiriću i komentorici Ani Šverko na savjetima i posvećenosti tijekom izrade diplomskog rada.

Hvala konzultantima za konstrukciju Hrvoju Smoljanoviću i Ivanu Baliću.

Hvala profesorima, asistentima i ostalom osoblju FGAG.

Hvala svim prijateljima i kolegama, a posebno Luki, Andriji, Sandru, Stjepanu, Dori, Dušanu te Diani i Inki

Hvala obitelji i Sari na podršci, pomoći i razumijevanju.

Hvala Ani na pomoći oko podloge

Hvala Dragutinu na dolascima van radnog vremena.

Hvala Mari i Damiru